

VÄRSKE RÕHK

number 36 / talv 2013

MARIA LEE / KRISTJAN HALJAK / NIRTI / GUÐRÚN EVA MINERVÚDÓTTIR

Intervjuu SVETA GRIGORJEVAGA

EVELIN ARUST KAUR RIISMAAST / AGNES NEIER SASS HENNOST

Illustratsioonid HEINRICH SEPP / RAGNE UUTSALU

HANNA KANGRO

*

soojad põhjamaa suved
sisemaal või merelinnas
üks ja seesama agoonia
suvetuuride, festivalide ja perereisidega ääristatud
kolmainus
püha ja puutumatu
nagu mu üksindus
levib viirusena siseimpeeriumi
juulikuu mustas leitsakus
lõhnab õhtuse veini ja kurbuse järele
mõni euro kummutil ja mädanenud tomatid külmkapis
on kõik
mis mul sulle pakkuda

*

juba ei tea mitmesajas päev
sõidan mööda
lagunenud kolhoosihoonetest
ühest väiksest linnast läbi
sõjaväelennuväljale
ebainimlikult vara
nii et valgusfooridki ei tööta
vaid kojamees luuaga
selline vana ja äbarik
puhastab kõnniteed
mõni üksik ootab sõpruse puiesteel trolli
pea kõlgub vastu bussiakent
hinges on tühjus
selline kõhe ja mittemidagiütlev
hoomamatult suur
on uni
ära helista nii vara
mul ei ole uudiseid ega tea kuidas mul läheb

*

varavalges
kell 6.50
vastu septembrit
üks neist hommikuist mil ootad juba järgmist

laud on niisked
ja juuksed veel märjad
mõtlen
kas magad
või oled juba ärganud
nii palju ebaolulist
nii vara hommikul

lahtisest aknast kostub
venekeelset karjumist
mees ja naine tülitsevad
niipaljudest saan aru et naine ei tahtvat enam elada
nii palju tundeid
nii vara hommikul

paks udu peidab all-linna korstnaid
unesegane nukrus
joonistab suuri õhulosse
kirglikke nagu venelaste tüli
nii palju olematut
nii vara hommikul

ja mul on kõht tühi
ja süda
mis hiljem hakkab bussis iiveldama

TÕNIS VILU

HURTSIKUMEISTER

1.

Augusti algus 2010, Lahemaa.

Depressioon oli järk-järgult süvenenud ja ta ei osanud sellest kuidagi lahti saada – sellest võõrast tundest, mis ta üle võttis ja nõmedusi tegema pani. Ega see polnud ju esimene kord – vähemalt kolm korda elus oli ta ikka pimedasse auku kukkunud, peas kinnisidee, et pole enam mõtet, pole enam. Seda tüütum see sel korral tundus. No tõesti, kaua võib, kas siis üldse ei saa üle? Mitte kunagi? Igav. Aga siis oli seal veel see hirm enda ees, selle „mina” ees, kes võis ringiga inimeste juurest tagasi tulla ja kätte haarata jumal teab mille, millegi külma. Ja suruda selle juba kustunud südamesse. Kummali-
sel kombel hoidis see teda ümbritseva elu ees aukartlikuna ja ei lasknud asju päris halliks manduda. Ärevus hoidis varjundid värevalt värvilistena, aga säärane palavik polnud iseenesest veel omaette väärtus, millest oleks olnud vaja kinni hoida.

Ja ega mölakas polnud keegi muu kui tema ise. Ta teadis väga hästi, et see suur tume tunne, nagu oleks perekond ja kõik sõbrad talle selja keernud, ei ole muud kui ta enda haige jonn. Aga ikkagi polnud võimalik sellest tundest nii kerge tõdemusega lahti saada. Sõbrad hoidsid eemale, ei vastanud kõnelele, solvusid ja siis solvusid veelkord seetõttu, et tema ise solvus. Nad kehtitasid tema peale õlgu, olid leiged tema kõige pimedamatel ja nutusematel õhtutel kirjutatud ja lausunud vabanduste peale. Sest see kõik oli ju juba olnud, isegi mitu korda – see oligi tema. Kuid jällegi oli ainult tema see, kes ei suutnud öelda: ja mis siis. Ei suutnud endast lahti lasta.

Elukaaslane toimis sel puhul kogenult, ökonoomselt ja efektiivselt ning saatis ta varakult metsa, nelja seina ja linnasudu keskelt Lahemaale, kadunud vanaema suvehurtsikusse rahunema ja isekeskis tahenema. Loodus oli ju ilus, talle meeldis loodus, looduses polnud midagi väära, kuid erinevalt eelmistest kordadest ei tahtnud loodus temasse nüüd enam puutuda.

Õhk oli hea, aga see ei läinud talle korda; meri oli lummas, aga see ei läinud talle korda; metsas polnud muretundeid, näis, nagu poleks puudel üldse tundeid, aga ka see ei läinud talle korda... Miski ei läinud korda. Ta polnud avatud okajohinale, ta polnud kohale avatud, isegi endale polnud ta avatud – polnud lahtist haava, oli vaid mehitamata tüütus.

2.

Tervelt kuu aega oli suvi olnud põrgulikult lämm, rand oli alatasa päikesest joobuvat rahvast täis ja see mass paistis õige pea sõgedaks minevat. Allakäiguspiraali kõige olemuslikumalt tühi ots oli käeulatuses, nii üksikutes elusolendites kui kõigis kokku. Õhus endas. Üle linnade, põldude, teede, metsade, lõunast põhja puhus tsüklon vaikselt elu sisse millelegi suurele, mis üle kriitilise piiri jõudes võis võtta väga kiiresti väga karmid jooned. Augustitorm. Iroonilisel kombel oli seal tungi vähe – nagu tema südameski. Torm oli torm, pisike veekeeris ookeanipõhjas võis ka olla torm ja segi paisata liivaterade endise asetuse – inimese jaoks oli torm karm alles siis, kui see temasse puutus. Aga torm see oli. Mis teeb tormist tormi? Kas see, et ta tuleb hirmsa tuulena, selle tuulena, mis inimeste kuklasse on aegade algusest peale puhunud – ja alati kuskilt müstilisest mägedetagusest? Kas see, et puud ragisevad poole jala pealt pooleks – raksaki! – ja kukuvad temast vaid mõne meetri kaugusele? Kas see, et püüdes neljakäpakil juuri küünistades mitte õhku lennata, klõbisevad ta pahklud tuules nagu surnud männi kuivanud oksad? Kas see, et pärast võimatut vaikust tuleb taevast alla kõik, mis iganes võimalik, ja metsas voolab sügav tulvavesi, mis haarab kaasa kogu välguheleda elu? Ja et elektripostid kukuvad juhtmetega tulvavette? Kas see, et ta on luule? Võib-olla on tormi tähendus hoopiski selles, mis ta ei ole. Terve maa, terve kõrb, terve meri, terved käed, terve pea, õige pea... Terve hurtsik.

Nii kiiresti, kui torm oli tulnud, kadus see taas. Vesi vaibus, elekter katkes. Hurtsikule oli peale kukkunud suur mänd ja katuse täiesti pooleks raiunud. Ta ei osanud esialgu midagi peale hakata, ta oli üleni märg ja värises. Ja nii kolm päeva. Külas sagisid need vähesed elanikud, igalt poolt kostis mootorsae üürgamist – kõik tahtsid oma asjad võimalikult kiiresti korda saada, et kõik-kõik oleks jälle endine. Hiljem koristas ka tema aeda puudest, okstest, saagis ja raius. Keha oli õhtuti üleni valus, aga enesetunne oli pärast värinaid muutunud kuidagi väga helgeks ja kindlaks.

Miski tema seest oli kadunud ja maha jätanud selge vaatega raiesmiku. Märja puidu vängelt magus lõhn ihus meele kargelt puhtaks. Puid lõhkudes teadis keha väga täpselt, mida teeb, tegema peab ja mida ta vajab. Selgus ja meelevaikus.

Hurtsiku jättis ta täpselt nii, nagu torm oli lõhkunud. Ta ei näinud enam mingisugust mõtet selle parandamisel. Katkise katusega hurtsik istus talle hästi selga nagu täpselt lõigatud vorm. Hurtsik oli sellisena kogu maailma mõte. Mitte miski ei tohtinud seda seisu segada – seda taevast kukkunud katkiolekut, mis oli oma sisimas nii terviklik. Mitte miski.

3.

Aasta hiljem.

Inimesed ju elavad kõik valesti. Sadu, tuhandeid miljoneid aastaid on sel planeedil olnud elu ja inimene on alles viimane väike punkt selles reas – ja siiski pole vist olnud elu ajaloo jooksul suuremat viga kui see, kuidas inimene enda „mina” peale vaatab. Elu surub ise ennast läbi iga prao, see pole täiuslikkus, see pole „tema ise”. Te olete kahenäolised: läbi nostalgia ootate elult alati midagi uut, ikka uut, uut ja võimalikult ruttu; läbi „iseendaks saamise ja olemise” lähete kõik ühte nägu, surma nägu. Ja mõned teist tunnevad muret, et tänapäeva inimene ei oska enam midagi uut oodata ning jääb otsustamatult kuhugi püramiidskeemide ja skeempüramiidide vahele manduma. Selle mure rõhuasetus on vales kohas: inimene ei pea üldse oskama rohkemat kui elu.

Umbes nii alustas ta nüüd tavaliselt oma loenguid või jutlusi katkise hurtsiku juures. Neid polnud väga palju, ei kogunemisi ega kuulajaid, kuid ta oli juba alguses väga kindlakäeline. Esialgu aitas ta madalseisust välja töökaaslase, siis viimase sõbra, siis tolle sõbra ja kui suvi oli taas kätte jõudnud, läks see väike inimrühm hurtsiku juurde, mis oli seisnud seal pea-aegu täiesti puutumatult. Katkiselt – ideaalne taust tema jutule, ideaalne viis näidata teistsugust maailma, ideaalne mõra reaalsuses. Need, kes polnud hurtsikut varem näinud, kuulsid sellest temalt ja siis nägid seda kohta unes ja vahel ka ilmsi. Sinna nad tahtsid minna. Sinna, kus see kõneles.

Ja nii ta jätkas:

Mina olen saanud haavata, aga alles nüüd saan aru, et selle haava peale ei tasu vaadata nii, nagu seda inimesed seni on teinud. Haav on lahtine – las ta olla. Sul ei ole vaja muretseda selle pärast, et sa ei oska sellest üle

saada, et sa ei oska haava ravida. Las ta olla. Haav ongi elu, nagu see katkine hurtsik siin. Haav ei ole tähis niinimetatud iseendaks saamise teel. Sa ei saa iseendaks, sa isegi ei sünni iseendaks. See on elu, millest sina ei pea üle olema.

4.

Näis, et inimesed vajasid teda ja tema sõnu. Tema elukaaslane oli alguses päris rõõmus, et ta seekord nii kiiresti mustast august välja tuli. Kahtlus siiski jäi: kas see polnud ehk liiga äkiline ja positiivne väljatulek? Võib-olla oli see nüüd see maaniahoog, mida ta seni polnud näinud, aga arstid, haigla kunagi ammu... Rõõmus pidi ikka olema. Vist. Kauaks veel seda rõõmu-aega – ei saa ju kinni hoida seda rõõmu.

Aga talvel sulges ta keset Monika-nimelist lumetormi linnakodu ukсед ja ei lasknud elukaaslast sisse. Hiljem seletas ta, et see kõik on õige haavumise nimel; et tema tahab oma armastatuga jagada kõike seda, mida ta suvel tundnud oli; et nad oleksid elu palge ees ühel joonel. Seda ei juhtunud ja ei hakanudki kunagi juhtuma. Võõraks oli muutunud see inimene, nii võõraks, et ta ei suutnud seda talle otse näkku öelda. Vaikides, aga üha tugevama kindlusega sai elukaaslane mõne aasta jooksul aru, et siin pole midagi enam teha ja läbi mõttetute vaidluste hiilis südamesse otsus alla anda. Lüüa talle käega. See veendumus jäi.

Ja oi, kuidas talle meeldis see uus haav! Pimestatuna selle värskest särast, pühendus ta armastuselt haavale ja siis – haavalt tema inimestele. Tema oma rahvale.

5.

Paar aastat hiljem.

Bestseller „Ei pea” (2013, kirjastus Väeline, 127 lk, 22.90 €, püsikliendile 21.75 €)

„Ma olen Teile südamest tänulik! Teie oskate kohe asjadest õigesti kõnelda ja tõtt rääkida. See rahvas on lihtsalt hukka minemas ja Teie raamat on minusse suurt lootust toonud veel enne täielikku meeleheitmist. Aitäh! P.S. Kas ehk oleks kuidagi võimalik minusugusel tagasihoidlikul inimesel saada Teie kursustele soodushinnaga? Ma olen väga haige ja üleni

haavunud. Sügava austusega ja parimate soovidega, soovib...” (käsitsi kirjutatud kiri)

6.

Veel paar aastat hiljem.

Uue aasta talv oli pikalt lumetu, külm ja kuiv. Päike paistis peaaegu iga päev. Hommikuti seisis autod linnas sageli ummikus – kaugel ees oli keegi jälle kiilasjää peal avarii teinud. Inimesi suri, nagu ka teisi loomi. Ja siiski oli loodus kaunis, mõtles ta ja vilistas väikest viisikest, sest oli saanud just teada, et talle antakse autasu teenete eest „sotsiaaltöö alal”. Aga mis see kõik talve vastu sai – öhtul läks tuuliseks ja lund hakkas sadama metsikutes kogustes. Inimesed ei saanud kuidagi liikuma, kõik olid närvis, kirusid ilma, paterdasid oma tuhandetel pisitillukestel jalakestel ühes planeedi nurgas ühe galaktika ühes punktis ühes... Teineteisega ühes, kõigist lahus – kuni keegi oma asjadega teelt jälle juhtus kõrvale kalduma. Assistent helistas ja ütles, et tunneb hurtsiku pärast muret, kuidas see küll säärasele lumele vastu peab. Kas kedagi kohapeal ei ole võtta, küsis ta assistendilt. Ei ole, vastas nooruk, ei ole ühte ehitajatki hetkel võtta.

Ta sõitis ise Lahemaale. Nad olid juba paar aastat katkise hurtsiku hooldamisega suurt vaeva näinud. Vaja oli ju toetada ja säilitada ning seda tuli teha nii, et keegi sellest aru ei saa. Keegi ei tahtnud näha mingeid tugitalasid ega lappimisi-paikamisi. Katkine hurtsik oli hetkel see, mis ainukesena veel teenis õiget eesmärki – see oli hetkel ainus, mis veel teenis. See ei tohtinud ju ometi katki minna.

Ilm kiskus tormiseks ja see oli nagu tähenduseta teine tulemine. Kõik jutud tema peas tundusid tuule ulgumise taustal nii vaiksed – nagu sosinad, neid oli nii vähe. Murdunud määnd langes läbi katuse need viimased viiskümmend sentimeetrit, mis olid aastaid lahutanud määndi maapinnast, ja hurtsik vajus kokku. Mõtteid ja sõnu jäi veel ja veel vähemaks, kuni polnud enam midagi. See suur haav temas leidis oma hirmutava pelgupaiga. Ta vist on nüüd midagi küll teinud, aga kõike seda ta vist ei pidanudki tegema, mõtles ta viimasena veel. Ja – nii lihtsalt nagu see alati olema pidigi – astus tormi sisse, kõndis natuke, ja ei tulnud enam tagasi.

7.

Paarkümmend aastat hiljem.

Kõik, mis väljastpoolt näha oli: hurtsiku varisenud seinad olid rohtunud. Ilm oli võrratult ilus, päike paistis. Kanarbik oli just õitsema hakanud ja ritsikad sahistasid suve viimast otsa. Meri kohises

koos mändidega

ja polnud aru saada, kust tuul tuleb. Aias kasvasid metsikud vaarikad ja vana õunapuu väiksed viisid läksid

üha punasemaks. Kadakas

oli ühelt küljelt veidi kõrbenud – kevad oli pärast külma talve tulnud nii äkki ja päike paistis alalõpmata.

Päike paistis alalõpmata.

8.

Sada aastat hiljem. Unistus talvest.

Ilus kuu, jaanuarikuu vist.

Lumi valgete mütsidena puude ja põõsaste peal.

Rasvatihane oksal vaatas aknast sisse.

Takjate surnud pruunid kõrred turritasid lumeväljal tee ääres, jäid elavatele külge.

Polnudki palju peale lume, polnudki palju – see talve vana asi.

Et ei ole,

ja ei peagi olema. Ei pea.

Kes ütles?

Ilus kuu oli, terve aasta oli tegelikult ilus.

Kevadki tuli, tuli nagu tormi seest puhtalt välja, ikka ja jälle – see vana türann.

9.

KRISTJAN HALJAK

*

tõlkisin baudelaire'i päevikuid
ja väljas müristas vihma ei sadanud
laual olid kaks veinipudelit ja ma joon
üsna vähe õhtus pool pudelit veini
olen uhke teen trenni mõtlen jooksmas minna
tean et füüsiline vorm kaob umbes
kuu ajaga kui ma trenni ei tee ja vaimne
taandareng toimib nähtavasti samamoodi
kui ma kuu aega ei loe ei kirjuta ei tõlgi ei
mõtlen kuigi see viimane võibolla
ei ole eelnevatesse sisse kirjutatud
siis siiski väljendab ta endas mingit
seotust sellega kuidas akna taga esmapilgul
ükski leht ei liigu tuulevaikuses aga
kui süveneda siis kaob liikumatus
näen liikuvaid rohelisi lehti ja kui
vaatan lähemalt näen linde ja putukaid
selle halli ja rohelise ja pruuni ja
musta ja värvide taustal
ja kaovad kirjamärgid ja kaob ka
teadvuse vaba vool sest juba kuskil
viienda rea peal teadsin väga hästi
millest hakkan kirjutama seetõttu
oli minu vaba valik mitte kasutada
vahemärke ja kas jätkata selle teksti
kirjutamist ja kas jätkata selle
tegelikkuse salvestamist pisut
kohmakal ja armetul moel

*

lamasin sügise tänaval
alkoholikaupluse trepil
ja kahtlesin sinus ja
keha ja vaimu duaalsuses
keha ja vaimu ja hinge triaalsus
ja mõistus neljas nelinurk
ruuduline olemus
võrdsed küljed ja kõik kaugused on
võrdsed kuid jumal see viies
viisnurgas närtsind kuuse tipus
vist meie pigem okkad kuuse all
kuid kuhu paikneb sinu üksus
sina selles skeemis
jah elu on kulunud mäng
ja sügise nukrus kasutu rämps

*

ma tean et sa ei saa
enam elutuppa tulla
sest su silmad vilavad
ja sa tead et sind jälitatakse
mustad kassid kitsed kurjad vaimud
ma ei saa sinust täpselt aru
aga kui me koos bussis tõrva poole sõitsime
siis olid sa veendunud
sinus on keegi veel
keegi kes ei kipu rääkima
aga kipub näitama
sa võtsid mult pliiatsi
õigemini palusid
et mina
kui vanem inimene
sinu mõttes
torkaksin su pimedaks
mul jäi hing kinni
ja et mitte enam eales
mitte enam
pigem laulsin
kõval selgel häälel
mu isamaad

*

kass peksis sabaga kirvest
maikuu kukkus kahinal mööda põski
köhtu saapaid
sääri sääri sääri
ikka sinu
kakskendseitse
on ilus vanus
punane vein punase kuu valgel
punased lipud ja unistused
maivalgus sünnivaludes sünnivalgus
kännivagudes ehavalu
eluvalu
šašlõkk ja punane vein
laitakaupunkin valot
pelgulinna neetud
paradiisiaian

*

niidan žiletiga põskedelt karvu
„kõike muud ju vahatatakse
nägu mitte kunagi”
ära soga möldri sohipoeg!
saabastega kass palus edasi öelda
et kõik põllud ja heinamaad
kuuluvad markii Haljakule
palus edasi öelda kuningale
niidan žiletiga põskedelt mõtteid
iga mõte on idu
ja seeme mida päevavalguslambi abil
kasvatada pärast
kuivatada pärast
müüa saladuslooris 20 eurot gramm
asjaarmastajatele
teistele ja
armunuile
poolmuidu siiski

*

mu jõuduandev priima
anna mulle tänapäev
ja roosa linnakuma kuivas taevas
niiskete linade vahele heidan
kuhu vahel eksivad ära
pikkade jalgadega kaunitarid
ja pisut eksinud kentaurid
kuuvalgust ma ei tunne
varjutust ka pigem ei
seal pimeduse haisvas toas
haige harjumuse
hüübind lombis

*

kui lõhun elava mateeria plokke
võib juhtuda
et mõni osa on teisest tihedam
ja kui higipiisad mu laubalt
nõrguvad viljakale maale
sünnivad lilled liblikad ja
sääsed liiga pikkade jalgadega
grotesksete koibadega olendid
kes heidavad seitse eripikkust
lülilist jalga kõigisse kehaõõnsusse
kuid silma
nimelt silma teevad pesa

*

tüdruku patsid jäävad tuulde
rohulibled tasandavad
asfaldi ühepinnalist süsteemi
majaseintelt koorub roheline värv
et teha ruumi kollasele
nii ka minu kätelt roosa
et ruumi kollasele
koos me siis elame
kollane maja
ja kollane inimene
aga silmataevas on veel
tükk valget
mida ma ära ei anna
no tee või tina
lihtsalt
ei anna

MARIA LEE

PÄEVIK

neljapäev

Mu kirjutamistoa aken avaneb kõrvalmaja kiviseina. Kivisein on kõik, mida sellest aknast näeb. Kivisein, ja sellel mängiv valgus. Muidugi on see sein erinev kevadel ja talvel ja hommikul ja õhtul, ja sompus ilmaga ja päikselise ilmaga ja siis, kui mul on hea tuju ja kui halb. Vaatan seda seina ja ei mõtle eriti millelegi, mõtlen, et varsti ma olen vana ja mõtlen, mis on need asjad, mida vanast peast kõige rohkem kahetsema jään, mõtlen, kas see elu, mida ma praegu elan, nende otsustuste kiilus, peseb mu kunagi, kui ma vana olen, puhtaks, või ääristab mu põgusaid ööunesid valusa kahetsusega, et olen elu raisku lasknud, püüdnud andestada asju, mida ma pole olnud võimeline andestama, ning selle asemel väärtuslikku imelist elu mürgitanud sandistava vihaga.

Mõtlen, kui paljud nendest vanainimestest, keda igal hommikul tram-mis näen, kes turule tõttavad ja toidupoes tõuklevad, kahetsevad oma elu, kui paljud nendest on elanud üllast ja moraalset elu, kui paljud teinud samu vigu, mis mina, ja mis neil lõppeks sellest kõigest enam on.

Mõtlen vist viimasel ajal kogu aeg oma vanusele. Mulle tundub, et kohepea olen vana. Mulle tundub, et paljude asjade jaoks olen vana. Et ukSED sulguvad ja seda piltlikustades jään mingisse läppunudõhkseesse sovetlikku koridori, kust eriti kuhugi enam ei pääsegi.

Kirjutan, ja ei tea mida. Otsin suunda, aga ei taju isegi, kuhu poole jääb taevas. Võib-olla sõnadest moodustub kaart.

reede

Ei tea, mis võim see on varahommikusel tunnil kell viis või kuus sind sügavast unest äratada ja nii painavad ärevad mõtted peale panna, et mitu tundi uuesti magama ei jää. Suurema osa päevast saab enam-vähem läbi,

täitmata lubadused ja ebageeldivad kahetsused ei nõõri niimoodi kõri kinni, aga siis järsku hommikul kell kuus, keset kõige magusamat und trügivad nad järjest nagu unne sisse, kuni üks ärkveloleku ja une vahel enam kinni ei mahu, ja siis ongi kõik. Katsun veel veerand tundi oma asju ajada, üks silm kinni, nagu võiks see suletud silm säilitada mingi kontakti poolelijäänud unega, nagu võiks see uni mu tagasi kutsuda. Aga see on hale enesepettus. Iga kord. Unest on mind jälle välja visatud ja väljas ei ole veel valgegi. Trammid sõidavad, tänavad on uued ja vaiksed, ja on mingi täiesti imeomane üksindus inimesel, kes on kaotanud oma une.

*

Ma ei tea, mida selle vihaga peale hakata.

Ma ei saa vihast aru. Ma tunnen teda, ta on mu ära õginud, ta paiskub verrega mööda mu organismi laiali igal südamelöögil, ta röövib öösiti mu une, ta mürgitab mu toitu, ta uuristab sügavat kurdu mu kulmude vahele, aga ma ei saa temast aru.

Ma ei saa vihast aru. Mille jaoks see on, miks sellega argumenteerida ei saa, miks ta mind vabaks ei lase, miks teda üldse vaja on? Võib-olla algul andis ta mulle jõudu üldse ellu jääda selles virrvarris ja südame-murdumises, aga nüüd enam mitte. Nüüd mul ei ole enam südant.

teisipäev

Pean võimalikuks või isegi aiman mäletavat, olgu päriselt või kujutluses, seda pilku iseendale, ettekujutusmängu tulevikuga – milline ma oleksin siis, kui oleksin täiesti tühi? Kui mu silmade taga on veel ainult pilkane pimedus ja muud eimiskit? Tühi nagu sarkofaag Vana-Egiptusest või aastatuhandeid kasutuna seisnud amfora. Nii tühi, et seda ei tea ettegi kujutada.

Aga enam polegi midagi ette kujutada. Kui vaatan vannitoapeeglist, näen seda amforat. Vana-Egiptuses surnuid balsameerides eemaldati laibal aju nina kaudu. Torgati kõhred läbi ja tõmmati aju välja. Ma ei tea, miks see kujutluspilt mulle minuga seostub või mind meenutab. Kui me öösiti magama läheme – keldrikorrusel on, kui kaua köetud pole, alati õrn keldrilõhn, mitte päris kopitus, aga mingi jahe, karge lõhn, ning

öövaikuses kostavad ehk veel mõned viimased trammid. Aeg-ajalt hakkab boiler tulikuuma vett jälle kuumutama, nõudepesumasin solgutab nõusid – aga meie lähme magama ja hoiame uinumiseni käest kinni, või selleni, kui tuleb siiski selg pöörata, et üldse uni tuleks – nagu saarmad hoiavad üksteisel magades käppadest, et veevool neid keset und lahku ei veaks; ühesõnaga mõnikord, kui meie lähme magama ja hoiame enne und üksteisel käest, sõnatult teineteise kõrval selili, kumbki oma mõtetega üksi, siis kummitab mind mälestuspilt Waltari „Sinuhest”, kus Sinuhe vanemad läksid surma, samuti üksteise kõrval selili, koos elus, koos surmas. Ja tulevad meelde kujud Vana-Egiptuse ülikute perekondadest, kus naine ja mees istuvad rangelt ja sirgelt teineteise kõrval, hoiavad üksteise ümbert, pilk suunatud otse ette, Elüüsiumi väljadelt otse tänasesse. Ja Nofretete valge silmaõõs, nägematud karmid silmad kolmeteistkümnendast sajandist enne Kristust. Mingil mulle mõistetamatul moel vaataksin nagu iseendale kaugete aegade tagant, elu mus sama palju kui Neues Museumis ekspositsiooni sätitud aastatuhandete vanustes granaatõuntes, ja kuulen ainult kolmtuhat aastat vana vilja kahinat Niiluse-äärses mullas, kunagises pealinnas, millest praegu pole enam muud näha, kui lõputut liivakörbe.

Mälestus, mida enam keegi ei mäleta.

öösel

Krahlis oli esietendus ja muidugi me olime kõik jälle seal. Seekord kujutas lavastus hämarat lava, kus oli kaks lauda toolidega. Ühe laua taga istus lavastaja ise okste imitatsiooniga prožefiltri mustris ja luges kolmveerand tundi iseenese kirjutatud teksti ette. Kas sellepärast, et ta enam kellegagi trupis hakkama ei saanud või keegi teine ta lavastuses mängida ei tahtnud või oli see kunstiline taotlus.

Koju minnes tuli kuidagi meenutusena juttu mingist suvisest lavastusest või täpsemalt luulekavast, mis oli selline, et igaüks pidi mööda nõoredelit ronima ja iga redeliaste oli luulerida. Luuletused olid erinevatelt autoritelt, mina olin selle kava koostanud, aga kes kogu ettevõtmise korraldanud ja lavastanud oli, ei tea. Nüüdne seltskond hakkas neist luuletustest rääkima. Teiste hulgas olid mingid Ene Mihkelsoni tekstid. Mina ei mäletanud enam ühtegi peast, aga teised tsiteerisid. Üks luuletus, millest seekordne lavastaja põlema läks, ütles midagi sellist, et „kui lased (millegi) kukkuda, sured ise ka”. Kava kõige viimane, kõige ilusam ja kõige

sügavam tekst kiskus poistelegi pisarad silma. See lõppes kuidagi nii, et „ma palun siia- ja sinnapoole, aga teades sind, sa tundmatu, jäängi paluma”.

Kahju, et ei oska seda enam taastada. Unes oleks see olnud plagieerimine. Päriselus aga – iseenese unenäo plagieerimine, mõni nimetaks seda inspiratsiooniks.

Võib siiski olla ka krüptomneesia juhtum. Kui ammu pole enam lugenud luulet. Luule pidi hinge olema, aga hing on praegu pausil.

reede

Ma ei naudi enam oma päevaste tegemiste kirjanemist, õigemini see on mulle lausa vastumeelt, ja lugedes seda raamatut, mida ma praegu loen – kerget, õhulist, lausa õhkavat lillelist raamatut, justkui ühte lõputut ornamendi elu revääril, ilma eluni muidugi jõudmatagi –, sain aru, mispärast.

Kunagi tegin seda päris teadlikult. Konstrueerisin oma argipäeva, kirjutades sellest küll üldjoontes tõelevastavalt, aga ainult nõnda, et jääks mulje ühest sisukast ja ilusast elust. Kirjeldasin rohke koore ja kaneeli-kardemoniga kohvi, tolmusel aknaklaasil peegelduvaid turult toodud nartsisse ja mõne inimese kargel häälel sedastatud mõttekäiku jahedas kevadöös, ent jätsin märkimata ning märkamata selle õõvastava iivelduse, mis elus tegelikult igal sammul kannul käib. See iiveldus, külmus ja roisk, mis on õigupoolest nii kohvis kui lambavillas, lõikelilledes kui igavesti võõrasteks jäävates inimestes. Jätsin selle üles tähendamata, sest esiteks see oleks minust avaldanud midagi, mida keegi iial teada ei tohtinud, ning teiseks oli mul sel ajal lootus, et kui ma seda ei märka, siis seda ei ole. Et kui ma märkan ainult ilu igas detailis, siis mu elu ongi ilus. Ja muidugi oligi, aga täna, kui ma loen sarnaseid konstruktsioone, olgu need blogid, kirjad või reisiraamatud, tunnen selle edeva võltsuse ära ja mul hakkab sellest füüsiliselt paha. Kõige rohkem ilmselt aga hakkab paha eelkõige sellest nii inimlikust soovist eladagi oma elu selliselt, et ta oleks äratuntav telereklaamidest ja ajakirjapiltidelt. Elu, kus sa vannitad oma kassipoega ja siis teed mustikavarreteed ning loed kreemikal diivanil Baudelaire'i või Woolfi või Houllebecque'i; kus sinu keha ja kodu on tempel, mis väärib ainult parimat, nii et kullas õhtupäikeses avad sõbrannadega malbe Malbeci ning võtad ahjust hõrgud makroonid.

Ei, ma ei taha enam luua muljet ega aidata kaasa teiste muljeloomisele. Elan oma päevad õhtusse ja siis unustan nad kannatamatult. Üleeilsest

saadik on mu mälu hägune. Mitte kellesegi ei peaks puutuma, mida ma teen oma videvikutundidega, kui kaunilt, romantiliselt ja dekoratiivselt ma naudin oma aega iseendaga. Mitte keegi mitte kunagi ei tohi teada kõike, mida ma mõtlen – aga ma ei valeta selle kohta, ma ei varja seda teadlikult roosilõhnaliste pooltõdede või lausvaledega. See vastikus, mida tunnen kõiki neid käsitöökaardilaadseid lõhnastatud tõusiklikke elusid tunnistades, ei ole kadedus, või vähemalt mitte puhtal kujul. See on viimasel ajal dramaatiliselt süvenenud tõetundlikkus. Ma ei hakka end selles väites kaitsma, sest mindki võib hõlpsalt valetajaks nimetada. Nimetatagu – mis ma vaidlen. Ma ise tean, mida aususe all silmas pean ja ma tunnen haigettegeva teravusega selle puudumise ära, isegi kui end vahel ise ei usu. See tundlikkus ei tee mitte kellelegi head, ei tee, pigem on tegu noaga, mis mu varem või hiljem surmab.

Imelik siiski, et ma alles nüüd selle suhtes nii tundlikuks olen muutunud, sest tean seda vastikustunnet osa oma sõprade kaudu juba aastatetagusest.

Kuidagi sellesama mõttekäigu kiiluvees püüdsin meenutada, millal viimati näis mõni inimene mulle kuidagi... kristalselt, ingellikult ilus. Niimoodi, nagu kunagi varem vahel harva keegi näis – need ebamaiste ja habrastena paistvad inimesed. Sellest on väga palju aega möödas. Nägin hiljuti korraks vana sõpra. Ta oli veel kõhnemaks jäänud, ta näojooned veel filigraansemad, skulptuursemad, jah, midagi oli temas ebamaist – aga enam mitte see kõrge puhas rikkumatu ilu või selgus; nüüd oli see antiikeseme kõrk ainukordsus, raske saatus, mis tumenenud kord kirka-värvilise vaasi mustritesse ja pragudesse. Kohutavalt ilus, kohutavalt raske, aga enam mitte taevast ega kosmosest, vaid mustast mullast ja tulisoola-sest mereveest. Ja mõtlen, kas see on tänase aja ohver, kas – kui korraks jätta kõrvale ilmselge, agressiivselt pealetükkiv variant, et kõik on minu pertseptsioonis ja üksnes mina ise olen võimetu inimestes enam sedasama puhtust nägema – kas see tänane aeg, see kümnend või sügis, see ekraanide, käibetõdede, lausvalede ja karjerismi ajakuristik on neelanud iga viimse kui võimaliku ingelinimese või ka kõigiti tavalise inimese ingellikkuse?

Üks häirivalt metoodiline hävitusmõte, mis muudkui naaseb: kui inglilt rebida tiivad, kas ta muutub siis inimeseks? Kas sedavõrd, et vannub kättemaksu tiibadevõtjale? Või inglitega ei saa see kunagi juhtuda? Nagu kunagine nõidade põletamine. Kui tiibade kadumisel vihkama hakkad, ei olnudki sa kunagi ingel, vaid üksnes hale teeskleja.

kolmapäev

Vaadates oma elu igapäevast kulgu ja samas tahtes iga hinna eest hoiduda kõiksugustest klassikalistest siltidest, mis võiksid seostuda haiguse, neuroloogia või meditsiiniga mis tahes tasandil, tuleb mul ilmselt leiutada päris oma metafoorid selle kulgemise kirjeldamiseks. Väldin täpsustavaid sõnu, sest kardan neid kinnituvat.

Kõik see, millest ma päevast päeva mõtlen, on sedavõrd laetud mõlemasuunalisest kriitikast – minust lähtuvast ning väljastpoolt tulevast –, et tegelikult jääb iga mõte pooleli, kuna mul lihtsalt pole tahtmist (ning väljastpoolt kinnitatakse, et pole ka mõtet) seda lõpuni mõelda. Niisiis vaevlen ma aeg-ajalt mõnepäevases rusutuses, visklen siia-sinna ja tunnen, et vist on lõpp. Neil ajal mäletan küll ähmaselt, et see seisund võib mööduda, aga ei suuda parima tahtmisegi korral kujutleda, kuidas on olla teistmoodi ja mismoodi sellest tavaliselt välja saan. See on, nagu läheks unenäos tagasi igikorduvasse vangitorni, kus pole ühtegi ust ega luuki, ja ainult päris kõrgel, kümne meetri kõrgusel, on imepisike trellidega aknake, millest nagunii välja ei mahuks. Ja justkui oleks teadmine, et kõikidel varasematel kordadel ma olen siit välja pääsenud, aga praegu tundub see kujuteldamatu ja võimatu. Kuidas? Kui isegi ust pole, kust keegi saaks appi tulla?

Mõnel harval juhul tuleb pääsemine nagu kaadrivahetus filmis – tänaval kõndides tabab järsku üks mõte, pika sabaga jadamõte, mis paigutab tuliselt kihutava mõtterongi ootamatult teistele liipritele ja vangitorni asemel on ilma mingi pikema selgituseta teine tegevuskoht. Püüan ma aga seda jadamõtet kuidagi fikseerida ja tuleviku tarbeks meelde jätta, kaotab ta igasuguse tähenduse ja kõik loogilised seosed niipea, kui liiprid on ümber laotud. Ta tuleb ootamatult ja kaob jäljetult. Nüüd pean endalt küsima – kas see päevadepikkune visklemine on alateadlikult selleks valmistumine, niiõelda eeltöö? Või on sel visklemisel siis isegi mõtet, tuleks ehk neil tumedatel vangitornipäevadel lihtsalt alla anda ja oodata, kuni liipriteladuja kohale ilmub? Sest enamasti ta ei tulegi. Kõige sagedamini on nii, et pärast mitut rasket, üheks pimeduseks kogunenud päeva magan ootamatult päris sügavalt, veidi liiga kaua, ja ärgates on natuke nagu parem olla. Kuidagi nagu valgem oleks. Ja ma ei tea kunagi, mis pärast, mille pärast.

Liiga palju juhuslikkust on selles kõiges. Tunnen, et juba mitu aastat on jäänud elamata, aga see ei ole päris aus tunne. Lihtsalt nagu suur osa

mõttest või pool aju tahaks ära põgeneda mingisse teise aega, mingisse olnud valikusse. Aga millisesse? Mulle ei meenu.

Tihti kummitab rida Tadeusz Rózewiczi luuletusest, Lindepuu tõlkes: *ja ei olnud õitsemise aega*. Rózewicz kirjutas sõjast, aga pärani suust voolavat verd tajun reaalsemalt kui KOV valimistulemusi või end keskeakriisidesse uputanud opheliate ja hamletite jäleräpaseid egomänge, ning *kui sõber sirutab käe / siis katan pea nagu lööki oodates / kaitsen end inimliku žesti eest / kaitsen end hellusepuhangu eest*.

Ükskord, nüüd juba kuu või kaks tagasi, ütles mu ema, et temal on ka olnud elus neid aegu, kui kõigest kaob mõte ja põhjus, ja milleski pole enam ilu. Ja ütles, et mõnikord on nii, et ärkad lihtsalt ühel hommikul üles, ja see ilu, lihtsalt niisama, on tagasi.

Ootan.

Ei kirjuta enam, sest see ei vii mind kuhugi. See ei kergita enam udu ega valgusta pimedust. Ootan, et miski valgustaks.

KRISTJAN MÜÜRSEPP

*

tahan maalida imet
mis kerkis märkamatul
minu õuele ja sellest üle

süda ütleb
pane silmad kinni
tarkus ütleb
võta minu käest

mina hõljun kahe piiri vahel
justkui õhuke mure

*

kui tõmban teki üle pea
hakkavad peened ojad
nirisema südamerennidest läbi

ühe rutem
aina hooletumalt
nii kuis möödub aeg

võin võtta
mustad kindad käest
ja nutta ühes taevaga

*

mu tuulise ringeelundkonna
tuhat tulist herilast
hingavad sama
novembrisoolast õhku
kui nimetud varblased mu sees

vaja on lõpmatut õigustust
ning palju tagavarataevaid
et varjata me vaikimise
vangistavat lihtsust

*

sada nõtket masendust
alustavad ringkäiku
kidurate heinade
kuldses hämaruses

nende sõmerad varjud
libisevad mööda hämaraid
seinu

nagu lapsed, kes sõidavad liumäelt alla
oma hinge tundmatusse
sügavikku

*

mu padja all on
lõpmatusse viiv
magamistoavaikus

kliiniliselt puhaste
pimedust kompavate sõrmedega
otsides
olemise piirjooni

*

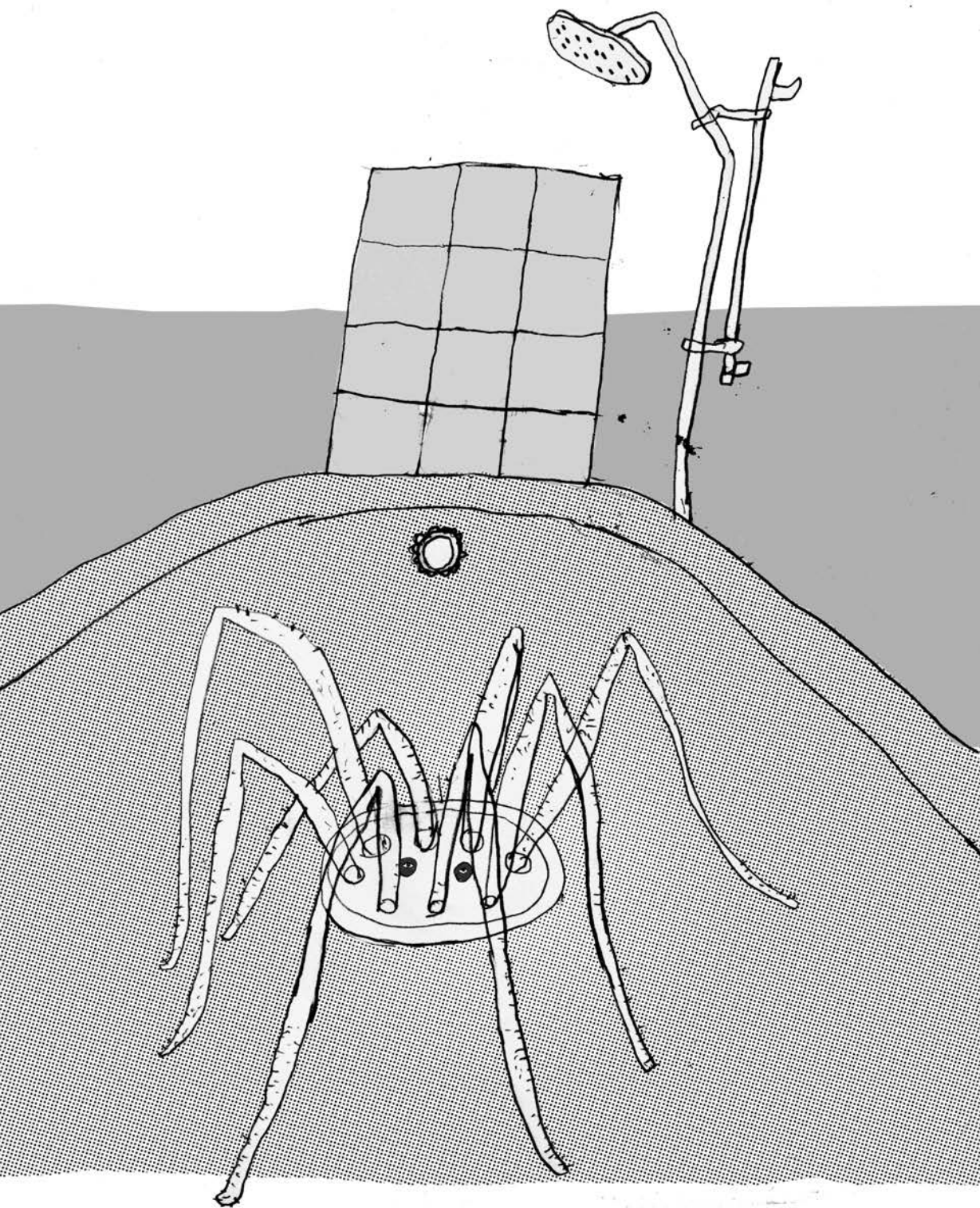
igast üürikesest valgusjärvest
kasvab uusi luiki
joonlauaga mõõdetud jalad
astumas välja valkjatest
taaskasutatud kehadest

neid ei ole keegi näinud
küll kuulnud
tatsutamas
ringtee-elude ja varsanäoga surma
juurest ära

aga mina kuulen korraks nende juttu
kui panen silmad kinni
ning tuleb koidukorseti
pigistus

DANIEL PELLIZZARI

Portugali keelest Riina Roasto
ja Carolina Pihelgas

ÄMBLIKUVÕRGUD

Ta sobitas sõprust ämblikega, kes elutsesid tema uue kodu vannitoas. Hiigelsuured ja häbelikuvõitu elukad mõistsid, et kui tema troonil istub, peavad nemad eemale hoidma.

Talle pakkus lõbu püüda õues putukaid ning toimetada need siis ämblikuvõrku, vaadata, kuidas ämblikud teevad neist kookonid ja siis säuhti! imevad sisse kõik ohvri mahlad, kuni järele jääb vaid kuiv kest. Selline surm on vist päris julm, arutles ta, ja läks kööki, jättes hunnikusse kogunenud nõud taas pesemata.

Ükspäev ärkas ta pahuras tujus. Veel peaaegu kinnisilmi keeras ta duši esimest korda lahti ning tappis sedasi kõige suurema ämbliku. Taipamata õieti, mis toimub, tõmbas too oma peenikesed ja tohutu pikad jalad pisut üllatunult vastu keret ja uppus, voolates veega torust alla. Tema aga hõõrus silmi ja ütles kõva häälega: „Ma olen paha poiss”. Siis põlvitas ta mitu tundi vannitoa põrandal, paludes oma julmuse pärast andeks ühelt ämblikult, kes oli ukse taha kolinud. Too ei liigutanud ning näis tähelepanelikult kuulavat. Tundus, et talle on andestatud.

Eile, kohe pärast ärkamist, haaras ta tolmuimeja ja tegi majas kõigile ämblikele lõpu peale.

DIOTIMA

universum – tillukeste aabete põiming

imepisikesel pinnal

Joca Reiners Terron „Seal pole miskit”

1. Olen pruut ja peig,

ja oma mehe loodud.

Vanaema oli mässitud siniste linade sisse ja nägi välja nagu krimpsus seekoot. Ta suri liigagi kaua, konutas peaaegu nähtamatuna mõnes toanurgas. Temast andis märku ainult see sitahais, millest ei isiklik põetaja ega vanurite mähkmed jagu ei saanud. Sellest ajast saadik, kui ta esimest korda alla tegi, istus ta alati liikumatult omaette tugitoolis, roosipärg käes otsekui hologramm, mis öösel tuleb magamistuppa viia. Eelmisel laupäeval, veidi enne magustoit, varises ta korraga elutoa põrandale maha. Keegi ei näinud, millal ta püsti tõusis, ja pärast kukkumist jäi kogu perekond tardunult poolkaares tema pisikese keha ümber seisma, kuni siis Lucas põlvitades teatas: „Ta on elus, kutsuge kiirabi.” Elutoa põrandalt viidi ta otsejoones haiglavoodisse, silmi ei avanud ta eilseni, mil ärkas sellest, mida arstid pidasid millekski koomalaadseks, ning hakkas kõnelema.

2. Olen oma isa ema

ja oma mehe õde

ja mu mees on mu vili.

„Carolina!” naeratab ta, kui uksele ilmun, „Tule siia!” Ma võtan tooli ja istun voodi kõrvale. Ta haarab oma üleni plekilise käega mul käsivarrest ning hakkab sonima: kõigepealt teatab ta, et mu ema saab veel ühe lapse, seejärel ütleb, et mina saan lapse, ja siis, pilk suunatud ühte punkti mu selja taga, korrutab ühtejärge, et Jumal saab lapse: „Carolina, Jumal saab lapse.” Vaatan veidi kohmetult põetaja poole, kes on tulnud lõunasööki ära koristama, ja seletan tasa: „Vanaema, ema suri juba ammu vähki, kas sa ei mäleta? Mina ja Lucas olime veel väikesed ja pärast tulid sina meie juurde elama.” Ta vaatab lakke, ristab rinnal käed, ajab huuled torru ja lausub: „Jumal saab lapse, Carolina.” Tõusen püsti, silitan tema õhukesti juukseid ning ütlen: „Vanaema, see kõik juhtus juba, vanaema.” Ta haarab uuesti mu käsivarrest,

ma poleks arvanud, et tal veel nii palju jõudu on, ning kukub seletama. „Carolina, eile öösel ilmus mulle peaingel Gabriel. Jumal saab lapse, mina sünnitangi Jumalale lapse.” Haaran oma koti, mis ripub tooli küljes, ning pomisen: „Ma tean seda lugu, vanaema, aga sina pole enam neitsi, ole rahulik ja puhka nüüd, ole rahulik ja puhka nüüd.” Astun palatist välja, tema kortsuline naeratus teeb haiget.

3. Olen oma valmistaja ori.

Olen oma järglaste kuninganna.

Kui ta peole jõuab, poolteist tundi hiljem nagu ikka, on Carlos juba purjus. Juba viie minuti pärast karjuvad nad vaat et kõvemini kui muusikakeskus, ja kui naine jagelemisest väsib, kõnnib ta minema ning jätab mehe viinaklaasiga rõdule. Ta tantsib sõbrannadega, suitsetab kanepit, joob tekiilat, läheb uuesti tantsima. Ta hakkab parajasti vannitoa poole minema, kui Carlos sikutab teda käsivarrest ja ütleb: „Kaome siit.” Naine vastab: „Mitte veel praegu!”, aga mees tirib teda juustest ja kordab: „Kaome siit, kurat küll.” Naine laseb end autoni vedada, ei kosta terve sõidu vältel ühtegi sõna ega hakka vastu ka siis, kui mees ta kodus diivanile pikali tõukab. Kui Carlos käed talle seeliku alla reitele lükkab ja tema aluspüksid põlvini tirib, üritab ta küll midagi öelda, kuigi teab, et enam pole midagi teha. Vähem kui kahe minuti pärast on Carlos uuesti jalul, sätib püksid jalga ning lausub: „Ära mine kuhugi, ma lähen ostan suitsu ja pärast suitsetame koos,” aga tal läheb tagasitulekuga liiga kaua aega. Kui naine umbes keskpäeva paiku ärkab, lebab Carlos alasti diivani kõrval vaibal. Sperma ikka veel mööda reite sisekülgi laiali, läidab naine ühe laua peal vedelevatest konidest.

4. Ent just tema lõi mu enne sündi.

Ja tema on mu vili ettenähtud ajal.

Ja temast tuleb mu jõud.

Lähen haiglasse ja niipea kui palatisse astun, ütleb ta mulle pillkugi heitmata: „Vaata seda laiku laes, Carolina, see on märk, et Messias saabub. Ja ta sünnib minu seest.” Veel enne, kui jõuan järele vaadata, tean niigi, et laes pole mingit laiku. Tunnen end üsna totakalt ja küsin: „Kuidas läheb, vanaema, kas sinu eest hoolitsetakse siin hästi?” Ta üritab mul käsivarrest haarata

nagu eelmiselgi korral, ent põiklen tema käte eest eemale, sellal kui tema naeratab ja pärib, kas mulle endiselt meeldib lugeda. Vastan, et jah ning ta vaatab mind sellise pilguga, mis meenutab mulle mu ema, ja ütleb: „Siis loe, Carolina, gnostikutel on kõik kirjas.” Seesama põetaja, kes oli siin eelmiselgi korral, astub sisse, supitaldrik käes. „Mis gnostikud, vanaema?” tahan mina teada, samal ajal kui tema raputab pead, sest ta ei taha õhtusööki. „Kuidas sina gnostikuid tead?” pärin edasi, ja ta naeratab ja ütleb: „Sinu ema, Carolina. Kas ma juba rääkisin, et ta on jälle rase? Vaat kui tore, ta kingib sulle väikese vennal” Sulen silmad, hingam sügavalt ega kuule enam midagi enne, kui jõuan parklasse ja pigistan parema käega taskus võtmeid.

*5. Olen tema nooruse jõu karjasekepp,
ja tema on mu vanaduse sau.*

Ta astub parajasti ülikoolist välja, kui telefon heliseb. See on Carlos, kes kutsus teda õhtusöögile ühe oma uue töökaaslase juurde. Kui ukse avab kostüümis kuradimaskiga mees, kes juhatab ta söögituppa, tundub see naljakas. Samuti tundub talle naljakas, kui näeb oma poiss-sõpra ja veel kolme inimest ringis põlvitamas, ning ta hoiab kuulekalt naeru tagasi, kui keegi plätudega mees, kelle nägu seamask ainult pooleldi katab, käsib tal samuti põlvitada. Kui uksele ilmub maikasärgis mees, gaasimask peas ja püss käes, ei saa ta enam aru, mis nali see ometi on. Ta vaatab Carlose poole, kes ei vasta ta pilgule, küll aga pigistab ta kätt ja sosistab: „Sissetungijad, sissetungijad!” Naine tardub paigale ja naelutab oma närvilise pilgu söögituba valvava seamaskiga mehe valgetele plätudele. Nad kõik on tükk aega vait, põlvitavad ja vahivad põrandale, samal ajal kui seamaskiga mees suitsetab ja kustutab sigaretid vaiba sisse. Niipea, kui ta on oma kummist plätudega laiaks litsunud seitsmenda suitsukoni, hõikab ta: „Ahoi?” Selle peale ilmub kuradimaskiga mees, kes ütleb: „Tehtud, kaome siit!” Gaasimaskiga mees naerab kähinal ja ütleb: „Vaata, kui kenasti kõik põlvitavad.” „Nagu kirikus,” ütleb kurat. Siga läidab uue sigareti ja teatab: „Missa saab varsti läbi, nüüd olete kakskümmend minutit vagusi, ja kes ei ole, läheb otse põrgusse.” Eemalt hüüab kurat: „Jumalaga, Jeesus naaseb peagi,” ja lööb ukse pauguga kinni.

6. *Ja see, mida soovib tema, sünnib minuga.*

Enne veel kui palatisse jõuan, kohtan sedasama põetajat. „Tunnen kaasa,” lausub ta nii, nagu mina arvasin, et juhtub ainult filmides, ja ütleb, et mu vanaema on surnud, et just praegu teatavad nad ka perekonnale, et ma pean rahunema. Ma küsin, et ega mingit last ei olnud, kas keegi sai aru, et ta oli rase, ta vaatab ringi ja siis taipan, et mind ümbritsevad valgete kitlitega inimesed, kes kuulevad mind kisendamas: „Teie tapsite mu vanaema! Te igavesed tõprad! Mida te lapsega tegite?” Kui põetaja paneb mulle käed õlale, sülitan talle näkku ja lähen minema ning istun rooli taha ja sõidan, ilma et vaataksin teed ja ajan alla kutsika, aga jätan jala gaasipedaalile ja võtan järsu kurvi ja jõuan Carlose juurde ja ta avab ukse ja juba ta küsibki: „Mis juhtus, Alice, sa oled näost valge,” ja mina tõukan teda, tõukan üha uuesti ja uuesti, kuni kukume diivanile, ja ma ütlen, et mu vanaema oli noorena nii ilus, kuigi ma tean, et Carlos pole kunagi näinud ühtegi mu vanaema noorpõlvepilti, ja ta ei tea ka seda, et mu vanaisa võitles kogu perekonnaga, et abielluda mittejuudiga, ja ma räägin, et haiglas kutsus ta mind kogu aeg Carolinaks, mis oli minu ema nimi, ja Carlos jõllitab mind, silmad punased peas, ja ma küsin, kas ta on kuulnud gnostikutest, ja tema naerab ja ütleb: „Misasja, need tüübid, kes annavad tasuta esoteerika kursuseid?” ja siis ta suudleb mind õrnalt ja topib oma higise käe mu reite vahele ja tahab teada, kas mul pole päevad ikka veel alanud, ja küsib, kas ma tahaksin kanepit suitsetada, ja ma tunnen, kuidas mu keha paisub ja pea hakkab ringi käima ja ma jooksen välja ja ta tuleb mulle järele ja hüüab: „Alice? Alice?” aga mina lukustan end vannituppa ja oksendan.

MONIKA BONDARENKO

Lapitekk

Ta silitab
rebase puretud käega
mu vasakut rinda
ja jätab sinna
äsja tapetud sääse laiba
korraks õitsenud rabamuraka
millist julgust on vaja
et näha meie armastust läbi
tormis tee leidnute
igaviku ja kaotuste silmade

läbi mitte millegi

juba kuid
vaatavad naha all ujunud väiksed
kalad alt üles
mu tööst võõrdunud nimetissõrme
pikk forelliks lakitud küüs
on nende meelest mõne näljase
hallpõsk-püti nokk
hirmust
vastavad nad uimeliputusega

ärgates puudutad mu õlgu
ega mäleta kohe
õhtut
mil venitasin su südant
nagu kasvav raskus, mis nihutab

lahku häbemeluid
poen sinusse korraks kokku
ja hingan kergelt
meil pole palju saladusi

magame eraldi tekkide all

hommikuks
on padjad kadunud

tekid jäävad alati alles

Columbidae

Kui sul pole midagi öelda
a ikkagi tahaks kirjutada tuvidest
kes hõõruvad endid

    vastasmaja akende vastu
silmad propagandapunased
kirjuta muidugi
enese hoosuled teki all peidus
et jumala eest mitte lennata
ja kuhu olekski
linade vastu on ka hõõruda hea
    kluu-kluu kluu-kluu

kirjuta kurnatuseni
hammastuvidest ja õõnestuvidest
sellest kui haruldased nad on
ja kuidas sina ei ole
    ilmselt sa arvad
et teiselpool seina on tühjus
kuidas saakski
nii lähedal olla veel ühed varbad
veel keegi
kellel pole mitte midagi öelda
kuidas saakski
märgata tuvisitta aknalaua
kui linade vastu on ka hõõruda hea
    kluu-kluu kluu-kluu

Ptüi

Nii naljakalt vaikne on
kui linnaski
võib veri hüübida hääletult
nagu põdrakanep
mille sirutust
kuuni ei kuule ega kuulagi

leemetavast põseluust
saab jää
külmakristallid nagu
hülgepojad
on pugunud veenidesse
aga öö
ei ole kunagi lubanudki
hoolida kellestki teisest

kui sellest ühest
kes läks siis
kui sina olid rumal
ja tahtsid saada luuletajaks
nagu see oleks midagi
mida tuleks iga tuisu järel
hanerasvaga määrides
raskete tekkide alla matta

nagu luuletajad
oleksid õnnelikumad
kui sina
kelle veri ei hüübi

nii naljakalt vaikne on
kui armastus saab otsa

Kui sa minuvanusest

armastasid neid teisi naisi
kes praegu
su messengeri logide kurgus
lamavad alasti nagu
allaneelatud
Dresdeni Madonnad
üks käsi kubemel
teine suletud silmade alla
padjaks murdunud
magasin mina
ühe Rumeenia puu juurel
selg soe äsja
lülisammast ületanud pardiperest
liivapaberist juuksed
karestamas põlenud põski
ega osanud uneski näha
kuidas hiljem
hakkan laivis võtma poose
mis korraks muudavad
me hõbedast linad kuumaks
kui veenuse pinnase
ja higiste kehade rõhk
on rohkem kui 300 atmosfääri

ainult et teisi naisi
sa ei maalinud lõpuni

Ma tean kuidas võtta aega nii

et liblikate all murdub süda
kuidas keegi tuleb ega lähe ära
huultelt lugeda aegluubis
üks
kaks
kolm
see suudlus varvasteni
on kehalt kehale ränduri tolm
ma tean
et ma ei taha tee omaks tagasi

teel pidevalt sajab
pole otseselt oluline mida
ja pesta ei saa mujal kui bensiinijaamas
– tavaliselt
ei lange marsruut ja veekogud kokku
koristaja astub sisse
vabandab

mitte nagu meil siin
pea igas avalikus peldikus
lasevad tumedad kehatud mopid
su sammude järel liugu
jäädes pidama südameseisundil –

oledki süüdi et sul on pisike põis
haakaksoo on tarkade meeste jook

selles riigis teistmoodi ei saagi
aga ma kannataks välja
kui ei peaks minema teele tagasi

olen käinud erinevaid teid
teemälu tätoveerisin rangluule
nüüd tean mis tunne on
kui võtta aega et elada haavadega

tean kuidas armastus
muutub naha all põletikuks
ja luulest saab midagi antisanitaarset

aga pesta ei saa kusagil mujal
kui bensiinjaamas
kus koristaja astub sisse
vabandab
et sinu teel sai jälle üks ring täis

Armunud siili

Kell kuus hommikul
sajab Taaralinnas liblikasulgi
tahaksin öelda sulle midagi ilusat
või mängida ripsmetega
su nina peal nii
et sinu kõdinaeratuses
nurruksid kirsid
tähti ei liimigi sõnadeks
vaid kurisen sooja hingeõhku
vastu su pehmet lõuaalust
vedades õhetusraamid
ümber äsja keenud mandariinitee
tunnen ennast
planeedi ainukese oravana
kes on armunud siili
nende vahel on linn nagu talveuni
sellegipoolest
lõhnab hooaeg kustumatult
pool talvest
on koos juba armastatud

MILLAL ON INIMENE KELLEGI PÄRALT

GUÐRUN EVA MÍNERVUDÓTTIR

JA MILLAL TA EI OLE?

See juhtus kord, kui mul sai inimestest küllalt ja otsustasin, et ei taha enam nende sekka kuuluda, tahtsin kuuluda jumalale, anda end talle ja ainult talle. Teadsin juba ammu, et see hetk kord kätte jõuab, ja kõik oli valmis seatud: üks täiesti tühi tuba, kui välja arvata madrats ja paksud kardinad. Tõmbasin telefoni ja uksekella välja ning võtsin riidest lahti. Ihualasti, nagu olin nende hulka sündinud, kavatsesin nende hulgast ka lahkuda ja nii lukustasingi end tühja tuppa. Olin ikka mõelnud, et neelan võtme alla, aga kui õige hetk kätte jõudis, ei usaldanud ma end piisavalt ja libistasin võtme ukse alt läbi.

Pilkane pimedus.

Kui kaua pean ootama?

Mööda seinäääri liikudes leidsin üles madratsi ja heitsin pikali. Magasin. Ärkasin. Ootasin. Mõtlesin, kui ilus ma olen ihuüksi pimeduses, oodates, et jumal mind enda juurde võtaks, ja ma rahuldasin end, kuni minust sai üksainus leegitsev palve. Olin vangistatud leemendavasse kehasse, mis tahtis viselda, aga püsis siiski paigal. Ei, ma ei saanud end liigutada, olin küütlev raidkuju.

Kusesin nurka, mis oli uksest kõige kaugemal. Magasin. Ootasin. Kui nälg mind piinama hakkas ja hulluks tahtis ajada, palvetasin pisarsilmil ja see kadus, nii nagu hommikune kaste päikesetõusu ajal kaob. Kui vaprus mind päris maha oli jätmas, nutsin veidi, mu keel kleepus suulae külge ja ma aina neelatasin, kuigi neelata polnud midagi. Hoolimata kuuma-dest palvetest jäi mu kurk kuivaks. Minu silmad põlesid, võib-olla tuli see nutust või rahuldatusest või näljast või hoopis armastusest tema vastu, kellele kuulusin ihu ja hingega sellest hetkest saati, kui lukuaugus võtit keerasin.

Ja siis ta tuligi, võttis mul kätest ja suudles mu huuli, ta tungis minusse ja ma karjusin joovastusest, sest keegi pole ei varem ega hiljem mind nii täielikult täitnud. Ingliseor laulis tiivaplagina saatel, seelikute lehvides – oh kui saaksin kordki veel seda maitsta. Minu süda peksis rinnus, aga tema võttis selle pihku nagu lennuvõimetu linnupoja, surus enda vastu

ja hoidis, kuni see rahunes, ning pani siis tagasi puuri, kus oli ta kodu. Ta andis mulle tagumikule laksu: „Polnud ju paha?”

Ma ei saanud sõnagi suust.

„Miks sa mind maha oled jätnud?” küsis ta.

„Ma ei jäta sind ealeski maha,” vastasin. „Ma kuulun sulle ja ainult sulle.”

„Sa oled minust nii kaugele läinud, kui üldse võimalik. Miks sa mind siia pilkasse pimedusse kisud?”

Ma solvusin. Maaailma tasu on tänamatus ja õiglust pole olemas, isegi mitte viimsepäeval. „Kuhugi ma sind ei kiskunud. Keegi ei keela sul mind siia jätta.”

„Ei tea, kas mul tasubki karjatada lambukesi, kes karja juurest lihtsalt lollusest ära eksivad.”

„Ma pole eksinud. Tõin end sinu altaril ohvriks. Olen kingitus, mida sa vastu ei taha võtta.”

Selle peale hakkas ta naerma. Seda oli imelik kuulata, sest ma ei teadnud, milline ta välja näeb, aga naeru järgi tundus ta muretu ja elav. „Sa oled kõigest valesti aru saanud,” naeris ta. „Sa oled kingitus, mida sa ise ei taha vastu võtta! Paned end siia luku taha nagu ärahellitatud põngerjas jonnihoo. Ei, ma ei saa sind maha jätta, ei tule kõne allagi. Lase siit jalga, söö ja joo. Jookse ringi ja mängi – ja mis peamine – kepi!”

„Kõigest sellest olin nõus loobuma. Sinu pärast. Võta mind. Olen sinu päralt.”

„Millal on inimene kellegi päralt ja millal ta ei ole,” kõkutas ta naerda nii, et hing jäi kinni.

„Olen sinu, meeldib see sulle või ei, sest...”

„Jutt jätta.”

„Mida ma siis tegema pean?” kogelesin, klomp kurgus. Olla jumalast ära põlatud on veelgi valusam, kui end inimeste hulgast välja arvata, ja mu alastus ei olnud enam ülev, pigem hakkas mulle tunduma, et mind on loodud ainult teistele naeruks. Kuigi mu silm ei seletanud sõrmeotsagi, teadsin hästi, millised mu käed välja näevad: haleroosa kest nagu ülejäänudki naeruväärne kupatus, millest koosnesin. Mis saaks käest veel koledam ja labasem olla – üks pikk toru ja selle otsas viieharuline tööriist, paindlik ja kortsuline, millega võin teha mida tahes. Mõistsin hästi, miks ta naerust nõrkema pidi, kui talle sellist kingitust pakkusin.

„Mida sa tegema pead? Ära raiska aega, seda pole sul enam palju. Jookse välja päikese kätte ja tee, et ma sind enam siin ei näeks.”

Mu pea vajus norgu ja mul oli häbi. Põsed kuumad ja punased, jõudis mul juba peaaegu üle huulte pudeneda, et olin võtme ukse alt läbi pistnud ja nii end igavesest ajast igavesti luku taha pannud, kui nägin, et uks on praokil ja hommikupäike piilub tuppa.

KAISA

KUSLAPUU

tuvastamata kõmakatest

mu kodu lähedal paugutab igal õhtul keegi rakette
ma tean küll, kust need pärit on
neid aupauguputkasid leidub ju
kõigis enesest lugupidavates supermarketites

ehk on uued naabrid pärit mõnelt teiselt planeedilt
kus on kombeks järjekindlalt enda olemasolust märku anda
iga õhtu hakul võidukalt kinnitada
näe, üle elasin
ei jäänudki asteroidi alla
ega kraatrisse kinni

võib-olla ei olegi nad uued naabrid
äkki elavad siin juba ammu
ootasid pool aastat suure õhinaga pimedaid aegu
et saaks tuld taevasse loopida

muigega toon kuurist puid
jälle langeb täht ja lõhkeb keha
pürotehniline röögatus lööb kõrvades helisema

äkki neil ka ei ole telerit

shakambhari

sel argiõhtul õhk sinetab saladustest
kui sa miinuskraadisesse õhku oma ütlemata lauseid hingad
pilkude vahel on mõistvust
ning nad leiavad maapinna
sama kiiresti kui sa oma pika käe välja sirutad
toidupoe ukse lahti tõmbad
ja sest hääletult läbi libised

tulede valgusesse jään seisma
ja hammustan peakapsast

kurrunurruvutibaar

olen tüdruk väike
kelle põskedel tedretähed
pipi minul nimeks
hularõngaga kopsan ma
maha süütuid pealtnägijaid
kes hetkeks nägid vaid
kuidas ma rüütli tänaval
ühele purjus laevakaptenile raha andsin
et too lastevanemate koosolekule ilmuks

*

sulanud kamakate vahelt ujub välja tõsine sisalik
sülitab kolm korda üle vasaku möla
käivitab mootori
ütleb sabast lahti
kihutab skautri kombel üle paadisilla

taamal imiteerivad käbid jääminekut
üks voolab männist
teine kännust kaugemale
kuud ei ole
puulatvu ei ole
ainult okkavarises siplevad käbid
ja sisalik, kes end pilve peale
kuusirbiks sätib

XCIII

nõgiste põskedega hirm
käib veebruarikuiseid katuseid mööda
püüab meelde tuletada
nooruspõlves lauldud laule
algus tuleb meelde
siis puhub tuul ta blondid salgud
ja sinised okkad itta
valutama võõraid südameid

külmade sõrmedega hirm
vajutab lause lõppu punkti
suleb silmad
ja naeratab häälekalt
valgus tuleb meelde
siis tõmbab kuu ta kümneks käntsakaks
ja pillub mööda katuseid laiali
ikka selleks, et
saaksin tükid uuesti kokku korjata
märgade kätega padja alla panna
või 14 päeva jooksul tagastada

ÜMBERRINGI ON LIIGA PALJU PRINTSE JA PRINTSESSE

INTERVJUU SVETA GRIGORJEVAGA

Carolina Pihelgas

Sveta Grigorjeva (25) on koreograaf, tantsija ja luuletaja, kellelt ilmus oktoobris Värske Raamatu sarjas luulekogu „Kes kardab Sveta Grigorjevat?” Istume Sveta väikses ja hubases Pelgulinna korteris ja räägime veidi Bukowskist ja luuletamisest, keelest ja tantsust.

Alustaks siis päris algusest: kuidas sa hakkasid tegelema luulega, kuidas jõudsid kirjanduse juurde?

Mulle on väikesest saati meeldinud luule, olen alati lugenud luulet rohkem kui proosat. Esimene lemmikluuletaja oli mul Doris Kareva ja kunagi põhikooli algusaastail kirjutasin ka tema stiilis luuletusi. Aga minu esimene suur armastus oli Lermontov, kes näiteks Puškiniga võrreldes on natuke pahelisem ja kuradeid täis. Mulle nõ „siledad” luuletajad väga ei meeldi. Loomulikult tollal ma ei mõelnud, et jõuan kunagi avaldamiseni ning mingil hetkel kustus ka meeletu tung kirjutada. Tekkisid muud hovid – tantsimine ja klaverimäng. Siis jäigi suurem paus, kus ma luulet ainult lugesin. Aga siis kui ilmus Triin Tasuja „Provintsiluule”, sain sellest nii suure elamuse, et hakkasin uuesti kirjutama. Kui loen head luulet, tekib paratamatult tunne ja tahtmine ka ise kirjutada.

Doris Kareva ja Mihhail Lermontov tunduvad siiski päris erinevad autorid. Kuidas sulle tundub, kas eesti ja vene luuletraditsioonid on väga erinevad või on neil ka kokkupuutepunkte?

Nii Kareva kui Lermontov on ikkagi romantilised luuletajad, nii et neil on ühisosa olemas. Ma ei kategoriseeri, kui loen, siis on tekst põhiline; traditsioon võib ju olla erinev, aga see ei ole kunagi mu

jaoks tähtsust omanud. Üks lemmikuid on ka ungarlane János Pilinszky, tema on ka suhteliselt lakooniline ja vormiga väga ei mängi. Tema tekstide puhul on määrav pigem seisundi ja atmosfääri edasiandmine ja tajumine. Ma ei eitagi, et olen pigem nõ meeleline lugeja, kes otsib tekste, mille taga on tajutav kas tugev ja huvitav isiksus või siis intensiivsed melanhoolia ja tooruse ilmingud. Samas, hetkel on mu lemmikkirjanik hoopis teisest ooperist – nimelt Valdur Mikita. Tema „Lingvistiline mets” kõigub juba kuskil proosa ja luule vahel (erinevalt „Metsikust lingvistikast” näiteks) ning mul on siiralt hea meel, et meil selline mõtleja on ja et ta jõudis lõpuks ühe täitsa „puu-purjus” raamatu valmis kirjutada. Sellist mõttelendu ja erudeeritust kohtab ikka väga harva. Ma olen temast sellises vasikavaimustuses, et kirjutaks kas või oodi.

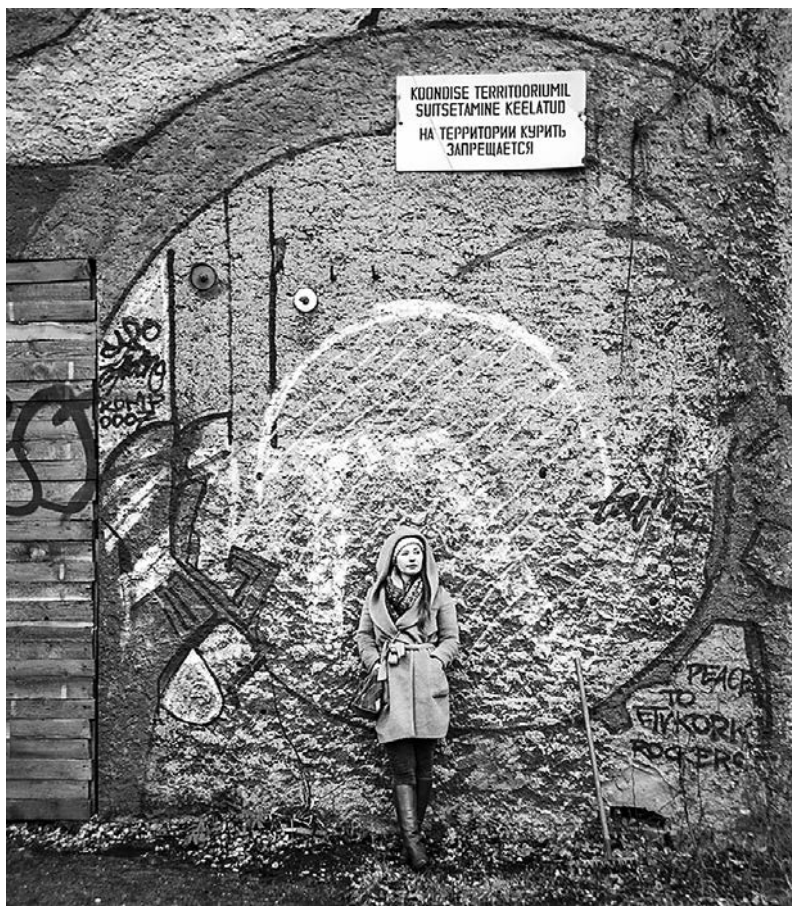
Sinu luulekogus on mainitud ka Charles Bukowskit ja Kalev Kesküla. Bukowski on paljudel suur lemmik ja mingisuguseid jooni võib vist tõesti ka sinu tekstides tabada.

Bukowski on jumal! Võime siin rääkida Karevast ja Lermontovist ja Keskülast, kes on samuti mu suur lemmik, aga Bukowski! Tema proosa on mulle muide suhteliselt ükskõik, võin seda lugeda või mitte lugeda, aga tema luulet ei saa ma enam lugemata jätta. Kui lähen reisile, siis esimesed asjad, mis kotti lendavad, on Bukowski luulekogud. Ma lihtsalt ei saa ilma nendeta hakkama. Tema luule on minu jaoks teatud mõõdupuu, absoluut.

Esialgu tutvusin loomulikult ainult tema proosaga ja kuigi see mulle meeldis, ei tekkinud erilist vaimustust. Aga Bukowski luule on proosast nii kardinaalselt erinev – niipea, kui olin seda lugenud, jäi see mind kummitama ja kummitab siiani. Eelmises Värskes Rõhus ütleb Indrek Lõbus oma intervjuus, et Bukowskit järele teha olevat üsna lihtne, aga mina vaidlen vastu. Ütleksin, et Bukowskit lugedes on kerge mõelda, et seda oleks lihtne järele teha, aga ma pole lugenud veel ühtegi luuletajat, kes seda suudaks. Selleks peab ikkagi olema Bukowski, et kirjutada nii nagu Bukowski. Tema stiil tekitab küll tõesti tunde, et mis see siis ära ei ole, aga tegelikult – eks proovi ja kirjuta! – ega ikka ei tule välja küll! Mitte ligilähedaseltki.

Kalev Kesküla kohta ütlen niipalju, et ta on ainus eesti luuletaja, kelle kõik kogud on mulle väga meeldinud. Üldiselt mulle meeldivad debüüdid palju rohkem kui sama autori teine või kolmas raamat. Esimeste puhul on tendents kirjutada teatud lohaka elegant-siga, juletakse olla veel mingis mõttes naiivne ja toores. Järgmiste kogudega tekib paratamatult tunne, et inimene on luuletamise nõ ära õppinud või tunneb survet olla juba „küpsen” ja „mõistlikum” jne. Samas võib ka vastupidi olla. Autori esimene luulekogu võib just olla stiilis „kirjutasin tubli ja korraliku luulekogu”, mis kedagi ei kriibi ega tekita ka mingit muud reaktsiooni. Ning teises ja kolmandas juletakse juba sellest „tublist luulest” välja murda. Mitte et ma nüüd otsiks pidevalt mingeid originaalitsejaid, vastupidi – mida lihtsam, seda parem.

*Minu esimene
suur armastus oli
Lermontov.*

Bukowski kasutas oma romaanides ja luuletustes päris palju ainet oma varjastest hulkuri ja boheemlase aastatest. Kuidas sinuga lood on? Luule on muidugi alati isiklik, aga sinu tekstid mõjuvad üpris autobiograafiliselt.

Üsna palju asju võtan päris elust. Ma ei oskaks kirjutada nii, et mõtlen karakterid välja ja panen nad mingisugusesse olukorda. Olen proovinud küll ja nüüd on tegelikult hakanud enam-vähem rahuldavalt välja tulema. Kuid hetkel on sel ikkagi oht jääda liiga abstraktseks, aga noh, eks ma harjuta edasi.

Mulle endale meeldib luule, mis on pigem isiklikuma alatooniga. Kuigi, kui vaatan praegu oma luulekogu, siis... Esitlusel kinkis Jürgen Rooste mulle oma uue raamatu ja mu ema jõudis selle enne mind läbi lugeda, öeldes hiljem, et ega sa oluliselt halvemini Roostest ei kirjuta, aga tema kirjutab märksa vähem iseendast! Nii et jah, tekstides on muudkui mina-mina-mina, aga samas ma ei arva, et see oleks halb. See ei tähenda ju seda, et mul ümbritsevaga kontakti ei oleks või et kirjutaksin päris päevikut.

Ei saa loomulikult mööda ka sellest, et *miks vene nimega tüdruk // luuletab / eesti / keeles // sest vene keeles / oskab ta ainult / ropendada // emme on eesti tüdruk raplast / issi on vene poiss ufaast. Kes sa siis oled? Kas eestivene-lane? Või eestlane, kes oskab vene keelt?*

Kui ma oskaks sellele vastata! See ongi üks suurimaid probleeme: kes ma siis lõpuks olen? Tegelikult mulle tundub, et olen oma ema poolt ära eestistatud. Ta pani mind eesti lasteaeda ja eesti kooli. Kodus rääkisin emaga eesti keelt ja isaga vene keelt. Hetkel on minu emakeel eesti keel, aga see natuke häirib mind, sest ma tunnen, et venelane minus on hakanud kaduma. Ühel hetkel hakkasin mõtlema: miks mu sõbrad on kõik eestlased, miks ma mõtlen ainult eesti keeles, kuigi isa on mul venelane. Lapsepõlves olid jällegi kõik mu sõbrad venelased, nii et alati on olnud kas üks äärmus või teine... Loomulikult ei ole alati nii kategooriline see eestlaste-venelaste omavaheline suhtlus, et kas üks seltskond või teine, aga siiski on seda kriipivalt palju.

Kuigi ideaalis tahaksin, et vene ja eesti pool minus oleks võrdne, olen hetkel pigem seitsekümmend protsenti eestlane ja kolmkümmend venelane. Kuigi mulle öeldakse, et temperament on mul vene oma, tahaksin, et see oleks midagi enamat kui ainult temperament, tahaksin osata vene keeles kirjutada samamoodi nagu eesti keeles. Võin vene keeles rääkida ja sellega ära petta, aga ise ju tean, et mu tase on umbes kuuenda klassi oma.

Aga kas identiteet tuleneb siis peamiselt keelest?

Tuleb vist nii välja. Ise ei ole ma seda endale sedasi teadvustanud, aga kuna oskan eesti keelt paremini, siis peangi ennast pigem eestlaseks. Loen eestikeelseid raamatuid, suhtlen rohkem eestlastega. Ja siis lõpuks oledki niivõrd ära eestistunud, et koju minnes ei tule isaga rääkides meelde, kuidas on vene keeles „kapsas”, pead kätega vehkima ja selgeks tegema. Eesti keelega mul seda ei juhtu. See oli esimene hüüumärk, mis pani mõtlema, et ohhoo.. Tean, et mul on väga lihtne võtta mõni raamat eesti keeles ja lugeda see läbi, aga nüüd püüan rohkem vene keeles lugeda – võtan ette selliseid lihtsamaid keskkooliaegseid raamatuid, nt Jack Londonit ja loen neid vene keeles. Eks need kipuvad ikkagi pooleli jääma, aga vähemalt sunnin ennast veidi takka, et keel täiesti ära ei kaoks.

Oled lõpetanud Tallinna Ülikooli magistrantuuri koreograafia erialal. Kas oled tantsuga juba ammu tege- lenud? Ja millised on need teemad, mis sind kaasaegses tantsus huvitavad?

Läksin alguses ülikooli õppima referent-toimetajaks. Aga peagi sai selgeks, et see ei ole minu ala. Läksin koju ja ütlesin vanematele, et jätan ülikooli pooleli, mispeale mind vaadati esiti loomulikult sellise pilguga, et nüüd lähen siis Säästumarketi kassapidajaks. Mitte et minu arvates selles midagi halba oleks – pigem juba Säästumarketisse kui ülikooli niisama mingit paberit taga ajama. Aasta hiljem läksin hoopis Tallinna Ülikooli koreograafiat õppima. Kuigi olen juba väikesest peale tantsinud, ei olnud ma kunagi mõelnud, et see võiks olla midagi rohkemat kui hobi. Tagantjärele mõeldes tundub see aga üsna loogilise sammuna – läksin õppima eriala, mis mind on terve elu köitnud. Alustasin täitsa algklassides eesti rahvatantsuga,

sealt edasi läksin juba *showtantsu*, džässtantsu ja kaasaegse tantsu juurde. Kaasaegse tantsu puhul on minu jaoks ääretult sümpaatne anarhilise mängumaa olemasolu, interdistsiplinaarsus, eklektika – peaaegu „teen, mis tahan” laadis eneseteostus. Ma ei ole lihtsalt seda tüüpi inimene, kes suudaks mingile rangele reeglistikule alluda – mulle on loomingus väga oluline mõte, et ma ise loon ja ise vastutan. Kui näiteks ballett on väga kindel suletud süsteem ning tantsija peab vormima ennast vastavalt süsteemi nõuetele, siis kaasaegses tantsus on võimalus panna erinevad süsteemid enda kasuks tööle. Pluss, kaasaegsel tantsul polegi ühte selget spetsiifikat, vaid väga palju erinevaid lähenemisi kehale – lähtuvalt inimese anatoomiast. Seega saab inimene tantsida ja luua terve elu.

Kindlaid meelisteemasid mul pole. Uurin ja katsetan seda, mis tundub parajasti aktuaalne või meelikõitev. Näiteks minu bakalaureusetöö tegeles küsimusega: miks ma üldse tantsin? Tahtsin Fowles'i lavastada, „Liblikapüüdja” on üks mu lemmikraamatuid. Aga siis mõtlesin: miks peaksin üldse teksti lavastama? Siia maani ei tea, miks peaks

tantsulavastuse aluseks võtma teksti ja hiljem mugandama seda kehapõhiseks. Mitte et ma nüüd meeletu avantgardist oleks, aga see tundub aegunud esteetikana. Üks asi on, kui mingi tekst sind inspireerib, teine aga see, kui hakata „tantsitama” Tšehhovit või Dostojevskit... No milleks? Annab see tekstile midagi juurde? Avab see midagi, mida tekstis juba algselt olemas ei oleks? Ja kui selline *from page to stage* on nagunii suurte kadudeta võimatu, miks üldse? Nii küll kaasaegses tantsus väga ei tehtagi, pigem lavastatakse ikka originaalloomingut. Aga noh, eks tekstipõhisus ole rohkem Estonia pärusmaa.

Aga kas luulel ja tantsul on ka mingi ühisosa? Kas tuleks näiteks kõne alla, et kasutaksid oma luuletusi tantsulavastuses?

Tegelikult olen seda teinud, luuletust „ma sündisin aastal 1988” kasutasin lavastuses „šõp rus est”. Aga luule ja tants on pigem nagu kaks õde, kes elavad erinevates linnades ja teavad teineteise

olemasolust, aga eriti ei suhtle. Hetkel hoiaksin neid võimalikult lahus. Tantsus liigun pigem abstraktsemas suunas, luules olen abstraktsusest jällegi väga kaugel.

Luule ja tantsu ühisosa tuleb kõige ilmsemalt esile selles suhtes, et mõlemad on kultuuris marginaalses asendis: luule proosa suhtes, tants teatri suhtes.

Seega mõlemad on eriti aldis igasugusele kriitikale ning palju võhma läheb kunsti tegemise asemel pigem nende olemasolu põhjendamisele ja õigustamisele, mis iseene-
sest võibki tekitada teatud kvaliteedivahe nende kunsti-
vormidega võrreldes, mis ei pea ühiskonnas pidevalt võit-
lema ressursside ja heakskiidu eest. On selge erinevus, kui
lähed proovisaali järgmise lavastusega töötama, või pead
kunsti viljelemiseks vajaminevat aega kulutama sellesama
kunsti vajalikkuse selgestegemises nendele, kes neid
„ruume” jagavad.

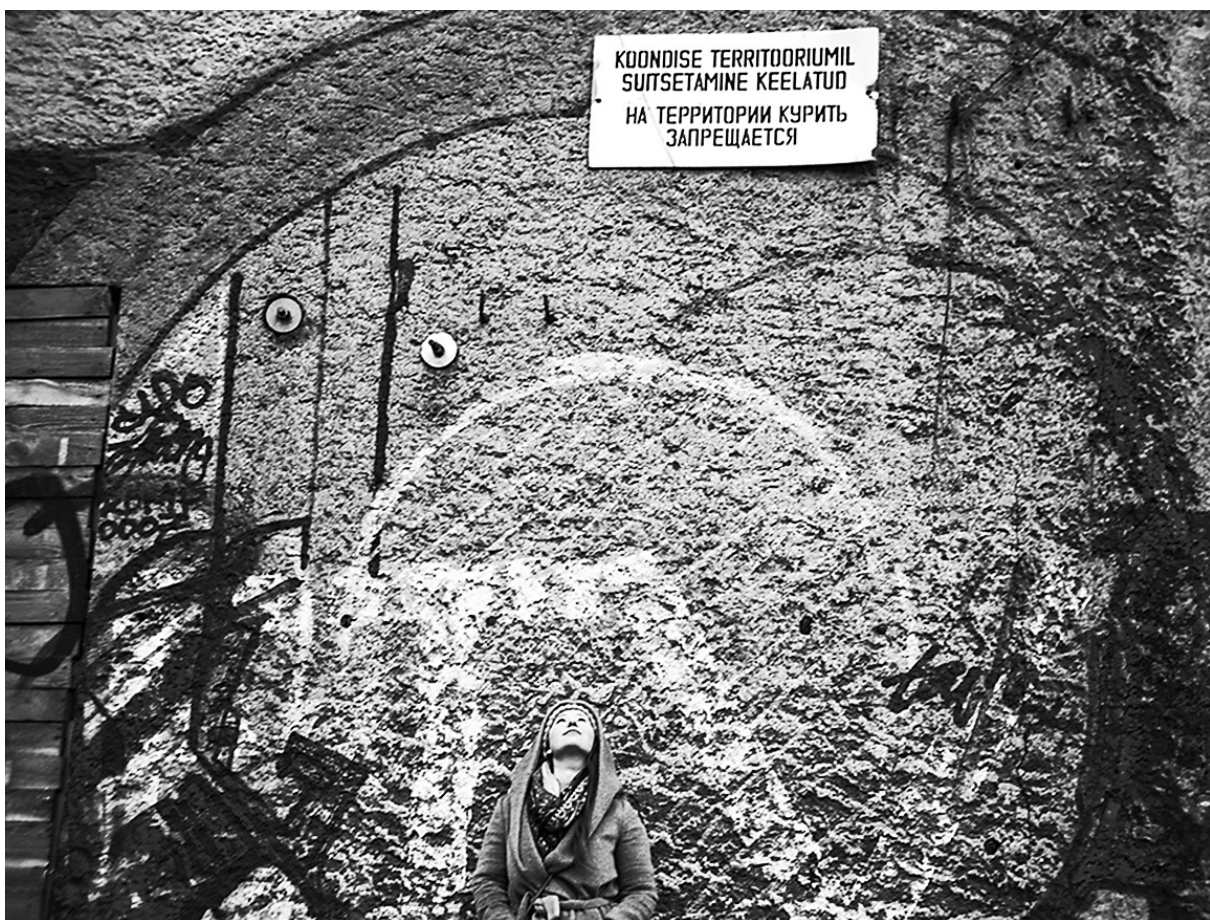
**Tean, et olid eelmisel sügisel kaks kuud Gröönimaal,
kus tegite ühte tantsulavastust. Sellest reisist on ka sinu
luulekokku jõudnud kaks teksti. Kas tahaksid sellest
kogemusest veidi pikemalt rääkida?**

See oli parim aeg mu elus! Läksin Nuuki, Gröönimaale koos kahe
muusikuga Tallinnast ja kolme tantsijaga, kellest üks oli Norrast/
Gröönimaalt, üks Turust, Soomest ja üks Tallinnast. Ise olin seal
lavastaja. Gröönimaal eriti kaasaegse tantsuga ei tegeleta, noored
teevad seal hip-hoppi, aga avangardi ja isegi balletti on vähe. Meie
läksimegi sinna kaasaegset tantsu nõ tutvustama. Elasime Nuukis,
kus on viisteist tuhat inimest. Väike kogukond, inimesed on hästi

*Kaasaegse tantsu puhul on minu
jaoks ääretult sümpaatne anarhilise
mängumaa olemasolu, interdistsipli-
naarsus, eklektika – peaaegu „teen,
mis tahan” laadis eneseteostus.*

sõbralikud, tänaval öeldakse tere isegi siis, kui nad ei tea, kes sa oled. Sellist südamlikkust ei ole nii ammu kusagil kohanud. Üldiselt elas seal mingis poolmüstilises reaalsuses. Kogesin esimest korda elus, et saan teise maasse, paika armuda. Ning lõpuks armusin ka ühte noormehesse ära. Ühesõnaga, see oli nii intensiivne periood, et emotsioonid olid pidevalt laes, ning ma olin täiesti murtud, kui tagasi tulema pidin. Ja viis päeva pärast Tallinnasse jõudmist jäin veel auto alla kah. Siis olin igas mõttes murtud.

Mulle väga meeldib Eesti mets, aga seal tundsin, et mul pole puid üldse vaja. Mäed paistsid nii uhked ja üksikud. Olin seal nii õnnelik: tahad üksindust, mine mägedesse, tahad seltskonda, mine kesklinna, kõik oli käeulatuses. Midagi Gröönimaal liigutas mind väga, kindlasti tahan tagasi minna. Ehk ka täitsa päriks. Seal olles tundus mulle mingil määral, et olen leidnud sellise kodu, mida mul pole kunagi olnud. Aga võimalik, et idealiseerin seda kogemust üle. Eks tulevik näitab.

Kirjutad, et: *palun mitte tituleerida mind / järjekordseks / nooreks vihaseks naiseks. Samas on sinu tekstides ju päris palju (sotsiaal)kriitilisi noote, järske otseütlemisi?*

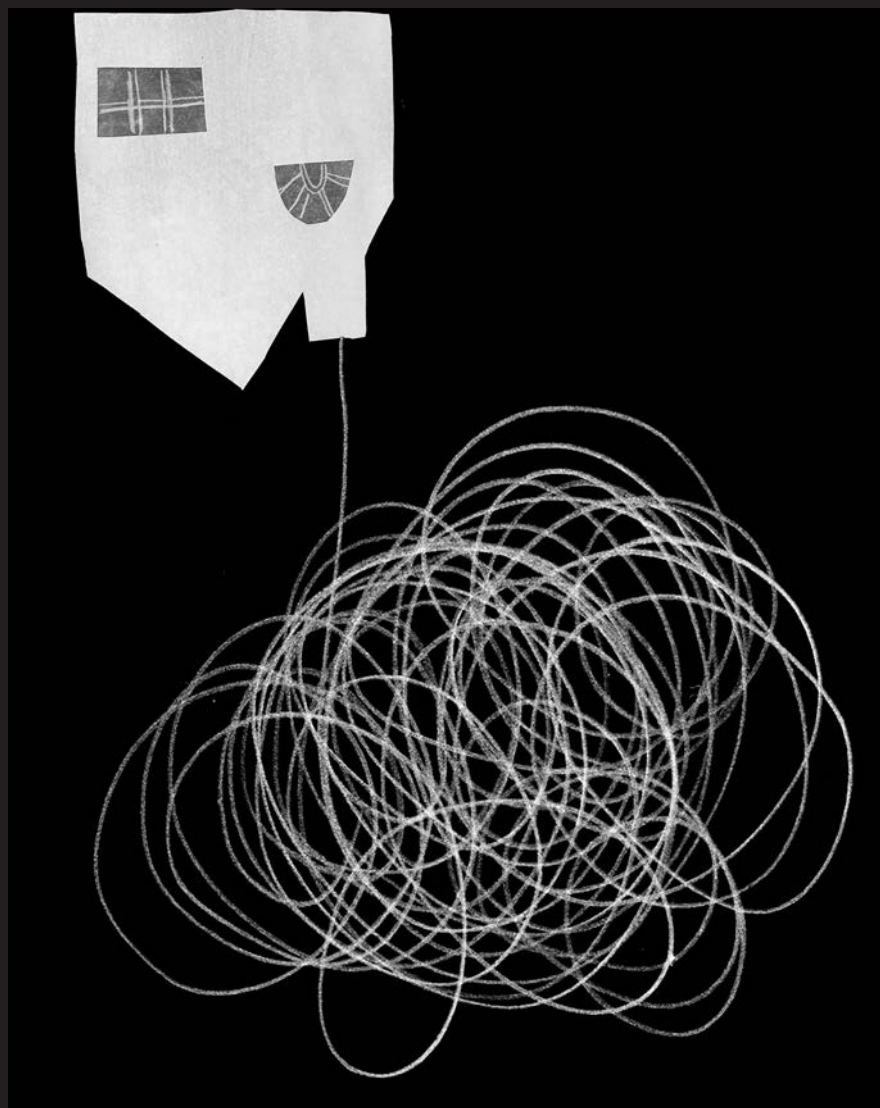
Ma võiks ju leebemalt kirjutada ja ilustada, nii et tapab – aga milleks, kui see pole mulle omane? Olen ka päriselus väga sarkastiline ning teatud grotesk ja must huumor on tekstides oma koha leidnud. Ma ei ole krüptiline autor, mulle meeldib lihtsus, minimalism, otsekohesus. Kindlasti on tekstides ka ilustamist, sellest ei pääse. Aga sellist luulet ma lugeda ei suuda, kus on näha, et sellega on kuid ja aastaid vaeva nähtud: aina ilustatud ja puhastatud. Enda tekste proovin pigem vaadata sellise pilguga, et mis on siin liigset, mida saaks maha võtta, et mõte ei muutuks. Ja maha saab võtta väga palju. Toretsevaid luuletusi ma lugeda ei suuda, see ei ole lihtsalt minu stiil. Aga samas ma ei ütle, et neid ei peaks olemas olema. Mida mitmekesisem, seda uhkem.

Aga lõpuks: kes siis kardab Sveta Grigorjevat?

Tegelikult ei tasu mind karta. Kui lugeda samanimelist luuletust kogus, siis ma ei võta nõiarolli endale sellepärast, et tahaksin nõid olla. Kui ümberringi on liiga palju printse ja printsesse, siis tundub mulle, et äkki kuluks üks nõid ka ära. Niipea, kui näen, et nõidasid hakkab rohkem tekkima, küll siis hakkab printsessi mängima.

Kui ümberringi on liiga palju
printse ja printsesse, siis tundub
mulle, et äkki kuluks üks nõiad ka
ära. Niipea, kui näen, et noidasid
hakkab rohkem tekkima, küll siis
hakkan printsessi mängima.

KARTAU SANNA

Raske nagu 1 2 3

see on luuletus, mida ma ei suuda kirjutada
sõnad, mis välja ei tule
frustratsioon
see ei mahu vormi
kuid kujuta ette kananahka ihul
konksus varbaid ja higiseid linasid
kaks miinust on moodustanud plussi
null korrutatud täisarvuga
hüperbooli maksimumpunkt leitud
pii pärast komakohti läks lõpmatusse
kombinatsioonide avarus avastatud
aatompommi jaoks peavad arvutused täpsed olema

EESTI OTSIB SUPERKANGELAST

öhe kukkunud nooruse killud
sõbra pani nutma löök näo piirkonda
sõbra pisar pigistati välja minu südamest
sõbra õnnetus oli minu oma
kirvelöögina mu elupuu juurte kallale mindi tol ööl
miks, oh miks on kurbuse kägistus nii ebaõiglane
ma tahan su ära päästa, aga...
olen ise liig nõrk
ja sind päästa suudab ainult tõeline imeinime
imenaine ei kanna lihtsalt kostüümi
ta veenides voolab midagi muud kui mul
mul on ilus kleit
ja soontes liigub tavaline veri
kaubamajas küsin
kust saaks osta x-faktorit?

Muidu ei ole mind olemas

igavene sekund
valgusfoor plõksub
riputan end vaatamiseks välja
nagu sina oma uue kleidi või ilusa sõbra
check-in'in keset kõrbehallutsinatsiooni
jah, vihma sajab, sajab mehi
link mu seinale uuest merevahukoore laulust
laigin sinu suhet uue käeasendusega su käevangus
vaatan aina oma ideaalset profili, seina
mu nägu helendab su LCD-ekraanist
enne, kui ma oma sisemuse pimedusse vastumeelselt sukeldun
säutsun sügavad laulusõnad ka
oota, ma unustasin attendida idiootsuse pilveharja
mu põlved on marraskil

NIRTI OLOVERNESE MÕÕK

Timo Kuunar peab ennast ilusaks meheks. On alati pidanud ning on alati selle eest ka hea seisnud. Samuti selle, et nägu oleks võimalikult sümmeetriline, soeng harmoneeruks näokujuga. Riided peavad olema stiilsed ja usaldustäratavates värvides – soliidne must segatuna heledama ja tumedama sinisega. Sinakasrohelist, merekarva kontaktläätseid. Toonuses lihased, mis tagavad hea rühi, treenitud käed, tugevad, sitked, valmis haarama, rebima... Ilus ja harmooniline inimene on silmale ilus vaadata, teab Timo. Äratav usaldust. Sümpaatiat. Timol on ka koer. Keskmist, pigem suuremat kasvu, suurte silmadega, ilus, pika karva ja laia sõbraliku koeranaeratusega kullakarvaline olend.

Timo käib oma koeraga sageli kodu lähedal parkides jalutamas. Mõnikord sõidab ka kaugemale, aga enamasti käib ta siiski ainult paaris kodulähedases pargis, kus ta juba tuttav nägu on. Annab pudeleid korjavatele inimestele taskupõhjast mõnedkümned sendid või oma

tühja Eviani vee pudeli. Loeb pingi peal raamatut, Semu jalge ees lebamas ning päikeselaigus tukkumas. Ümberringi mängivate laste rõõmus kilkamine ja kära.

Temalt küsitakse tihti, kas ilusale kutsule võib pai teha. Timo lubab ning jälgib kruusateel põlvitavaid lapsi heatahtliku ilmega. Pisikesed käed sasivad kuldset karva ning Timogi sirutab käe koera pea poole, libistab ettevaatlikult mööda kaela alla ja riivab kogemata õblukesi tolmuseid paljaid käsivarsi. Timo läätsestatud silmadest pole võimalik ühtegi emotsiooni välja lugeda, ent suunurkades tuksatab naeratus. Lapsed on nii võluvad oma sasipäisuses. Lühikesed kleidikesed, mis nii hõlpsasti üle pea lendavad, kui ronimispuudel rippuda.

Täna on Timo närviline. „Timm,” inises ta tüdruksõber hommikul veniva häälega. „Timm, meil pole midagi süüa jälle, läheme poodi,” ning kustutas suitsu liisunud õllega plasttopsi. Timo pidi jooma vähemalt liitri kanget õlut tühja kõhu peale enne Kristiniga voodisse minekut.

„Süüa?!” kähvas Timo. „Vaata, milline sa oled juba! Kristin, ütle mulle, miks sa tahad ennast veel pekisemaks süüa? Mis sul viga on?”

Vihane tüdruk, meeter kuuskümmend kaks pikk ja nelikümmend üks kilo, tõmbas selle peale saapad jalga ja paiskus uksest välja. „Kuradi pede, raisk!” kommenteeris ta veel ukse vahelt enne selle kinni virutamist.

Timo on tige. Ta ei jõudnud ennast Kristini peal rahuldada ning selle kuradi lirva ülbust käis talle närvidele. Ta teeb kiire telefonikõne ning poole tunni pärast lastakse kella. Ukse taga on pikka kasvu, ent kõhn ja nälginud olemisega tütarlaps. Ta astub sisse, läheb Timost mööda ning viskab nätsu üle ukse peldikupotti. „Jah?” uurib ta.

„Kakskümmend saad. Viiekas juurde, kui neelad.”

Tüdruk pööratab silmi, ent läheb elutuppa ja istub äraootavalt diivanile.

„Võta pluu ära.”

„Jah, jah, ma tean...” poriseb tüdruk, tõmbab pluusi seljast ja seeliku üles puusadele, paljastades kõhna ja kondise keha. Timo silmitseb seda huviga. Varsti tuleks niikuinii välja vahetada. Vahet pole. Viskab viiskümmend ja saab uue. „Noh?” on tüdruk kannatamatu. Timo astub diivani juurde ja virutab lahtise käega tüdrukule näkku. Põsk lahvatab punaseks, ent tüdruk peab ikkagi vanaema matustele mõtlema, et pisarad silma tuleks. Paar tükki voolab üle põse alla. Nüüd võib. Timo laseb pea raugelt kuklasse ning silitab kahvatut seeliku alt paistvat nahka. Lükkab sõrme

aluspükste ääre vahelt sisse. Nii õrn. Lubadus. Reaalsus. Unistus ja elu. Timo oigab ja surub käed tüdruku blondidesse juustesse.

Hiljem süütab suitsu. Pakub tüdrukule ka. Tüdruk võtab vastu ja hakkab kogenult pahvima. Mees valab klaasidesse joogi. Tüdruk võtab, joob suurte ahnete sõõmudega, värvitud silmad nukulikult pärani. Kahekümneviiekas on juba seljakotti õpikute vahele surutud, see on kõik nüüd tasuta. Boonus. Kui vanamehe kulul põhi alla teha, võib öhtu veel lõbusaks kujuneda. Bushmills!

Tund aega hiljem silmitseb mees külmalt diivani ees põrandal vedelevat keha. $C_{19}H_{21}N_3O$ ja kaks klaasitäit viskit. Nojah. Tüdruk mõmiseb läbi une ning naeratab, kui mees ta kergelt diivanile tõstab. Mis ta nimi oligi? Liisu? Elizabeth? Ta sobrab koolikotis. Elisabeth. Ilus. See mehele meeldib. Ta noogutab rahulolevalt. Nii peabki. Timo ja Elisabeth. Liisu ja Timm. Õnnelikult ümisesed võtab ta diivanilaua sahtlikesest tühja süstla ja surub selle tüdrukule kätte. Mööda läks. Häirimatult torkab mees uuesti, käele lähemale kummardudes. Veri paiskub õhku täis süstlasse. Timo vajutab enesekindlalt kolvile, õhku aeglaselt veeni surudes. Tõmbab süstla välja, sirtsutab vere õlletopsi ja kordab protseduuri. Ja veel üks kord. Igaks juhuks.

On pime, juba öhtu. Reede. Timo kuulatab, naabrite juurest kostub õõnsavõitu kõminat ja tümpsu. Rammsteini plaat vist... Jah... Ettevaatlikult avab ja sulgeb ta korteri ukse, ronib mööda redelit luugini, teeb selle lahti ja läheb siis laiba järele. Tüdruk on kerge, nagu oleks ta õlest valmistatud. Timo toetab tüdruku katuseservale ja sulgeb ettevaatlikult luugi. Seitsmeteistkorruseline maja. Kõige kõrgem ümbruskonnas.

Timo Kuunar peab ennast ilusaks, hästiarenenud kehaga targaks meheks.

Ta lohistab laiba üle katuse väheke varju, kohendab soengut ning läheb tagasi, sulgedes enda järel hoolikalt luugi. Koolikott on moodne, sportlik, hall ja androgüünne. Selle võtab ta homme õlale ja pistab bussijaamas rahva sagimise vahel mõnele bussile pagasisse. Kuressaarde väljuvale näiteks.

Ja paari nädala pärast, kui päike, tuul, vihm ja kajakad on oma töö teinud, läheb Timo Kuunar näiteks kalale.

Enne magamaminekut viskab ta õlletopsi sisu peldikust alla. Suitsukonid haisevad.

/.../

Kristiinal on igav.

Väljas on juunikuu, aga ilm on jahe ja külm, randa minek ei ole ahvatlev. Ja kuhu sa, hing, õieti lähedki, kui pinginaaber müüb rannas jäätist, teine klassiõde müüb poes maasikaid, kolmas on vanaema juures maal ja neljandal on veel vähem raha kui endal?!

Teises toas karjub imik. Kristiina suleb kannatajailmel silmad. Milleks? Milleks oli seda vaja? Kas keegi suudaks talle seletada, miks kaks täiesti terve mõistuse juures olevat neljakümneaastast inimest võtavad kätte ja paljunevad?

Ta logib kindluse mõttes veelkord saidile sisse. Enne lülitab *hotspot shield* tarkvara sisse. Igaks juhuks. Mine sa tea. Jah, kõik tundub korras olevat. Kristiina või täpsemalt LadyBug13 uuendab oma staatust: „Igatsen oma ryytlit...” Pärast seda võtab Kristiina unerohu ja keerab ennast magama, et hirmus ja unine, külmavõitu varasuvine päev kuidagi üle elada.

Õhtu. Ema nutab, isa karjub, väike vend nutab, külla tulnud vanaema tänitab. Kristiina ütleb, et läheb magama, keegi ei kuula teda, ta muigab ja paneb oma toa ukse lukku. Kõik on sellega juba harjunud. „Ei tea, mis saladusi sa seal peidad...” üritab isa teinekord pahandada, aga Kristiina kergitab selle peale oma pisut liiga kitsaks kitkutud kulmusid ja nõuab, et kas tegu on tema toaga või mitte ja kas tal on või ei ole õigust lukustada oma tuba soovi korral. Isa kehitab selle peale tavaliselt õlgu ja süveneb uuesti millegi lugemisse. Delfi. Või Postimehe.

Kristiina kahtlustab sisimas, et isa on selle võimaluse peale kade.

Aga praegu see küsimus tüdrukut ei huvita, ta paneb vaikselt riidesse ja libistab end magamistoa aknast välja. Hops veranda katusele, sealt nõtke liigutusega murule. Ettevaatlikult paneb tüdruk kuudis saba liputavale koerale rihma kaela ja väljub koos temaga väravast. Majast kostab kisa ja karjumist.

Tänavanurgal suitsetab Mari e-sigaretti. Tantsib mp3 mängija saatel kergelt ringiratast, lehvitab kätega lennuki moodi. Kristiinat nähes vanem tüdruk noogutab. „Said ka lõpuks välja.”

Kristiina ei vaevu sellele vastamagi ja tõmbab taskust nutifoni. „Näe, loe.”

Mari loeb süvenenult e-kirja, punaseks värvitud küünega sujuvalt lehekülgi vahetades. „Nojah. Tehtav. Koht on ka olemas, kuhu minna.”

„Jah?”

„Mu mehe vanemad sõitsid just täna hommikul kuuks ajaks maale. Pealegi, nad ei kasuta oma saunaruumi. Me seadsime juba kaamera valmis.”

Tüdrukud hakkavad mööda hämarnevat tänavat kõndima. Siin-seal kostab veel laste kilkeid ja naeru, kuskil grillitakse. Ahvatlev lihalõhn. Täiesti tavaline aedlinnakuelu. Naabri-Selma tuleb oma kõndiva vaibaga vastu ning koerad nuusutavad teineteist sõbralikult, samal ajal kui Kristiina viisakalt paar sõna juttu vahetab. Tunnistus? Väga hea oli. No kaheksandasse lähen... Jah, läheb küll täitsa kiiresti, varsti on väikevend juba koolis kindlasti. Oi, väga hästi on kõik, tõeliselt armas laps. Mu vanaema tuli külla täna, ehk sooviksite teda vaatama minna, käisite ju ühes kirikukooris laulmaski...? Jah... Jah... Ei, me läheme jalutame Leediga natuke, mis seal kodus ikka seda telekat vaadata... Nojah... Jah... Jah... Head öhtut!

Kristiina loodab selle peale, et naabri külaskäik annab isale võimaluse garaaži peitu joosta. Või midagi.

Taksosõit teise linnaserva, peaaegu linnast välja, võtab ligi pool tundi. Taksojuht esiti nurises, ent koukis pagasiruumist kummilina ning lubas Leedi autosse. Tüdrukud vestlevad sundimatult koolist ja hiljutisest kontserdist ning kiruvad kohustusliku kirjanduse mahtu. Taksojuht jõllitab klaasistunud pilgul kaugusesse ja mõtleb omi mõtteid, vaikselt raadio Elmari saatel pead nõkutades. Tüdrukud püüavad silmadega üksteise pilku ja muigavad. Jõuavad kohale, arve on 8.90, Mari maksab kümnekaga ja nad tänavad viisakalt taksojuhti, kes pikemalt mõtlemata kohalt kaabib.

Kahekorruseline hall maja on tuledes ja avatud aknast kostab televiisori müra. Tüdrukud kõnnivad uksest sisse. „Läks teil alles aega,” toriseb pikkade blondide juustega noormees. „Ma pidin juba äärepealt ära minema. Teil sularaha on?”

„Natuke ikka, jah.”

„Kena, ma tellisin pitsat.”

„Saunaga kõik okei?”

„Mhmmh.”

„Davai, helista,” annab Mari korralduse ja viib Leedi teisele korrusele. Paneb ülakorruse vannituppa luku taha ja lülitab põrandakütte sisse, et loomal hea soe oleks. Mine sa tea, ehk vanamees ei võta enda oma kaasa, mõtleb ta. Või kui võtab, siis lähevad veel kisklema omavahel.

Kristiina süütab suitsu ja kõnnib pisut edasi-tagasi. Ta kardab pisut telefoniga rääkida. Pole harjunud. Skype ja Facebook ja... Helistab. Telefon kutsus pikalt, enne kui madal, ent võluv ja nooruslik meeshääl vastab.

Kiiresti esitab Kristiina kätteõpitud teksti, kihistab vahepeal närviliselt ja avaldab lõpuks kahtlustki. Ei tea, kas...?! Aga...?! Mees rahustab, et kõik on korras, naerab karismaatiliselt ja võtab ohjad kiiresti enda kätte. Ma olen kohe seal! Kas sa poest tahad midagi? Kas vanemad sulle süüa jätsid ikka? Aga juua? Õlut? Siidrit? Mida, nii suur tüdruk ja ei ole siidrit joonud! Häbiasi! Ma toon natuke midagi. Klõps, tuut-tuut.

Kristiina irvitab. Teised kaovad kiiresti ülakorrusele, tüdruk jääb üksi elutuppa akna peale kõõluma ja välja piiluma. Mõne aja pärast jalutab mööda tänavat suure heleda koeraga meesterahvas, kaabu uljalt viltu peas, seljakott õlal. Loeb maja pealt numbrit, märkab aknal häbelikult naeratavat tüdrukut ja lehvitab. Kristiina lehvitab vastu ning läheb ust avama. Lööb silmad maha, ent tervitab viisakalt. Silkitab „kena kutsut”. Juhatab külalise kööki ning üritab kohmakalt kotist väljavõetud siidripurki avada. Rüüpab. Krimpsutab nägu. Naeratab. Juhatab külalise aeda. Mees silkitab ta õlga, tüdruk lööb pilgu maha. Joob veel siidrit, muutub ülepakutult ülemealikuks, kisub pluusi üle pea ja tormab mänglevalt minema, meest tagaajamisele ahvatledes. Meest-tüdrukut jooksevad ümber nurga ja peale selga tabavat valusähvakut Timo neist murumängudest rohkem ei mäleta.

/.../

Kaks tüdrukut ja blond noormees kogunevad ümber teadvusetult lebava mehe. Mari kummardub ja tirib mehe seljast erksavärvilise suletutiga varustatud noole välja.

„Ikka väga kõva sõnal!” kiidab poiss.

„Nojah,” on Mari uhke. „Mu enda meelest ka täitsa hea leid. Ega nad ema töö juures tähele ei pane, et paar noolt puudu on. Ma kartsin, et tuleb mitu tükki lasta, aga kohe esimese raksuga pihta. Võimas!”

„Ega ta ära ei sure?” muretseb Kristiina.

„Oh, ei,” rehmab Mari käega. „See annus on sajakilostele loomadele umbes.”

„No davai,” viskab poiss suitsu laia kaarega roosipöösasse. „Lohistame ta sauna.”

Noored võtavad Timo jalgadest kinni ja veavad ta kiiresti üle niiske muru saunauksest sisse. „Nii, teie võtate nüüd riided seljast, ma vaatan kaamerad üle ja toon koera.” Mari krimpsutab nägu. „Ma’i saa aru, miks meie peame seda tegema.”

„No see oleks ju sitaks gei, kui mina ta allereid näppima hakkaks,” viskab poiss ja kaob uksest välja.

Saun on ämblikuvõrke täis, seda pole aastaid kasutatud millekski muuks kui laorumiks. Tahe maakivist ehitis, paest põranda ja veel paljudega ülelöödud seinaga. Tõeline kindlus, mõeldud sooja pidama karmides Eesti talvedes. Massiivsest saunaahjust tuleb käsivarrejämedune toru välja ja läheb läbi sein. Malmist vist. Või midagi. Kristiina ei tea, teda ei kotti. Kiiruga kisuvad nad mehel riided seljast. Kui mees on alasti, suruvad nad ta põlvili ja panevad käed tugevate käeraudadega ümber toru kinni. Võtme libistab Kristiina teksade tagataskusse.

„Noh, saite erutumata hakkama?” pistab poiss pea ukse vahelt sisse.

„Mine sa ka perse,” kommenteerib Kristiina. „Kaamera on üleval või?”

„Jep. *Feed* tuleb otse minu läpakasse.”

Kolmik läheb sauna eestuppa, kus laua peal on uhkeldava välimusega sülearvuti. Teravapildiline HD-kaamera näitab ülevalt saunanurgast suurepäraselt pilti kogu ruumist. Alasti mees tolknab abitult toru küljes. „Ja aknakaamera ka... Nii.” Klõps. Pilt vahetub. Tüdrukud noogutavad. Laua peal on pitsakarbid, süüakse isukalt.

„No davai, ajame ta üles,” ütleb poiss lõpuks. Tüdrukud riietuvad kiiresti ümber mustadesse kitlitesse, mis nagis ripuvad, ja panevad Guy Fawkes'i maskid ette. Miks? Aga miks mitte. Mari laseb kraanist kopsikusse vett ja viskab selle mehele kaela. Läheb pool tundi, enne kui mees silmi pilutama hakkab.

„Mida kuradi?” küsib ta lõpuks, kui mõistus jälle tööle hakkab. „Mis siin toimub? Mida vittu?!” Ta üritab püsti tõusta, aga jämedad terasvarvad, millega toru sein külge kinnitatud on, takistavad seda üritust, ta saab tõusta üksnes poolkummargile. Tema tegevust saadab räige sõim ja seotsetu kisendamine. „Appi!” kisendab Timo ja hakkab kätega pekslema.

Kristiina ja Mari vahetavad pilgu ja astuvad mehele lähemale. Mari tõstab habemenõja ja rapsab mehe selja poole. Tekib paari sentimeetri sügavune ja umbes kümne sentimeetri pikkune lõhe, mis on esialgu võikalt kollast värvi, hakkab siis aga punaseks värvima ja lõpuks voolavad nired mööda selga alla.

„Kuradi hull lits,” kisendab Timo. Eesruumis *zoom*'ib blond poiss rabelevat meest. Mari rapsab uuesti, uus haav ristub vanaga. Siis vahetavad tüdrukud relva. Paarikümne minuti pärast on mehe seljal üle kümne sügavama ja pindmisema haava, veri nõriseb vaikselt põrandale ja võtab suuna äravoolutoru poole. Timo kisendamine ja sõim on taandunud loomaliikuks ulgumiseks ja lubadusteks. Ükskõik mida. Ükskõik kui palju.

Eesruumis nuhutab Semu huvitunult verelõhna ja kikitab kõrvu. Ta on kisa ja karjumisega harjunud. Lõpuks väljuvad tüdrukud hääletu kokkuleppe peale ruumist ja sulgevad ukse. Kostub summutatud oigeid.

„Jäi peale?” sosistab Mari.

„Mhmh. Väga hästi. Koer on söönud ka, ma tegin külmiku vorstidest tühjaks.”

„Hea suitsuvorst,” nuriseb Mari. Semu nilpsab keelega ja liputab tänulikult saba. „Okei, ma panen vee ka sauna siis.”

Ta valab suure pesukausi ääreni külma vett täis ja lohistab selle sauna-ruumi sisse, seinä äärde. Teisegi kausi, nii, et mees ulatub sellest peaga jooma, kui kummardub. Mari väljub ja silitab Semu kõrvu. „Ära üldse muretse,” sosistab tüdruk. „Jaa, kes on ilus kutsu? Jaa, sina oled! Ära karda! Tubli poiss!”

Ta lükkab koera sauna ukse vahelt sisse. Annab mehele kopsikust ettevaatlikult vett juua. Too joobki, segaduses ja kähedaksulunud kurguga. „Kas sa lased mu nüüd koju?” küsib mees nutuselt. Mari väljub sõnatult ja paneb ukse lukku.

Kolmik jõllitab pingsalt arvutiekraani. Heli pole väga hea, aga arvuti kõlaritest kostub ägamist ja ringijooksva koera küünte krabinat kivist põrandal.

„Mis sa arvad, kaua siin aega läheb?”

„Mida pikemalt läheb, seda parem, me saame iga kolme päeva eest üks-pool. Boonuseks kolm, kui koer ta veel elavana ära sööb.”

„Ainult kolm?”

„No kui me selle diili nüüd ära teeme ilusasti, siis on juba tugev baas loodud, edasi saab rohkem raha taotleda projektide jaoks.”

Kolmik väljub saunast ja võtab suuna köögi poole, kus on veel siidrit järel.

„Kurat,” vannub Kristiina äkki südamepõhjast, verandatule valguses oma jalgu uurides.

„Mis?”

„Mul on tossu peal verd. Fakk! Selle ära pesemine on ilge jamamine.”

„Ostad uued.”

„Jah, aga neil on ju Hello Kitty peal,” kurvastab Kristiina.

/.../

Ei saa öelda, et keegi Timo Kuunarit enam ei näinud. Vastupidi. Fail „Dog Eats Man Alive.mpeg” sai üle kuue tuhande allalaadimise.

DOWNLOAD

HERE

ABCDEFGHIJKLM
NOPQRSTUVWXYZ

TSRQPONMLK
JHGFEDCBA

MJXCIHGFEDCBA
NOPQRSTUVWXYZ

ABCDEFGHIJKLM
NOPQRSTUVWXYZ

TSRQPONMLK
JHGFEDCBA

ZYXWVU

MJXCIHGFEDCBA
NOPQRSTUVWXYZ

ABCDEFGHIJKLM
NOPQRSTUVWXYZ

ABCDEFGHIJKLM
NOPQRSTUVWXYZ

ABCDEFGHIJKLM
NOPQRSTUVWXYZ

Kõigepealt?

Kõigepealt olid tumedad pehmed sportsandaalid,
mugavad õhulised käimad.
Neid kandsin uhke teadmisega: poisist on sirgunud mees.

Kiviklibusel Lasnamäe paepealsel.
Sa olid kolmanda kursuse taani filoloog
suur ja arukas nagu Kõrboja Anna.
Täkkisin ühikas tuupides ainepunkte välja,
killud aga lendasid pidevalt sinu suunas.

Või punakaspruunil vahemerelisel mullal,
kuival ja kuumusest auraval mäenõlval sind taga ajades.

Olid siis hulga noorem ja saledam, Knossose palees,
Minotauruse seljas ratsutades julgesin vaid õrnalt
su puusi ja õlgu puudutada, kartsin hetke haihtumist,
tunde lahkumist samade sportsandaalide sahnal.

Hiljem kandsin kaua stiilseid punaseid tenniseid.
Need olid mul jalas tubakalehtede vahel tolmuses kõrvaltoas
sügisese Baden-Württembergis, kui sind kõhule suudlesin
ja mulle vigaselt slaavi aktsendiga kõrva sosistasid: *nicht kinder machen*.
Samuti teinekord suvistel jõulupühadel lõket tehes, mil hiljem jõime
muldpõrandal otse maaema rindadest nestet või elumahla.

Punaseid kandsin isegi troopilises Põhja-Austraalias, punastega tulin hiljem

Mustamäel ülesse viiendale, jättes mulje, et niisama, möödaminnes,
ja tegelikult hoopis sinu venna juurde. Veinistel õhtutel lootsin ikka, et

Dionysos oleks

mulle armuline ja lubaks ka seekord tahatuppa laia voodisse sinu kõrvale,
sinu pehme keha vastu nagu vappuv ja värisev vastsündinu.

Neid punaseid tenniseid kandsin kaua ja mõtlesin:
kui need kingad ka ükskord varna riputan, olen läbi käinud kõik teed,
kõik sinud ja minud.

Pruunid kerged seemisnahast kingad tulid hiljem.
Need on näinud asfalti, metsateid, kontoritubasid,
kõnniteeplaate, lennujaamakoridore.
Näinud uusi külgi sinust ja tundnud ära vanu.
Mõtlen – kui nüüd need kingad ka käidud saan, on ring täis.
Ainepunktid kogutud, silmad rähmas ja täkitud.

Nihil – ei midagi

Tagahoovis kiik, liivakast.

Üksik sibulõunapuu, selle tüve sees auk, *nihil*, ei midagi.

Punased kalakujulised, kollased tibud, sinised traktorid.

Kaheaastase käed ei tõsta liiva vormidesse, ei ehita torni,
tipuks vaarikaoks.

Ka puutüves vaikus, linnupoegi pole, nokad pärani lahti

ussikeste poole on nad kusagil mujal,

piuksuvad ja säutsuvad teistele kõrvadele.

Jumal on pisut nihilist ja ta ütleb – ei midagi.

Ei midagi sellesarnast tagahoovis Eestimaal.

*

Rahvale meeldib sirge
oksteta latt, metsakuivast
kuusest või lepast,
need kõige
kergemad kanda.

Otsast teravaga saab kenasti läbi torgata
jutud
neljandast dimensioonist,
kolmandast silmast,
teisest paralleeluniversumist ja
esimesest astraalkogemusest.

Sellega saab auklikuks sudida ka
pühakojad,
kirikutornid ja
teised vertikaalsed
ollused.

Ajalool on aga sõlm sees,
otsad harali, küüned tagurpidi.

Sooserval on vanapaganate küla.
Peale harvesteri hammustamist on
kaheharulise tümika männi õõnsusest
kuulda öökulli kumedit hõiku.

Mitu päeva käisid paganad kulli rahustamas.

Käisid raamaturahva õlist müra ning
masinareligiooni raginat silumas.

Kull koliski lõpuks paganate manu.

*

nagu tuumatalve jõhker tardumus
nagu eksinu kube hädisus

vaata siin on lubi – kustuta
vaata siin on kivi – pigista

see torkab valusalt niuetesse
ajukurdude vahele tulevad teravad nõelad

kivi ei pulbristu lubi ei kustu
tükid klobinal hammaste vahel
sõnad tigidalt troppis suus

parem siis juba lahustuda
parem juba ise purustuda

need tükid su kaela murravad

*

need kivid ei määri
heledad linasest püksid jalas
rahulikud muretud mõtted peas
kividele puhkama

põõsa taga on hunt
vajutab nupule liigutab puusi
kummardab pööritab

suured ahjud tahmased
aampalgid röske lootus
vastutad iga ihuliikmega
sõrmega näoga teise inimesega
just siis hunt hammustabki

lakud haavu
see kiirevooluline jõgi
kus käid pesemas
vesi tormab liigud sinagi edasi
oma päriskoju

lõhenev pragunev leetmuld
pikad kollaka valgusega õhtud
teevesi raamatud küpsised
elav tuli ja kopitanud õhk

sealt tuled edasi
puhas pesu seljas
tiivikud lae all
suured ja väikesed tiivad
tüdruku kleidil ja kaela peal
kaktused lillepotis
kergkruus multšiks
lootused lae all

korjate väikese kerge
kareda kivi potist
tüdruk hoiab seda peos
kuni heidad päriselt puhkama

MIRT KRUUSMAA
TABULA RASA

Lili märkas, et tema sõbrannad ei riietunud nii, nagu ta oleks soovinud. Ta jälgis neid läbi akna, kui nad sõiduteed ületasid: nad puhkesid korraga naerma ja kiirendasid seejärel auto lähenedes sammu. Lili pani tähele, et nad hoidsid lähestikku – oli kõle sügisilm ja noored naised olid ilma üleriideteta, nende käed riivasid teineteist, kui nad kõnniteele astusid, ent nad ei pörkunud puudutusest tagasi. Annika kandis harilikult värvilisi lohvakaid kleite, seekord kollase-rohelisekirjut, kuid ta oli iseloomult häbelik ja võib-olla koguni pikaldane, mille pärast oleks Lili arvanud, et ta eelistab kanda mõõdukamaid värvitoone. Aga ta mõistis, miks need kleidid pidid olema lohvakad ning tundis head meelt, et Annika mõistis seda samuti. Naise türkiissiniste kivikestega kaelakee ulatus vööni, mis tõmbas ülevoolava ma-tahan-aga-ei-oska-kompositsiooni üheainsa konkreetse joonena kokku. See aga kadus omakorda tema lopsaka igati kurrutatud ja krousitud rinnaesise alla, nagu silmapiir kaob udusse. Tema nagu oli tugevalt mingitud, ent Lili meelest polnud tal selleks õigust. Annika astus esimesena Wernerisse, hoides Valeeriale, kes temaga lõbusalt jutustas, ust lahti.

Valeeria riietumisstiil oli Lili meelest boheemlaslik, kuigi teatava mööndusega, sest nagu Valeeria käitumiselegi, ei osanud Lili tema krunni seotud pikkadele helepruunidele juustele, roheliste raamidega prillidele ning neerumustrilisele hõlmikkleidile tähendust anda. Valeeria oli otsekui puhas leht: vaga ja rikkumata, keegi, kes paistis olevat elementaarselt hea, kuid midagi enamat oli tema kohta raske öelda. See oli hirmutav ja samahästi innustav omadus, sest taoline mittemillegi tajumine, kui Lili jälgis Valeeria lakkamatult leebet ja rahulolevat pilku, igasuguse tundmusliku tagasiside puudumine, sisendas Lilisse ikkagi kummalist usaldust Valeeria vastu. Gümnaasiumis oli Valeeria olnud inimene, kelle poole pöörduti oma isiklike probleemidega, kelle järele tekkis kriisimomentidel igatsus. Välimuselt meenutas ta neid tüdrukuid, kes käisid nooruses kunstiringis ja kelle vanemad olid ühel või teisel määral kultuuritegelased. Needki tüdrukud kasvasid lõpuks oma maatoonides seelikutest ja

pikkadest patsidest välja ning kui nad viimaks ise kultuurikorraldusega tegelema hakkasid, heitsid nad selga konservatiivsed ühetoonilised kleidid ning ainsaks vihjeks nende noorusest, mis vastandus noorusele, mida nad enda ümber nägid, oli pooltoonid, mida nad mõne näituse avamise või teatriskäimise puhul kandsid. Erinevalt neist tüdrukutest polnud Valeeria aga kunagi olnud häbelik – omadus, mida ta Liliga jagas. Pigem oli ta malbe ja ei ealeski närviline. Ja tema vanemad ei tegelenud kultuuriga – tema ema oli massöör ja isa kinnisvaramaakler – ning tema endagi karjäär oli kultuurikauge: ta oli füsioterapeut. Kummatigi oli Valeeria abikaasa skulptor, aga Lilile tundus, et see ei olnud oluline.

Lili pidas kahtlaseks, et sõbrannad olid koos tulnud, ja mõtiskles, kas nad käivad mõnikord ka kahekesi väljas. Ta tõusis püsti ja lehvitask neile tervituseks, kuid ei rõõmustanud nii, nagu oli seda ette kujutanud: oma unistuses oli Lili iseennast näinud oma sõbrannade pilgu läbi ja end imetlenud, aga vaadates hetkel kahe naise poole, tajus ta, kuidas miski tõmbab teda eemale. Ebakindlana aimas ta momendiks ängistavat mõtet, kui kergesti ta võib kaduda, kui kedagi pole läheduses. Lili muutus lõbusaks ning, loovinud rabistades laudadest mööda, heitis end laialt naeratades sõbrannadele kaela, südames ebamäärane õelus, mis tekitas temas mõnusa enesetunde.

Siirdunud tagasi laua juurde, mille Lili oli valinud, lobisesid sõbrannad sãrasilmil sellest, mis oli vahepeal muutunud ja ohkasid seejãrel leplikult, mõistes, et põhiline oli ikkagi endine. Lili mãrkis rõhutatud asjatundlikkusega, et Annika oli juuksed poisipeaks lõiganud ja küsis sõbranna huulepulga värvi kohta, sest tal endal oli probleeme õige tooni leidmisega. Valeeria oli ainuke, kes ei kandnud üldse meiki ja Lili kinnitas korduvalt, et ta ei vajagi seda. Ta osutas sõrmega sõbrannade ehetele ja kiitis, et väga ilus ja kust sa selle said, kuid see tekitas temas ainult soovi ennast karistada. Lili oli lõiganud endale tuka ja nüüd küsis Annika, kas tukka pole mitte keeruline korras hoida. Annika nentis, et poisipea on hulga mugavam kui pikad juuksed.

Gümnaasiumi ajal klassireisil oli Lili ükskord peale sattunud, kuidas Annika surus pastapliiatsit küünarvarde. Lili vaatas läbi tüdrukute tualettruumi uksepilu, astus seejãrel paar sammu tagasi ja jalutas kummaltki hãjajõel edasi. Ta ei olnud sellest kellelegi kõnelenud, kuid talle tuli see mõnikord ometigi meelde.

Annika kãed olid rinnal vaheliti, kui ta koos Valeeriaga leti äãres jãrjekorras seisis. Lili jãlgis sõbrannasid eemalt, joonistades hajameelselt

sõrmega koogitaldrikul ringe. Ilmselt olid nad mõlemad märganud, et Lili oli enne nende tulekut ühe koogi ära sünnud, ei tea, kas nad haletse-sid teda, sest teadsid, et Lili oli dieedil? Tõenäoliselt ei olnud neil temasse usku. Nad oleksid võinud teda aasida: see oleks Lilile teatavat rahuldust pakkunud, samamoodi nagu see, kui ta ütles iseenda kohta halvasti, sel juhul oleks ta vähemalt saanud olukorda teisendada millekski muuks, näi-teks naeruks või lõbusaks saamatuseks – ta tahtis olla lapsik –, mis oleks olnud igatahes parem, kui lasta nendel mõtetel ja altkulmu pilkudel settida ja iseendas pehastuda. Lili piidles sõbrannasid altkulmu. Pannud tähele, kuidas Annika ja Valeeria jutustasid – Annika suhtles Valeeriaga hulga loomulikumalt ja Lili kahtlustas, et ta ei meeldinud Annikale, sest neil pol-nud kunagi omavahel millestki rääkida –, lakkus Lili koogipuruse sõrme puhtaks, kergitas üles tõustes teksapükse ning astus samuti järjekorda.

Valeeria ehmatas, kui Lili kallistas teda selja tagant, puudutades koge-mata peopesaga Valeeria rinda. Sõbrannad tõmbusid eemale, kuid keegi ei kiljatanud nii, nagu Lili oli oodanud. Lili tahtis nende juurde jääda, aga Valeeria ütles, et see oleks ebaviisakas. Kui sõbrannad Lilist hiljem järje-korras möödusid, koogitaldrikud käes, kutsus ta neid enda juurde, mille peale nad hakkasid sõbralikult naerma ja sammusid edasi. Lili tellis endale veel ühe tiramisu ja lootis, et kui ta koogi söömise üle demonstratiivselt nalja viskab, ei pane teised tähelegi, kuidas ta end tunneb.

Istunud lauda, piidles Lili sõbrannasid. Valeeria tundus õige ja puhas, kuid seejuures eemalolev ja üliinimlik – Lili arvas, et ta ei ole kunagi kohanud kedagi, kes oleks olnud nii hea nagu Valeeria. Naise ilme oli alati rahulik ja lahke nagu sügavalt jumalakartlikul inimesel, aga Lili ei osanud pakkudagi, millesse Valeeria oleks võinud uskuda, ja õigupärast paistis, et ta vist ei uskunudki millessegi või uskus kõigesse samal määral korraga. Lilil oli segane igatsus Valeeria lohutava embuse järele, mis oli korraga süüta ja valus nagu lunastus, ent oma jäägituses samuti perversne, viidates millelegi, mis oli Lilis endas vigane. Valeeriat silmitsedes üritas ta mõista-tada, kas ta oli tema parim sõbranna.

Annika ei vaadanud kõneldes inimestele silma, mis Lili meelest oli ime-lik. Mõnikord läks tema nagu krampi ja tõmbles vaevumärgatavalt, seda iseäranis siis, kui ta pidi meestega rääkima – Lili tundis uudishimu, kas ta oli üldse kunagi mehega voodisse läinud. Kui Annika tegi midagi valesti, meeldis Lilile vahetevahel seda kommenteerida, sest see tekitas temas parema enesetunde.

Lili ja Valeeria rääkisid Valeeria abikaasast ja tema töödest, mida Lili oli eelmisel aastal Hansapäevadel näinud. Ta ei olnud ühtegi ostnud, sest need olid üpris kallid. Valeeria lubas talle ühe väiksema vasekujukese nii-sama tuua. Lili rääkis, et ta jättis oma poiss-sõbra maha ja küsis, kas nad tahaksid näha Jani sõnumeid, mis ta oli pärast lahkuminekut saatnud. Nad ei lausunud midagi, kuid Lili võttis oma mobiiltelefoni ikkagi välja – seda hetke oli ta oma vaimusilmas sageli läbi mänginud, ta oli lemmikud varem välja valinud, ja olgugi et ta ei leidnud neid, mida ta kõige rohkem näidata tahtis, esialgu üles, kuulasid sõbrannad teda tähelepanelikult, kui ta üles-alla mööda oma sõnumite arhiivi libises ning kui mõni sõnum ei olnudki nii naljakas, kui ta oli ennist arvanud, lubas ta lustakalt, et järgmine on sada korda parem.

Lili küsis, miks Annika nii vaikne on, mille peale sõbranna ütles, et ta mõtles korraks millelegi muule. Nüüd tahtis Lili rääkida oma dieedist, ent üks naine koputas tema õlale ja ulatas talle lipiku, samal ajal nimetissõrmega oma suu ees vehkides:

„Olen kurtumm. Palun aidake mul koguda raha puuetega inimeste keskusele. Üks kleps = 1 euro.”

Kurtumm pani lauale väikese plekk-karbi, milles olid Disney multikategelastega klepsud, kõige põhjas olid üheeurolised ja isegi mõned paberahatähed. Lili ja Annika panid euromündi plekk-karpi, kuid ei võtnud ühtegi klepsu. Valeeria vaatas südamliku ilmega kurtumma neiu poole ja ütles, et tal ei ole sularaha. Tüdruk kõndis edasi järgmise laua juurde.

Lili vaatas sõbrannasid vandeseltslaslikult, kui aga Valeeria talle halvaks paneva pilgu heitis ja sosistas, et kõrvallauas olevad inimesed võivad teda imelikuks pidada, tõmbus Lili tagasi ja pööras pilgu kõrvale. Valeeria vaatas nüüd enda ette aknast välja ja ütles, et ta on nende kohta ajalehes lugenud, kuid ei sõnakestki rohkem.

Lili rääkis neile FemLife'ist, mille abil ta üritas kaalust alla võtta. Tegemist oli looduslike toidulisanditega, mis lisaks kaalu langetamisele parandasid üldist tervist, keskendumisvõimet ja meeleolu. Tänapäevaks oli ta viis kilo alla võtnud, ütles ta ilma erilise särata. Annika küsis, kas tooted on eksklusiivselt naistele suunatud, mille peale Lili lahmas, et tegemist on ju kaalu langetavate toodetega. Võtnud kotist FemLife'i reklaambrošüüri, näitas Lili neid tervisekokteile, mida tema kasutas. Nii kallid, imestas Annika, millele Lili vastas kuival, et oma tervisele hinda külge panna ei saa. Valeeria naeratas rahulikult, kui Lili lehti keeras. Reklaambrošüür, mida Lili ei olnud vaadanud ajast, mil ta oli oma distribuutoriga kõnelenud,

pahandas teda nüüd, eriti sellepärast, et Annika polnud suuremat huvi asja vastu üles näidanud, nagu temal ei olekski kaaluga probleeme. Ta lõi brošüüri kähku kinni ja pani kotti tagasi ning puhkes enda üle naerma. On jah kallid, ütles ta lõbusalt, see on ju lihtsalt nagu jogurt.

Valeeria ütles, et naised peaksid oma keha rohkem armastama sellisena, nagu see on, lisades, et tegelikult meestele meeldivadki naiste kehad, millest saab ka kinni haarata, mitte mingid luukered. Valeeria suhtus oma kehasse nagu templisse. Lili noogutas kaasa, silmad kiisklemas. Ta ütles, et on Valeeriaga täiesti nõus ja sellepärast ta FemLife'i tooteid kasutabki, mis siis, et need kallid on. Lili ei mõistnudki, miks tal ühtäkki nutt kurgus oli.

Akna taga tõusis lind tiibu lehvitades lendu, kui Valeeria lausus kurvalt, et tal on aeg lahkuda. Lili püüdis meenutada, mis teda kodus ootas. Sõbranna lahkumine tuli talle üllatusena, sest tal oli nii paljust veel rääkida. Valeeria ütles, et Annika ja Lili võivad rahumeeli istuma jääda, aga sõbrannad kotsid, et peavad ise ka varsti niikuinii minema hakkama. Naised tõusid kolmekesi püsti ja lahkusid. Nende laual asetsesid esemed üksteise suhtes paigalpäisivas pingeseisundis, mõjudes kummaliselt monumentaalselt.

Ilm oli endiselt jahe ja tänavad olid juba hämarad. Lili pakkus Valeeriale oma salli, hoides kinni jumestuskreemiga määrdunud ottest. Keeldunud viisakalt, küsis Valeeria külmast külgi hõõrudes, mis suunas Lili ja Annika lähevad. Arvates, et Valeeria läheb kesklinna poole, viipas Lili käega seljataha, mille peale Valeeria vaatas lootusrikkalt Annikale otsa, kes ütles, et läheb samuti kesklinnast läbi enne, kui koju sõidab. Valeeria embas sõbrannasid rõõmsalt, sõnades, et loodetavasti näevad nad varsti ja tal on kahju, et ta peab juba minema. Sõbrannadele aeglaselt selga keermates pörkas ta kokku ühe jooksupalu mööduva asotsiaaliga. Nüüd tahaks küll ennast pesta, lausus seejärel Valeeria emotsioonitult, ja hõiganud sõbrannadele veelkord rõõmsalt head aega, sammus kiirustades Jaani kiriku poole.

Lili oli hetkeks mõelnud, et ütleb, et ta oli teinud nalja, sest tegelikult polnud tal kesklinnas midagi teha ja tema kodu jäi hoopiski teisele poole – aga milles oleks see nali seisnud? Ta ei saanud aru, miks Annika oli öelnud, et läheb samuti kesklinna: kas tal poleks olnud parem valetada ja minna ringiga, kui et jalutada ebamugavas vaikuses koos Liliga?

Korrates asju, mida ta oli juba varem öelnud, lobises Lili FemLife'ist, peamiselt sellepärast, et millegagi tühja ruumi täita. Annika kuulas

rahulikult ja noogutas kaasa, aga Lili hakkas juba vaikselt ärrituma ja küsis tüdinult, et kas Annika oma elust vahelduseks ei tahaks rääkida või ei meeldi ta Annikale ja sellepärast ei räägi ta temaga? Annika ütles, et Lili meeldib talle muidugi ja sõbrannad pidid selle üle naerma, et asi tõsiseks ei muutuks. Seejärel hakkas Annika jutustama sellest, kuidas ta õde oli just Ecuadoris käinud ja missugused olid olnud tema muljed. See teema kuivas üsna ruttu kokku, lõppedes lepitust otsiva tooniga, kui Annika ütles, et ta nagu ei teagi, mida endast rääkida, vist ei olegi hetkel elus midagi toimumas, et räägi ikka sina, Lili, sa oled alati nii naljakas.

Lilit valdas tohutu ükskõiksus, ta lõi kõndides apaatselt tühja sigaretipakki ja ütles ilma erilise närvikõdita, et tema arust on Annika kleit inetu. Need sõnad tekitasid Lilis parema enesetunde, aga ta tajus, et vajab midagi enam. Annika kõndis vaikselt tema kõrval ja ei öelnud sõnakestki, õhk nende ümber oli pingevaba, võib-olla koguni laisk ja kummaliselt mittemillesegi puutuv. Lili lausus väsinult, et ta nägi kunagi Annikat ennast vigastamas – Lili hoolimatud sõnad hulpisid kahe naise vahel ja justnagu ei haakunudki millegagi.

Annika ütles, et ta tegi nii, sest uskus, et temaga on kaasa sündinud mingisugune inetus ja ta vihkas ennast, tal oli tunne, et peab ennast karistama ja tegelikult tekitas see temas mõnusa tunde, nüüd oli ta nagu juba leppinud, et temas eksisteerib see halb koos heaga, aga närviline oli ta ikkagi just viha pärast ja mõnikord vaatab ta endiselt ennast selle kurjuse kaudu.

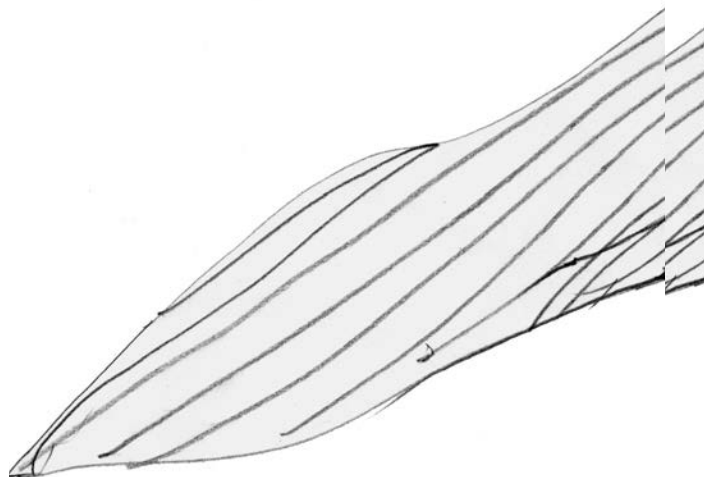
Lili kuulas teda läbi umbmäärase kohina, ta ei olnud ealeski end nii tühjana tundnud. Ta suutis öelda mida iganes enne, kui keeras Annikale selja ja hakkas tulnud teed mööda tagasi kõndima. Mõneti tundis ta end nagu siis, kui ta käis terve päeva poodides ja proovis selga riideid, mis olid tema jaoks liiga kallid, ning mõtles, et vahest ta lähebki ringiga Kaubamajja, aga samas ei viitsinud ka.

ANDRA TEEDE

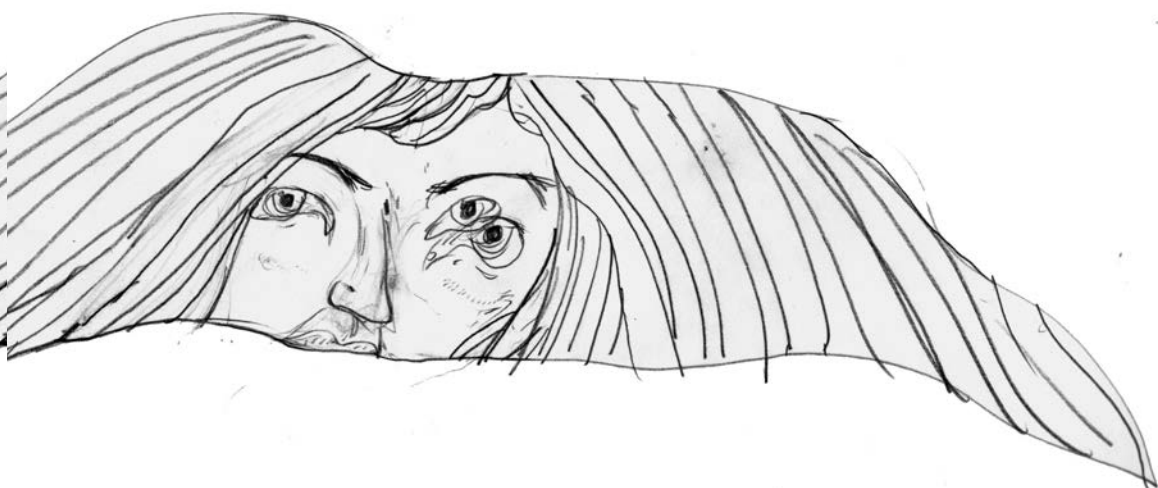
Pärast johni ma ei ole enam midagi

john avab šampused
see on hea mark vürtsikas ja magus
itaalia punane kihisev vein rasketes pudelites
me oskame sellist asja hinnata mina ja john
lõigun terve kilo laime laual on mustad nõud
äkki on linn väga tühi ja väga külm
me ei põleta ühtegi küünalt
lamame põrandal valgel vaibal prügiauto
vilkuvas valguses ja joome
johnil on imelikud valged vuntsid
ja kui ta särgi ära võtab lõhnab
tema nahk nagu üks unenägu mida
ma pean igal öösel vaatama

john kuule mis sa arvad
kas oleks võinud nii minna
et me poleks kohtunud küsin
et me ei lamaks mitte kunagi koos
elutoapõrandal kui terve maja on vaikne
john raputab nii kõvasti pead et ma
tunnen seda tema ülejäänud kehas
seda raputust kuigi ma isegi ei vaata
ta poole john kuule räägi mulle mõni lugu
midagi sellist mida keegi teine ei tea palun
john ei vasta ma ootan natuke aega ja
saan siis aru et ta magab tõmban talle
vaibaääre peale kössitan toanurka ja
joon mõlemad lahtised pudelid lõpuni
johni vuntsid liiguvad edasi-tagasi
aga ta ei norska

homme on teispäev teispäevad on alati lärm
inimesed kelle teispäevad on vaiksed
ei jõua elus kuskile neid ei ole olemas
me saame johniga kino ees kokku ja
ma vean ta väiksesse poodi kuigi
ta on väga väsinud
ostan lambahakkliha ja köömneid
ja *mascarpone*'t meie johniga oskame
selliseid asju hinnata detaile just
müüa on umbkeelne aga alandlik
me saame kaks väikest valget kilekotti
ja marsime mööda tänavat metroo poole
inimesed tunglevad vastu ma proovin aga john
ei võta mul käest vanasti me isegi
vaidlesime sel teemal et ma tahan et
mind suudeldakse ja mu käest hoitakse
aga johni arvates ei ole see nii
tihedal tänaval lihtsalt praktiline ja
suudlevad inimesed on koledad

siis ei viitsi ma enam kõndida nii ütlengi
me võtame sularaha ja takso
ma tõmban autos kingad jalast ja
hingan aeglaselt kui sõidame mööda
mu lemmiktänavat ma räägin vaikselt
johnile mida õhtul süüa teen mul on mitu ideed
juba mõtlen sellele veinile mida joome
ja naeratan kui varbad jahedas
taksoõhus jälle elu sisse saavad
ma ei maini seda aga mul on kotis
uus väga kallid pesu ja ma olen lapsed ära saatnud

john peab ju aimama mis täna ees on ise ta
veel organiseeris vanaemasid ja lapsehoidjaid
vaatan tema poole tema naljakaid vuntse
ja olen nii armunud et füüsiliselt
on natuke kohmakas olla nagu see
armumine oleks mind kummipaelaga kinni
sidunud kuigi mina ja john oleme olnud koos
nii palju aastaid aga ikka veel olen ma armunud
ja siis ütleb john et tal on kurguvähk
ja mina ei ütle enam mitte midagi ja

see hakkliha läheb haisema ja pahaks
ja ma ei suuda enam kunagi siin tänaval taksoga
sõita palun alati ringiga mingit teist teed minna

varsti märkan et aega on möödunud väga palju
naljakas et mis on väga palju aega mõnedele
vanasti oli minule väga palju aega see kui
mikser oli katki ja ma pidin käsitsi mune peksma
aga palju aega võib tähendada
ka tervet maailma iga minutit
mis lööb igavesti terve maailma kellades
need löögid on pahaloomulised ja külmad
meie majas on suured müürid johni lõhna
võin kõndida ühest toast teise
lihtsalt midagi võtma ja ehmatada end
liikumatuks sest mu aju karjatab et praegu just siin
lõhnab täpselt nii nagu siis kui john särgi
ära võtab tõesti johni lõhn on nüüd igal pool
kõige küljes peale johni enda

ma võtan kapist sinaka ja kõhna supikana
viskan potti kalkan peale vett ja veel midagi
loorberilehti ja sibulat ja keeran pliidile
tule alla ja unustan selle kohe lähen hoopis parki
ja kui tulen koju on mul külm kontides ja
puljong on üle keenud ja ära kõrbenud
viskan poti kolinaga eest ära sinna kasvab ilus
kollase ja sinisega hallitus
kui me itaalias kohtusime ütles john
et ta tahab olla minu elu kõige tähtsam mees
see keda ma tunnen kõige rohkem ja kauem
me olime sel hetkel võib-olla vaid mõned
minutit juttu rääkinud john on väga
otsekohene nii voodis kui veiniklaasi hoides
ma vastasin talle et vuntsid peab ta küll
ära ajama ja john naeris ja mul tõmbas
kõhu alt külmaks sest ma mõtlesin et ongi
ongi armastus ja tol õhtul ma otsustasin et

ei võta tema perekonnanime aga lasen tal
mind kõige kauem tunda siin ilmas

ja nüüd kui johni ei ole on see nii julm et
saavad olema teised inimesed kes mitte
ainult ei tunne mind kauem kui john
vaid kes saavad tunda tervet maailma kauem
kui john kunagi sai see ongi see mis on
kõige julmem selle kõige juures

lukkan kõrvale õlise šokolaadiga
küpsised bensiinijaamast ostetud kabis ja
joon papp-pakist odavat vastikut veini
luksuma ajab aga purju ei tee joon veel
on öö aga elutoas ei ole lõbusaid musti nõusid
ja ei ole lõbusat vilkuvat prügiautovalgust
on ainult tolmu halb ja pahaks läinud toit
ja terve tonn telliskive mis täidavad terve toa
ja terve mu pea ja terve mu rinna
nad suruvad mu vastu maad ja ma ei saa hingata
sest ma olen nii raske ja vana
ma ei tea midagi ma ei taha midagi
ma ei märka midagi kõik on
läppunud paks mass ilma detailideta
pärast johni ma ei ole enam midagi

ARVUSTUSED

KUHU REBANE ON MAETUD?

Evelin Arust

Kaur Riismaa
„Rebase matmine”
Näo Kirik, 2012

Kaur Riismaa teine luulekogu „Rebase matmine” (2012) jätkab esimeses kogus „Me hommikud, me päevad, õhtud, ööd” (2011) tuttavaks saanud stiilivõtteid. Riismaa luuleraamatute kohta võiks öelda, et tegemist on luule vormi valatud proosalugudega. Nagu sõnastas Jürgen Rooste, toimib Kaur Riismaa tekst romaani või jutustusena.¹ Samuti jätkab luuletaja viidete kasutamisega: lisab popkultuuri elemente (näiteks laulusõnu) ning tuntud inimeste nimesid. Siin-seal võib täheldada parafraase ja otseseid laene. Kui hakata otsima paralleele varasemast eesti kirjandusest, jääb silma sarnasus Mats Traadi „Harale elulugudega”. Riismaa kujutab oma luuletekstides sarnaselt Traadiga erinevate Eesti inimeste elusaatusi.

Võrreldes esimese koguga on „Rebase matmine” vähem ajalooline ning ebaisikulisem. Kui kogus „Me hommikud...” andis luuletaja oma tegelastele nimesid, sidus nad konkreetsete kohtade või (ajaloo)sündmustega, siis käesolevas kogus kirjeldab Riismaa pigem nimetute inimeste (välja arvatud viimane luuletus „Räägivad, mälestusi Helmutist”) seisundeid, minevikuhetkelisi seisatusi, mõtteulmi. On ka sündmustekirjeldusi, kuid neis domineerib ikkagi mingi, tavaliselt kurvameelne, emotsioon. Võib väita, et üldmuljelt on Riismaa teine kogu mõnevõrra trööstitu, rõske ning sünges toonides raamat. Torget muidu hallivõitu luuleridadesse lisavad kohatised teravad ning üllatuslikult ilmnevad värsiread, kus lausutakse midagi ootamatut või kostitatakse lugejat iroonilise naljaga. See vast ongi see miski, mis Kaur Riismaa tekstid põnevaks teeb.

Riismaa luuletekstid võivad tunduda selged ja jutustavad, otsesõnalised ja mõistetavad, kuid värsiridade vahele on sageli peidetud mingi iva, millest lugeja peaks haarama, et tajuda autori sõnumit. Alati pole see lihtne, või nagu hoiatab autor ise: *(mulle meeldis turnida puude otsas / nagu nüüd turnid sina selles tekstis / otsides oksa / sõnu / millest haarata / ära siis kuku)* (lk 13). Proovigem siis Riismaa luulevõrades orienteeruda.

Kaur Riismaa on liigendanud oma teise tervikteose viieks osaks. Iga alajaotus on saanud

1 Jürgen Rooste. Kaur R. (Saatesõna asemel). – Me hommikud, me päevad, õhtud, ööd. Saarde-Pärnu: Jumalikud Ilmutused, 2011, lk 194–196.

pealkirjaks ühe kuuest isikulisest asesõnast. Igas tsüklis on täpselt viis luuletust. Kerkib küsimus, kas taoline süstematiseerimisvalik ei loo muljet liigsest korrapärasusest, muutes sisukorra (et mitte öelda sisu korra) piinlikult igavaks ning nüansivaeseks? Samuti peab mainima, et luulepajatustele valitud pealkirjad pole just kõige õnnestunudad – kohmakus ja suvalisus on märksõnad, mis Riismaa tekstide pealdisi võiksid iseloomustada. Võimalik aga, et taoline käitumismaneer oli autoril taotluslik ning luuletuste pealkirjad peavadki toimima luuletekstidest (näiliselt?) eraldiseisvatena.

**Torget muidu hallivõitu luule-
ridadesse lisavad kohatised
teravad ning üllatuslikult ilmnevad
värsiread, kus lausutakse midagi
ootamatut või kostitatakse
lugejat iroonilise naljaga. See
vast ongi see miski, mis Kaur
Riismaa tekstid põnevaks teeb.**

Võrreldes kõnesoleva koguga jättis Riismaa esimene raamat sisuliselt ühtsema ning läbimõelduma mulje. „Rebase matmises” kõnetab pigem iga üksikluuletus rohkem kui raamat tervikuna. Hämaraks jääb veel teosele valitud pealkirja tähendus – rebase matmisest räägitakse ainult esimeses alajao- tuses. On võimalik, et kujund „rebase matmine” seondub raamatut läbivate (enese)kao- tus- ja surmamotiividega. Kuid kahtlemata

on õnnestunud luulekogu kujundus – rõõmsalt silkavad rebasesiluetid vahelduvad kummuli pööratud ning punktiir- joontega maha kriipsutatud rebasekujudega.

Riismaa värssides on tuntav vaateleja, jälgija kohalolu, kes täidab luuletustes jutustaja osa. Olgu selleks siis luu- letuste mina ise (nt „Rebase matmine”), keegi kummituslik kogu (nt „Mulle meeldib teid vaadata”), abstraktne mine- viku (surnu)vari (nt „Kaks, kokku kolm”) või mingi loom (nt „Kassikontsert, kassiblues”)². Seejuures liigub autor oma luulekogus isiklikumalt positsioonilt, vahetu kogemuse tasandilt eemalt vaateleja rollini. Olgu et aknast sisse vaa- taja või nähtamatu kujuna toas teisi inimesi jälgiv keegi on kõrvalseisjad, on neis ikkagi midagi isiklikku – nad on üht- või teistmoodi vaadeldavaga lähedalt, võiks öelda, et emotsionaalselt seotud. Aeg-ajalt võib jutustaja kellegi vaatlemise kõrvalt ka jälgitava poole pöörduda, temaga hääletut-mõttelist dialoogi arendada. Paraku on sõnum kuuldamatu ning õhku jääb nukker tõdemus kontaktitusest, kaotamisest ning üksildusest.

Lohutamatu üksildustunde kohalolu on Riismaa „Rebase matmises” sageli tuntav. Seevastu üksi Riismaa inimesed ei ole, keegi viibib alati nendega. Olgu selleks siis mõni teine inimene, loom või kummituslik kogu. Eelnevast johtuvalt oleks siinkohal paslik eristada üksil- duse ja üksinduse tähendust. Üksilduse all võib ennekõike mõista hingelist üksiolekut ehk siis midagi sellist, mis esineb mittefüüsilisel tasandil.

2 Ääremärkusena tasub mainida, et Riismaa esimeses luulekogus kõne- leb koer, teises raamatus on autor andnud sõna kassile.

Üksinduse all on mõeldud üksinda olekut või eraldatust, seega on tegemist millegi füüsilisega. Sageli juhtub, et sõna *üksindus* kasutatakse metafoorse (žanri- ja distsipliinide piire ületava) mõistena, mis võib ühtlasi osutada üksildustundele. Kõige otsesem näide Riismaa tekstist, kus on tuntav armastuse või vähemalt koosolemise ihalus, mis peadib küll füüsilise kontaktiga, kuid kõneleb ikkagi enese üksildasena tundmisest, tuleb ette luuletuses „Las ma aitan sind”, kus noort naist jälgiv noor meesterahvas sõnab (ene-sele): *seks lahendab mu üksinduse / aga mitte mu üksildust* (lk 80). Siit nähtub, et inimene võib ennast tunda üksildasena, mõttekaaslasteta ka siis, kui teda ümbritsevad teised isikud. Seega ei vaja üksildus füüsilist üksiolekut. Üksindus selle otseses tähenduses tähistab ikkagi täielikku eraldatust. Seejuures ei pruugi inimene (vabatahtlikus) isolatsioonis viibides üldse üksildust kogeda. Eelmainitud näitega Riismaa luuletuste inimeste üksildus kindlasti ei tipne – mitte nii otsesõnalist üksildustunde manifesteerimist võib kord rohkem, kord vähem tajuda enamikes luuletustes.

Üksildus võib Riismaa tekstides osutada letaalseks.

Üksildus võib Riismaa tekstides osutada letaalseks. Üksildus – ka üksindus – kätkeb endas alati mingit annust millegi kaotamist. Niisamuti on Riismaa luuletustes. Näib, et „Rebase matmises” kaotatakse armastust, lähedasi, iseennast, sekka (irooniline küll) maetakse rebast. Armastuse, vahest näilise armastuse ning selle kaudu iseenda, on kaotanud luuletuse „Kassikontsert, kassiblues” inimene. Lohutamatu stseenikirjeldus elule käega löönud kassiperemehe seisundist tuuakse lugejani looma silmade läbi. Eriti nukraks teeb konkreetse teksti tõsiasja, et kaotus on kahekordne – ängistusest läbi imbinud inimene lahkub elust, kass kaotab aga peremehe. Võrreldes koera mälestustepõhise, helge ja lootusrikka üksikkõnega Riismaa esimeses luuleraamatus, on kassi monoloog manitsev ning ärgitav. Kass üritab erinevaid kavalusi kasutades meeletult peremehe tähelepanu püüda. Sekka teeb ta mõne pilkava naljagi. Paraku tulutult. Riismaa värssides peegelduv surm võib ühtlasi ilmnedagi teisiti. Näiteks luuletuses „Nad mõlemad, või noh” tõukab surma hinguse tunnetamine abielupaari naispoolt mehest eemale, naisel on lausa vastik. Mehe haigus on lõhkunud läheduse ning alles hiljem taipab naine: *see oligi see mis temast õhkus / mis vastu hakkas / surma lõhn / see / mis oli temasse pugenud* (lk 106).

Eks igaühe saatus on erinev ning kõigi Riismaa tege-laste lugu ei lõpe kõne all oleva raamatu vältel elutegevuse lakkamisega, aga surma kohalolu on kogus siiski läbi-valt tajutav. Olgu surma tähistajateks siis maetud rebased,

esivanemate vaimud, konkreetsed laibad või paratamatu tõdemus: *nagu kaks tomatit / päikese kätte kuivama jäetud / satuvad nemadki kunagi / iginäljase surma pasta sisse* (lk 15). Ja Riismaale omaselt lausutakse sellist kurbloolist tõde mingi kerge iroonia või teravusega. Tehakse nalja, mis paneb lugeja ebamugavas ning hirmsas situatsioonis muigama – ennatlikult esile kutsuma inimliku kaitsereaktsiooni?

Kaur Riismaa teine kogu „Rebase matmine” meenutab kaasaja noortele luule- ja proosaautoritele iseloomulikku elutunnetust, kus me hommikud on pohmelusest rasked, me päevad hallid, öhtud suitsuvines ning ööd üksildased. On ka ilusat armastust, kuid elu argipäeva keerulisus näib selle varem või hiljem varjutavat. Sellele vaatamata on Riismaa kannatusvärsside taga omajagu tabavat, elumuredeülest huumorit – lootus pole veel päriselt kadunud. Kas sinna ongi rebane maetud?

ÜHE FIRMA LUGU, VÕIB-OLLA

Agnes Neier

Sass Henno

„Homse maailma kirjanikud. Esimesed kümme aastat”

Marketing Communication Alliance OÜ, 2013

Sass Henno neljas romaan, mis ilmus juba aprillis, on võetud vastu tunduvalt vähesema huviga kui tema eelmiseid teoseid. Mõni üksik tutvustus ja arvustus kusagil interneti-avarustes ei ole võrreldav tähelepanuga, mida pälvisid tema eelmised raamatud. Põhjuseid sellele, miks „Eesti esimesele firmaromaanile”¹ on suhteliselt loiult reageeritud, võib olla mitu. Võib-olla selle pärast, et pealtnäha on sellel raamatul väga kitsas sihtgrupp. Võib-olla aga siiski selle pärast, et inimestel ei olegi tegelikult selle raamatu kohta väga midagi öelda.

Raamatu ilmumise aegu ütles Sass Henno, et otsis oma järgmise romaani jaoks lugu aastaid.² Tööalane kokkusaamine Proeksperdi tarkvaraarenduse inimestega andis Hennole aga selle inspiratsiooni, mida ta oli otsinud. Kaheksa aastat pärast eelmise romaani ilmumist kirjutas Henno tõsielulise, kuid siiski ilukirjandusliku teose, mis räägib Eesti andekatest programmeerijatest ja nende kujunemisest sajandilõpu Eestis. „Homse maailma kirjanikud” on lugu sellest, kuidas üheksakümnendate aastate alguses Mustamäel Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi keldris tutvunud akadeemilisest sõpruskonnast arenes tänapäevaks välja üle saja töötajaga rahvusvaheline IT-firma.

Eestlased on valdavalt uhked meie e-riigi staatuse üle. Samuti selle üle, et meie president kasutab Twitterit ja et eestlased olid Skype'i loomise juures. Ometi teavad vähesed selle kujunemisloo tagamaid. Arvutite, koodide ja programmeerijate maailm on miski, millega enamus inimesi kokku ei puutu ja sellest eriti midagi ei tea. Seetõttu tundub ka Henno IT-loo valik justkui suurepärane võimalus ilukirjanduse kaudu inimesele taolist maailma avada. Kuid sellis-

es teemavalikus peitub ka paar ohtu. Esiteks võib see eemale peletada need lugejad, kellele arvutimaailm tundub liiga spetsiifilise, sisegrupi huvialana. Teiseks võib ühe suure firma loo jutustamine muutuda laialivalguvaks, kuna hõlmamist vajab paljude aastate pikkune periood koos rohkete inimestega. Ja Sass Henno ei ole siiski Lev Tolstoi.

1 Teose eessõnas kirjutab Henno: *Te hoiate käes ilmselt Eesti esimest firma-romaan* (lk 9).

2 Kais Allkivi. Sass Henno pani Eesti IT-eduloo romaani. – *Õhtuleht* 30.04.2013.
<http://www.oh tuleht.ee/519069>

Üheksakümnendate ärielu on Henno suutnud hästi tabada. Mõned üksikud laused siin-seal, tabavad väljendid teisel, loovad ajastu markeritena teosele sobiva õhustiku ning lisavad humoorika varjundi – piimapakisuurused telefonid koosolekuruumi laual, kokkusaamise ajal Makarovit puhastav pankur, Anne Veski nägu kaunistamas kilekotti, millega toodi raha Soomest, lõputu konjakijoomine. Need on väikesed episoodid, mis muudavad Henno raamatu kohati muhedaks meenutuseks, kuidas asjad vanasti käisid. Samuti annab „Homse maailma kirjanikud” lõpuks vastuse mind kaua painanud küsimusele, miks tšekiraamatud Eestis levinud ei olnud. *Tšekiraamatud ei tööta, sest nad ei ole lahedad* (lk 49) selgitab raepankur, kes tahab viia kiibiga pangakaardi massidesse.

Ühesõnaga, idee tundub tore ja hea ning tundub ka tänuväärt seda kõike kirja panna, kas või arhiveerimise mõttes. Samuti on näha, et Henno on teinud teose jaoks klassikalise kirjaniku laadis ka eeltööd: *Suvi läbi intervjuueis ta kahe*

Kahjuks on Henno teos klassikaline näide sellest, kuidas ainult heast ideest ja suurest eeltööst ei piisa, et kirjutada head raamatut.

*aastakümne vältel ettevõtet vedanud inimesi ja kleepis töötoa seinad intervjuude ümbertrükke täis, et tervikpilti paremini haarata.*³ Nüüd aga peamise juurde: kahjuks on Henno teos ka üks klassikaline näide sellest, kuidas ainult heast ideest ja suurest eeltööst ei piisa, et kirjutada head raamatut.

Kogu teos kerib ennast lahti kuidagi hakates. Lugu hüpleb ühest ajast teise, tihti esineb ettevaateid – see on tehnika, millega tuleb väga hoolikalt ümber käia. Näitena, kuidas Henno kirjeldab Ove, ühe Proeksperdi endise liikme naasmist firmasse: *Aga veel enne kui pidevalt muutunud pangandusmaailmas karastunud Ove Tüksamml Proeksperdiga ametlikult taasliitub, juhtub nii mõningaidki määravaid asju* (lk 87). Ove naasmise juurde jõuab Henno aga alles viis peatükki hiljem. Miks ma seda mainin? Üldiselt ongi ju pro- ja analepsiste kasutamine kirjanduse pärisosa. Kuid „Homse maailma kirjanikkude” puhul (koos autori „ah-jaa-kuhu-ma-nüüd-jäingi” üleminekutega) need lihtsalt süvendavad teoses valitsevat kaost. Justkui puuduks kirjanikul oma materjali üle kontroll.

Kui jätta kõrvale kirjavead, mis raamatu edenedes aina süvenevad, ning mõtte- ja väljendikordused, siis esimene suurem probleem võib lugejal tekkida jutustaja positsiooni määramisega. Teos algab minajutustaja vaatepunktist, kes programmeerijana läheb üheksakümnendate keskpaigal Proeksperti tööle. Edasiste lehekülgede jooksul moondu minapositsioon aga „meieks” ning minajutustajast saab justkui omnipresentne isik, kes teab isegi neid inimestevahelisi vestlusi ning

3 K. Allkivi. Sass Henno pani Eesti IT-eduloo romaani.

juhtumisi, mis toimusid kas teistes riikides või enne tema saabumist firmasse. Meie-vorm on küll mõnevõrra õigustatud, kuna teose peategelaseks on siiski ju firma ise, mitte üks kindel isik, kuid see muutus minalt meiele ja tagasi, mis toimub teose kestel läbivalt, ei ole sujuv ning tundub olevat puhtjuhuslik. Seetõttu kipub jutustaja ambivalentne määratlus segadust tekitama.

See, et teose keskseks tegelaseks võib pidada just Proeksperti, toob välja järgmise valukoha Henno teoses. Firma, mis saab alguse väikesest sõpruskonnast, kasvab ja areneb kogu romaani vältel – inimesi lahkub töölt, uued inimesed tulevad juurde, vanad olivad tulevad tagasi. See aga tähendab, et lugeja valatakse üle terve plejaadi nimedega ning kahjuks ei peitu nende nimede taga tihtipeale muud kui paar üksikut lauset tutvustuseks või kehvemal juhul ainult paar iseloomustavat sõna (nagu „geniaalne koodimeister” jne). Õhtulehe artiklis on kirjutatud: *Henno möönab, et tõsielulise, ent siiski ilukirjandusliku teose kirjutamine oli kõva pähhkel. Kõige lihtsam on peategelased välja mõelda – mõelda välja isiksus, kuidas ta käitub, kuidas naerab ja mille üle naerab. Aga kui sa seda inimest tunned ja tead, et ta seda raamatut hiljem ka loeb, seab see piirid. „Kuidas sa räägid piinlikke või õnnetu armastuse lugusid, kui sa tahaks nendesamade inimestega veel mõnel õhtul koos veini juua?”*⁴ See aga tähendab, et Henno on oma teoses esinevatelt inimestelt suuremas osas röövinud igasugused omadused, mis teeksid neist huvitavad raamatutegelased ning mis paneks lugejat neile kaasa elama. Selline nimede loetlemine (ja lugemine) muutub kiiresti tüütuks. Olukorda kergendab natuke asjaolu, et Henno on otsustanud oma teosesse kaasata fotod, mis kujutavad tema raamatu tegelasi ning ka asukohti, kus Proekspert erinevatel arenguetappidel tegutses. Need fotod pakuvad väikestki vaheldust lõputuna tunduval loetelude sarjale. Kuid Henno ei piirdu ainult nimede loetlemisega.

Kirjeldades Proeksperti arengut aastate jooksul, on mõistetav, et autor paneb kirja ka firma olulisemad saavutused ja projektid. Kuid seda ei ole tehtud orgaaniliselt, teksti juurde kuuluva osana. Näiteks peatükis „Rikastame maailma” on Henno lühidalt kirjeldanud projekte, millega Proekspert antud ajahetkel tegeles. Ülevaadet firma tegemistest saadab aga katkematu nimede loetelu, et ära märkida, kes millise projekti juures tegev oli. *Fakt ei asenda kunagi kohalolu, aga piisav kogus fakte võib kuvada küllalt adekvaatse pildi* (lk 19). Nii ongi Henno kokku kuhjanud lugematu hulga fakte, mis aga omavahel ühtse tekstina väga hästi töötama ei hakka.

Jääb mulje, et mõningad ilukirjanduslikud vormelid, mis on sattunud loetelude vahele, on teksti pandud justkui kohustuslikus korras, et lisada

4 K. Allkivi. Sass Henno pani Eesti IT-eduloo romaani.

„ilukirjanduslikkust”. Nagu tahaks Henno endale ja lugejale kinnitada: see siin on kirjandus. Aga sellest ei piisa.

Võib-olla tõesti pole mina selle raamatu sihtgrupp. Võib-olla, kui ma teaksin arvutitest ja programmeerimisest rohkem, siis oleks mul olnud huvitavam. Võib-olla, kui ma oleksin üheksakümnendatel äri teinud, siis oleks mul olnud põnevam. Praegu aga kahjuks ei olnud. Sass Henno on ligi sajaviiekümnele leheküljele tahtnud ära mahutada üle kümne aasta kestnud tegemisi, sellega kaasnevaid inimesi ja olukordi. Võib-olla, kui Henno oleks kirjeldamiseks väiksema ajaperioodi või vähem inimesi valinud, siis oleks teos vabanenud oma pinnapealsusest, kuna teksti koormavateks loeteludeks poleks enam põhjust. Võib-olla. Aga võib-olla ongi see just selline raamat, mida üks „homse maailma kirjanikest” ette kujutab, kui ta kõneleb: *Meie töö on muuta maailma paremaks sellega, mida me kõige paremini oskame. Me peame olema tasemel ja küsima endalt igal hommikul, kas me tahame olla professionaalid, eeskujud, need, kellest kunagi tehakse filme ja kirjutatakse raamatuid...* (lk 104). Sellest raamatust filmi ei tehta.

EESTLANE – NII KURB, NII KENTSAKAS

Kadri Naanu

Urmas Vadi

„Tagasi Eestisse”

Jumalikud ilmutused, 2012

4. juuli Vikerraadio päevakommentaaris kirjeldab Urmas Vadi üht isiklikku *heureka*-momenti, mil ta taipas, et suur osa õhtumaisest kirjandusest ja kunstist on rusuv. Kirjanikku tabas äratundmine, et Läänes on raamaturiidulid tulvil teostest, mis juhivad mõtlema suurtest, inimese saatusega seotud küsimustest ning tegelastest, kes on *lausa hullumas, sest visklevad moraali ja eetika, jumala, kuritöö, patu ja lunastuse ja armastuse vahel nii, et on lausa lõhkemas*¹. Peeter Sauteri romaani „Ära jäta mind rahule” lugemisest alguse saanud mõttekäik jätkub kiitussõnadega selle teose autorile, kes Vadi sõnul samuti taoliste aukartustäratavate teemadega tegeleb, kuid teeb seda sümpaatselt ning *ei manitse, ei sunni ega kohusta*². Need ühelt kirjanikult teisele lausutud tunnustussõnad on siinkohal mainimist väärt, sest sobivad suurepäraselt kirjeldama Vadi enese loomisviisi ja tema romaani „Tagasi Eestisse” lugemise järel tekkinud muljeid. Seegi teos tegeleb sümpaatselt ja ladusalt loetavas stiilis üsna rusuvate küsimustega eestlusest kui identiteedist ning isamaast ja selle reetmisest. Kõigest taolisest kõneleb Vadi aga harjumuspärasest erinevalt, ilma manitsemata, sundimata, kohustamata.

Tänu keelelisele kergusele, jantlike sündmuste kirjeldamisele ja taotluslike liialduste abil loodud huumorile, mis kohatisest grotesksusest hoolimata iial maitselagedusse ei kaldu, oleks Vadi teost võimalik lugeda ka lihtsalt meelelahutusena, jättes kõik rusuvad küsimused puutumata. Ka sellise lugemisstrateegia valimine võimaldab osa saada romaani viimastel lehekülgedel avanevast novellilikust puändist ja põnevusest. Tänuväärset kombel on siingi teoses tähtsal kohal autori varasemast loomingust tuttavad üllatavad ja oskuslikult pingeloomesse panustavad süžeepeõrded ja oma elulisuses kummastavalt

kurbnaljakad karakterid. Samuti on Vadi kirjutanud romaani sisse mitmeid mõistatuslikke vihjeid, mis jäävad lugejat painama ja kohe sunnivad raamatut üllatava lõplahenduse ootuses ahvikiirusel lõpuni lugema. Pooleli jätta seda teost tõepoolest ei tasu, sest päris viimased

1 Urmas Vadi: rusuv õhtumaine kirjandus. Toim. A. Raun. 4.07.2013. <http://uudised.err.ee/index.php?06282696>

2 Samas.

leheküljed avavad terve eelneva tekstimassiivi uutele tõlgendusvõimalustele.

Vormiliselt on „Tagasi Eestisse” üles ehitatud kui romaan romaanis. Esimeses neist on lugejani toodud Koolibri kirjastuses toimetajana töötava Johni kentsakavõitu ja uskumatu tunduv lugu. Peategelase eneseotsingud saavad alguse tema isaga toimunud salapäraest sündmustest ning viivad romaani tegevuse teisele poole maakera – Austraaliasse. Seda teose osa võrdsitavaks ja Vadi loomingule iseloomu-

Teost võrdsitavaks irratsionaalseks elemendiks on peategelase unenägudest välja astunud ja teda kõikjal saatvad roojavad elusuuruses ahvid.

likuks irratsionaalseks elemendiks³ on peategelase unenägudest välja astunud ja teda kõikjal saatvad roojavad elusuuruses ahvid. Teekonnal kängurute maale on lisaks eneseotsingutele veel teinegi eesmärk – kohtuda harrastuskirjanik Kaupo Männistega, kelle käsikirja Johni kirjastus trükkida soovib. „Vabaduse sõduriks” nimetatud romaani naivistlikust ja üle vindi keeratud patriotismist

on ka „Tagasi Eestis” lugejal võimalus osa saada. Mõlemad romaanid on veel omakorda raamitud jutustusega, kus peategelane John nõutab samuti Urmase nime kandvalt kirjanikult, kelle karjäär on identne Vadi omaga, et too temast raamatu kirjutaks. Kõigil neil tekstitasanditel on oma eripärad ja kokku moodustub nauditav tervik.

Sissejuhatavas raamjutustuses soovib John, et kirjanik Urmas kirjutaks tema elu muutnud sündmustest raamatu ja seda isegi siis, kui teosest peaks saama ülepakutud karakteritega jantlik jämekoomika (vt lk 12). Taolises žestis võiks näha ka Vadi kriitikat enese kirjutamislaadile, kuid isegi läbi janditamise on autor loonud midagi rohkemat kui tühipalja naljajutu. Teose soe ja olmeline kentsakus juhib lugeja tasahilju nende rusuvate teemade ni, millele tõsiseltvõetav (eesti) kirjandus justkui toetuma peaks. Romaani meeleolu ja stiili on oskuslikult kokku võtnud Berk Vaher, kes kirjeldab seda sõnadega: [---] *joviaalne ja groteskne, kurbnaljakate karakterite paraadi etendav tekstisirkus. Ja tsirkus ei tähenda vaid maalitud nägusid ja lolli nalja, vaid karnevallikku maailmamudelit, kus hägustuvad piirid elu ja surma, tõe ja pettuse, unelma ja luupainaja, inimeste ja loomade vahel.*⁴ Üheaegselt rõõmsameelne ja pentsik, kurb ning naljakas „Tagasi Eestisse” ongi. Vaher on siin hästi kokku koondanud omadussõnad, mis täidavad tähendusega arvustusest arvustusse liikuva omadussõna *vadilikkus*, mis kõlab küll abstraktselt, aga mõjub vanadele lugejatele tuttavalt.

3 Janek Kraavi. Olme ja ilmutus. – Keel ja Kirjandus 10/2011, lk 779–782.

4 Berk Vaher. Tagastamatu Eesti: Vadi laval, Vadi paberil. – Eesti Ekspress. Areen 10.11.2012

Autor ei tee romaanis nalja naljategemise enda pärast, vaid jutustab absurdipoeetika võtete abil ühe uskumatu ja humoorika loo, mõtiskledes seejuures eestlaseks olemise iseärasuste üle.

**Autor heidab valgust ka meie
rahvuslikku ajalugu kujutavale
tekstitraditsioonile, mis sunnib
kirjandusteoste tegelasi muudkui
kannatama ja kannatama.**

Selline teemaarendus lisabki teosesse tarvilist raskust ning paljastab absurdi eksistentsiaalse mõõtme, millele on Vadi eelmist romaani „Kirjad tädi Annele” analüüsides viidanud Janek Kraavi.⁵ Sellise mõtisklusega heidab autor valgust ka meie rahvuslikku ajalugu kujutavale tekstitraditsioonile, mille lugemisel võib jääda mulje eestlusest kui ajuti

isegi luupainajalikult mõjuvast sattumusest, mis sunnib kirjandusteoste tegelasi muudkui kannatama ja kannatama. Ühelt poolt naeruvääristab Vadi üsna sõbralikult kohaliku kirjandustraditsiooni seda osa, mille keskmes on panoraamne ülevaade Eesti ränk-raskest ajaloost ja meie kaasmaalaste saatusest maailmasõdade perioodil. Teisalt muutub „Tagasi Eestisse” aga selle sama tekstitraditsiooni osaks, paigutudes teose

tonaalsuse poolest lähestikku Andrus Kivirähi loominguga ja üsna kaugele Arved Viirlaiu omast, ning seda hoolimata fiktiivse pagulasautori Kaupo Männiste kõige parematest püüdlustest.

Männiste käsikiri mõjub kui tummine kokkuvõte Eesti ajalugu kujutavast kirjandusest, mille keskmes on eestlusepaine. Berk Vaher kirjeldab „Vabaduse sõdurit” kui Vadi katset ajaloolisi klišeesisid äärmuseni viies küünitada eesti kirjanduse *põhjamutta* ja seeläbi välja murda *eestlusest kui kirjandusest*⁶. Vadi on Männistena kirjutanud nii halva teose, et see on suisa suurepärase. Selle ekstreempatriotlikku väljenduslaadi on nauditav lugeda, sest siin on nii palju tuttavat, mille üle vaikselt naeru kihistada. Käsikirja juhatas sisse nõretavate epiteetide abil loodud ülevoolav kirjeldus kodumaa loodusest, mille taustal toimuma hakkavates veristes võitlusstseenides rapib vaenlasi kõigist mehisem, kannatav peategelane. Siinkohal oleks vast paslik tuua mõni tekstinäide, kuid mitmete sobivate hulgast valiku tegemine osutus üsna keerukaks. Selgituseks olgu aga öeldud, et Vadi on Männistena loonud romaani, mille *stiil on kohati kivistunud*.

Vadi romaan on seega võib-olla hoopis mingi sümptomatoiline osa siinse ajalooga toimetulemise protsessist. Selle käigus on rahvusnarratiivis oluliste ajaloosündmuste kirjanduslik kujutamine arenenud nii, et neist kõnelemine tulebki kõige paremini või kõige loomulikumalt välja Kivirähi kombel igasuguseid vintse üle keerates. Samamoodi võib tõsi olla, et traagilisemalt ja ilma janditamata (Oksaneneni viisil) on kohalikust ajaloopärandist võimalik kirjutada sootuks kellelgi, kes ei olegi päriselt eestlane. Muidugi

5 Janek Kraavi. Olme ja ilmutus. – Keel ja Kirjandus 10/2011, lk 779–782.

6 B. Vaher. Tagastamatu Eesti: Vadi laval, Vadi paberil.

7 Heili Sibrits. Urmas Vadi Eesti. – Postimees 12.11.2012
<http://www.postimees.ee/1049710/urmas-vadi-eesti>

võib terve eelneva spekulatsiooni siinkohal uppi lükata ja küsida, kuhu mahub sellisel juhul Ene Mihkelsoni loomine. Kuid mingi uue dimensiooni, janditamisest hoolimata või hoopiski selle tõttu, Vadi eestluse mõistmisesse kahtlemata lisab. Kas või seeläbi, et alustab teose tegevust Mustamäe venelaste keldripoest ja viib Lääne muusikakooni John Lennoni meenutava peategelase „kannatama” hoopis Austraaliasse, kuhu on siirdunud mitmed noored eestlased. Eks rahvusega seonduv tõusegi paremini esile distantsilt, sest siin Läänemere ääres kohapeal olles tunduks üsna jabur igapäevane olmeline juurdlemine enese eestlaseks olemise viiside üle.

Igasugused jaburused saadavad Vadi loodud peategelast ka Austraalias, kus enese võõrana tundmine näib olevat rohkem õigustatud kui kodumaal. Ehk sellepärast nii paljud noored eestlased, keda analüüsitavas teoses esindavad punapäised kirjandustudengid Evelinid, kodumaalt lahkuvadki. Mitme piiri taga on justkui sobilikum eksida ja eksinud olla kui Männiste kujutlustes olevas idealiseeritud Eestis, mille järele kirjanik nii kirglikult õhkab.

Mitme piiri taga on justkui sobilikum eksida ja eksinud olla kui Männiste kujutlustes olevas idealiseeritud Eestis.

Jaburusi toovad Vadi teksti värvikad tegelased (sh pagulaseestlased), keda John Austraalias kohtab, ja erinevad situatsioonid, millesse ta seal satub. Eripäraste tegelaste kummalistesse situatsioonidesse asetamises on Vadi meister ja seeläbi tekkinud kokkumäng muudabki piiri olmelise ja unenäolise vahel üsna hämaraks. Teoses kirjeldatud sündmuste ja tegelaste edasiandmise liialdusist tulvil viisi on raske autorile pahaks panna, sest just nii loob ta teksti, kus eestlusest lugemise kogemus ei ole rusuv ega kohustav. Valitud väljendusviisi on heaks kiitnud ka tema loodud peategelane John, kes lausub, et *just selline tegelane ma olengi! Sellist lugu mul vaja ongi. Ma olen kindel, et see, mis ta iganes ka oleks, noh, tõde, et see tõde saab end ilmutada vaid läbi mingite mänguliste, mõeldavate ja päriselt juhtunud asjade kombinatsiooni* (lk 12). Ja ehk on nii ka selle eestlusega, et selle üle ongi kõige paremini võimalik mõelda, lugedes vadilikult kurbnaljakat lugu. Mine sa tea.

Autori eelmise teose „Kirjad tädi Annele” ilmumisele järgnenud kriitikas esitati muuhulgas küsimus: *Kui Urmas Vadi kirjutaks romaani, siis milline see oleks, millise naudinguga me seda loeksime, millest see räägiks ja kas vadilik joon kannaks ühte lugu ka pikemas reamõodus?*⁸ Sellele küsimusele on autor nüüd vastanud ja selliseks see romaan kujuneski – üdini vadilikuks, kutsudes

8 Tiiu Laks. Urmas Vadi lubas tädi Annele romaani, aga läks nagu alati. – Eesti Päevaleht. 07.01.2011. <http://www.epl.ee/news/kultuur/urmas-vadi-lubas-tadi-annele-romaani-aga-laks-nagu-alati.d?id=51289763>

meid autori kombel üles eestlaseks olemist vähem traagiliselt ning rohkem vabalt võtma, sest *meie rahvuslikud jooned pole mitte vaimuhaigus, vaid tore eripära*⁹. Lugeda saab seda nüüd-juba-päris-romaani samuti suure naudinguga.

⁹ Kadri Masing. 2013. aasta kirjaniukuks valiti Urmas Vadi. 18.08.2013. <http://uudised.err.ee/index.php?06285412>

OLEMATUSE TALUMATU UTOOPILISUS

Märten Rattasepp

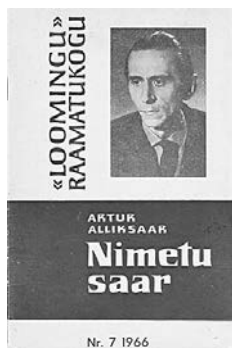
Artur Alliksaar

„Nimetu saar”

Loomingu Raamatukogu 1966, nr 7

Värske retrosuunalise kriitkarubriigi (taas)avab Artur Alliksaare ulmelis-utoopiliste sugemetega näidendi „Nimetu saar” ühe peategelase, kunstnik Liilia kandev ning eelhäälestav tsitaat: *Pealegi omandavad merel kõik mõisted pisut teistsuguse tähenduse kui maismaal. Elamused on teistsugused, mälestused samuti, järelikult peab teistsugune olema ka tõelisus. Mis merel sünnib, ei ole maal mõõdetav* (lk 11). Selle lausega võib heita valgust nii näidendile endale kui ka Alliksaare kummalisele rollile Eesti kirjandusloos. Meretee oli pikka aega ainuvõimalik viis, et (juhusliku õnnetuse kaudu) pääseda (salapärasele) saarele, mille klassikalise utopiavisiooni järgi asus aeg-ajalt mõni utopiline riik. Vähemalt senikaua, kuni kolonisatsiooniperiood geograafilise mõtlemise piirid lõpuks ümber nihutas ja seniavastamata paigad ära „kodustas”, mistõttu mõningane utopiline potentsiaal kolis ümber olevikule kättesaamatusse ulmelisse aegruumi (olgu selleks tulevik või võõrad planeedid). Utoopilise saare rolli kohta Eesti kirjandusloos tasub lugeda nt Virve Sarapiku artiklit „Saar” kogumikust „Kohandumise märgid”¹, milles on väärt ajaloolise ülevaate kõrval juttu ka Alliksaarest ja Ristikivist. Utopiaid, fantastikat ja ulmet laiemalt kirjeldab aga värske kogumik „Etüüde nüüdiskultuurist 4. Katsed nimetada saart”².

Peamiselt luuletajana tuntud Artur Alliksaar jääb arvatavasti kestma ühena kirjandusloos kummalistest nähtustest. Elu Nõukogude režiimi käes polnud kerge ega märkimisväärselt edukas. Alliksaar elas üsna vaeselt ning kirjaniku eluajal avaldati vaid näidend „Nimetu saar” – sedagi surma-aastal 1966. Tema loomingu põhiosa jõudis trükki alles postuumsest, suuresti tänu Paul-Eerik Rummo, kes on käsikirjalise pärandi põhjal koostanud mitmeid luulekogumikke. Mälestustes kirjeldatakse Alliksaart tihti boheemlasliku ja ebaharilikuna, kuid ka valjuhäälselt, vahel lausa tüütu ja ärritava inimesena, kes Werner Kohvikus luulet lugemas käis. Ta olevat eelistanud diskussioonides domineerida ning ühtaegu liigelda mööda veidraid ja ootamatuid mõttekäike. Ühesõnaga, Alliksaar

- 1 Virve Sarapik. Saar. – Kohandumise märgid. Collegium litterarum 16, 2002, lk. 207–237.
- 2 Etüüde nüüdiskultuurist 4. Katsed nimetada saart. Koost. Jaak Tomberg, Sven Vabar. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2013.

omab müütilist mõõdet, kehastades teatud laadi Tartu vai-
mule sobivat piinatud geeniusse kuvandit. Käesoleval juhul
Alliksaare luulest igatahes juttu ei tule.

Ain Kaalep on Alliksaare loomingut kirjeldanud kui sel-
list, [...] mille põhistruktuuriks, nagu Hofmannilgi, olen pida-
nud sedasama triviaalse loogika mittekonventsionaalset raken-
damist, nimelt romantilise iroonia teenistusse, ja see viimane
valgustab objektiivsele reaalsusele sihitud taiduri foto-objek-
tiivi mu meelest pigem ultraviolet- või infrapunaste kui nende
vahel asuvate ülinähtavate kiirtega... Pean ju mõtlema lihtsagi
seletuse võimalusele, ebakindlust tundma, et ma seda ei leia,
ei oska piirduda viidetega tavalistele spektrivärvidele.³ Seda
romantilist irooniat võib Kaalepi sõnul sõnastada ka kon-
ventsionaalsete mängureeglite rikkumisena, kusjuures see rik-
kumine toimub väga teadlikult, sügavamale elutõele viitamise
eesmärgil ja nõuab rikkujalt endalt väga kõrget fantaasialendu.⁴
Teisalt tõdeb ta, et see looming, muuhulgas ka „Nimetu saar”
ei sobi väga hästi teadusliku fantastika mõiste alla – seal on
vastav suhe küll, kuid see on läbinisti irooniline, eesmärgiks,
kui nii võtta, ei miski muu kui satiiriline paroodia.⁵

Alliksaare näidendit on omajagu keeruline hõlmata ja
paika panna. Olukord muutub ühtaegu huvitavaks ja kee-
rukaks, kui vaadelda seda teksti klassikalise utopiažanri
valguses – tekstis on justkui olemas hulk olulisi asjaseppeuu-
tuvaid tähiseid, formaalselt vajalikke viiteid ja struktuuri-
elemente; kuid kui võtta klassikalisest lähenemisnurgast
aluseks näiteks selline nn *utoopiline moment*, mida võiks
mõista kui autori poolt kehtestatud kriitilist kognitiivset
distantssi-dissonantsi, mis luuakse inimelu reaalsete tah-
kude (mida mõistab ja kogeb lugeja) ja fiktsionaalse maailma
„parema elu” vahele, ja mis peaks seeläbi kuidagi õhutama
inimesi kesk tegelikku igapäevaelu veidrust arenema ideali-
seeritud eksistentsi suunas, jääb võrrand kuidagi poolikuks –
või nihestatuks. Alliksaare iroonilisus-satiirilisus, läbiv veid-
rus ja eklektilisus tõstab teksti teisele tasandile, tekitades
tunde, et erinevatel piiradel (meri-saar, reaalsus-fiktsioon,
olme-ulme, tegelikkus-ideaal) kulgedes kõnetatakse midagi
muud – või oleks õigem öelda, et kõnetatakse
mingi teise koodiga.

Siinkohal kerkib küsimus, mida on puuduta-
nud Aare Pilv artiklis Rudolf Sirgest⁶. Nõukogude
periood ja sellega kaasnenud kultuurikonteksti
kommunikatiivsed praktikad on kadunud, tota-
litaarse ühiskonna kunagised lugemisreeglid
pole kusagil otsesõnu fikseeritud – paljugi sel-
lest võis olla vaid omavahel implitsiitselt paika
pandud. Tänapäeva noorem põlvkond on keeru-
lises seisus, neil pole vastavat ajastutunnetust,

3 Ain Kaalep. Fantaasia killapeod. –
Kolm Lydiat. Ilmamaa, 1997,
lk. 434-435.

4 Samas, lk 435.

5 Samas, lk 436.

6 Vt Aare Pilv. Rudolf Sirge ajalooro-
maanidest. Katse lugeda nõuko-
gude kirjandust uuesti. – Keel ja
Kirjandus 8-9/2013, lk 661-679.

mistõttu puudu jääb ka võimalikest tõlgendavatest võtmetest. Niisiis võib arvata, et Alliksaare tekstidesse on sarnasel moel kirjutatud sisse viiteid ning tähendustasandeid, mida praegune (noorem) lugeja ei pruugi enam üldse aduda. Loomulikult oleks lugejal või kriitikul väga hõlbus lihtsalt eeldada, et „küllap need seal kusagil on, jah“, olles seejuures võimetu neid tekstist üles leidma ja välja tooma. Ühelt poolt tuleb olla ettevaatlik, et mitte tänapäevasest perspektiivist asju üle- või hoopis valesti(?) tõlgendada, teisalt võib aga kunagiste tekstide „uus lugemine“ viia huvitavate tulemusteni, kuigi eeldab konteksti tundmise tõttu paljudele siiski tõsist taustatööd.

Seda enam, et näidend ei anna end märkimisväärselt hõlpsalt kätte, ei allu „konventsionaalsetele mängureeglitele“. Alliksaare „*Nimetu saar*“ leiab tema loomingu ülevaade-tes küll kohustuslikku mainimist, kuid samad momendid, mis vastuvõtu esmakihil ka luule juures ettevaatlikuks muutsid – mosaiksus, sõnapillavus, aloogilisus kui sihipärane meetod, kohatine pealispindne külmuski – on näidendi puhul justkui rohkem püsima jäänud ja nii on selle tekstireseptsioon olnud üsna põgus, kirjutab Virve Sarapik⁷. Näidend sisaldab mitmesuguseid väikesi loo-algeid, aeg-ajalt esilekerkivaid kõrvalliine, mis seejärel justkui mitte kuhugi välja ei vii. Stseenid jäävad poolikuks või lõpetamata, algpunktid ei jõua ühegi selge lõppsihini. Lugeja, kes on harjunud näidendite tegevuse hästi lineaarse kulgemisega (klassitsistlik tegevuse ühtsuse norm!), võib kalduda seda pidama autoripoolseks lohakuseks; peagi märkab ta analoogilisi lohakusi veel ja veel; kui ta lõpuks ei taipa, et tegemist on teadliku struktuurielemendiga, panebki ta võib-olla teose nõutult käest.⁸

Omamata noore põlvkonna esindajana märkimisväärsed mälestusi Nõukogude režiimist ja kultuuripraktikatest, ei jää siinpuhul muud üle kui haarata kinni paarist kriitilisest ölekõrrest, et mõista mõningaid Alliksaare loomeprintsibi võimalikke koodisfääre. Ühe huvitava töövana toob Sarapik artiklis välja Boris Groysi arutluskäike tema raamatust „*Stalin-stiil*“⁹: *Groysi lähteideeks on, et erinevalt varasematest kaootilistelt kujunenud ühiskondadest seadis revolutsioonijärgne Venemaa uue maailma loomisel eesmärgiks, et see peab tulema kaunis. Nii sai selle maailma loojast, partei juhtkonnast, omamoodi kunstnik, kelle materjaliks oli kogu maailm*¹⁰. Seejärel läheb Groys veelgi kauge- male, väites, et stalinlik uue maailma rajamine, sotsialismi ehitamine, oli õigupoolest avan- gardi kunstiprojekti võidulepääs – mida nime- tatakse Stalini esteetilis-poliitiliseks pöördeks. Esteetilise tingib ilukategooria püsimine: looduse

7 V. Sarapik. Saar. – Kohandumise märgid, lk 225.

8 A. Kaalep. Fantaasia killapeod, lk 436.

9 Vt Boris Groys. Stalin-stiil. – Akadeemia 2/1998, lk 417–446; 3/1998, lk 645–670; 4/1998, lk 855–894; 5/1998, lk 1083–1106.

10 V. Sarapik. Saar. – Kohandumise märgid, lk 219.

**Utoopilise saareriigi ühiskondlikku
süsteemi ilmestabki teatud laadi
reglementeeritud esteetikafetišism.**

*allutamine inimesele pidi ka maailma kaunimaks muutma*¹¹. Ehkki Sarapik heidab ette hüpoteesi teatud puudujääke või kitsaskohti, võib sellele sobivaid viiteid-ilminguid Alliksaare näidendis kohata rohkem kui korra. Nimelt ilmestabki utoopilise saareriigi ühiskondlikku süsteemi teatud laadi reglementeeritud esteetikafetišism. Kolmas vaatus keskendub enamjaolt saareriigi toimimisele, kus nii Violetse Toogaga Mees kui Riiginõukogu Esimees kirjeldavad oma „parema ühiskonna” üsnagi juhuslikke elemente; ja nende vestluste käigus toimub järjekindlaid taandamisi esteetiliselt korrektsel vormile või formaadile, millega varjatakse ebameeldivaid nähtusi ja allsüsteemi probleeme. Tegemist on niisiis üsna esteti-seeritud utoopiaga:

Daalia: Teil siin pannakse elu esteetilisele küljele palju rõhku. Kas istungitel ka? / Mees Violetses Toogas: Ja kuidas veel! Ilu on meie moraal. Just ilule pannakse pearõhk ja peale kõrvalrõhk. Mõnikord kujuneb sellest võrratu vaatemäng. Üldse on meil palju põhimõtteliselt uut sisse seatud ka seadusandlikus ja seadusrakenduslikus mõttes (lk 51).

Selline seatus on konstrueeritud niivõrd osavalt, et isegi haigusi ei esine – kuid mitte seetõttu, et teadusprogress oleks suutnud avastada vajalikud ravimeetodid:

Mees Violetses Toogas (vaatab kohkunult ringi): Haiged ja terved on nii otsesed vastandid, et võimatu on neist korraga mõteldagi. Selles suhtes on meie juures asi selge – kes ei ole terve või ei suuda oma haigust varjata, peab eralduma. Ilmaaegsete vaidlusteta, kaksipidi mõtlemiseta ja tarbetute kulutustega ravile. Saarel on koht, mis kannab nime Lahkujate laguun. Sinna lähevad kõik, kellele tervis ja elujõud on selja pööranud. [...] Tervist ei taasta enam keegi, samuti nagu noorustki. See oleks ebareaalne ja pole vajalik. Isegi siis, kui see oleks võimalik. Surm Lahkujate laguunil on väga lüüriline. Surnu asetatakse kanuule, kanuu külvatakse lilledega üle ja süüdatakse põlema. Ja siis sõidab leegitsev sark merele, aeglaselt kadudes kauguste sinendavasse uttu. Sellist surma võib kadestada, mitte kahetseda (lk 53).

Groteskimaigulise alltooniga võiks sellises esteetika-vaimust kantud süsteemis kadestada isegi nn suurroimaid, kes toime pannud hirmsaima kuriteo – saareriigi nime väljaütlemise. Mees Violetses Toogas: *Kas te kujutlete midagi hirmsamat! Nimes on midagi sakraalset. Nimi on väärikuse kõrgeim mõõdupuu. Kes reedab nime, reedab varem või hiljem ka nime kandja, kes teotab au, teotab varsti ka aukandjaid, ja siis langeb maailm tagasi kaosesse, millest ta nii suure vaevaga tekkis (lk 54).* Range ühiskondliku korranõude rikkujad moondatakse lihtsalt

11 V. Sarapik. Saar. – Kohandumise märgid, lk 435.

skulptuurideks, mida mõned lehed eelpool kirjeldatakse muidugi sõnadega: *Imeilus! Oivaline! Huvitav konfiguratsioon! Milline kompositsiooniline hõrkus! Igas detailis on tunda meistikätt! Muusika ja poeesia ühend!* (lk 52). Markantselt ilmneb esteetilisuse nõue kohtuprotsessis peategelaste üle, keda pärast laevahukust pääsemist ja juhuslikku saarele sattumist kahtlustatakse salakuulamises – kohtustseeni kogu vestlus on kirja pandud luuleliselt, värsskõnes ning riimidega. Ilmselgelt avaldub selles utoopilise ühiskonna järjepidev vajadus kõik nähtused teatud laadi ilupõhiseks vaatamänguks muuta; kuid ideoloogilise kodeerituse kõrval ei tasu unustada, et teatraalse/esteetilise suhe seostub muuhulgas näidendi enda vormiga, milles võib potentsiaalselt avalduda Alliksaare irooniline distants. Esteetilisus ja teatrailsus on kindlasti tekstisisese olulised märksõnad, kuid ei tohiks unustada, et teksti enda vorm on ka tegur – ikkagi teatritükk, mis sisaldab kommentaare teatrailsuse kohta. Niisiis kannab saareriigi ühiskondlik ülesehitus allegoorilist sidet Nõukogude Liidu „kunstiprojektiga”, seal ongi uue maailma esteetilis-poliitiline pööre. Eelviimases pildis ilmuvad vestlejatele pähe veel ka maskid, mis ainult rõhutavad riigi läbivalt kehtvat pidulikku fassaadi, teatrailsust ja esteetilisuse nõuet ehk üldiselt neid „seadusandlikus ja seadusrakenduslikus” korras kehtestatud näivusi.

Teistsuguseid viiteid totalitaarse suunaga tööprintsipi-dele võib leida näiteks riigi kodanikuks saamise protsessis, mida iseloomustab inimliku nüansseerituse väljajuurimine ning inimese allutamine riigi nõuetele – emotsionaalsel ja ideoloogilisel tasandil. Isiksusest eemaldatakse „läbiotsimise” käigus ebavajalikud nähtused, konfiskeeritakse suur hulk ebasobivaid (keelatud asjade indekse järgi) soove, kiindumusi, oletusi, tundeid, mälestusi, kahtlusi, mõtteid või veendumusi (lk 44). Elu riigis iseloomustab nõue järgida konkreetseid reegleid. Suhtlustasand on korrapärastatud, käsitahviltelt võib leida kindlalt fikseeritud käitumismalle ja nõudeid. Isegi armuavaldused on reglementeeritud (lk 45).

Üldiselt jääb riigi kirjeldus suhteliselt ambivalentseks, kõikuvaks, mille suurelt jaolt tekitab retoorilise ja praktilise tasandi konflikt. Riigi retoorilis-müütiline esitus (*Papagoi: Meie riik ei kuulu õigupoolest ühessegi tüüpi. Täpsemalt öeldes on ta tüüpidevaheline. See tähendab, et ta ligineb kõikidele tüüpidele... mõningate sugemete poolest.* (lk 59)) hakkab pragu-nema tegelike sündmuste-nähtuste käigus, vahel ka vastukäivustes riigi esindajate-liidrite endi sõnavõttudes, millest on aimata totalitarismi tunnuseid. Näiteks tõigas, kuidas utoopiline riik liidab endasse järjekindlalt kõrvalasu-vaid piirkondi, neid seejärel laostades – tuumik kasvab, ent perifeeria laguneb. Eriti silmatorkav on stseen, kus riiginõukogu

esimees tarvitab keelatud (ja sarnaselt riigile – nimetat) mõnujooki, mille valmistaja väidab, et selles peitub *ajastu hing*. Tarvitusrituaal eeldab, et juues esitatakse mõni soov – mitte et see teostuks, [...] *aga mõnda aega valdab teid tunne, nagu oleks see teostunud ja nagu ei oleks teile miski saavutamatu* (lk 60). Paar lehekülge hiljem ilmneb esimehel konkreetne hävituskirg, vohab egoism ja ülepaaisutatud usk enda kõigutamatusesse, asendamatusesse – viimane on intrigeeriv

Esimehel ilmneb konkreetne hävituskirg, vohab egoism ja ülepaaisutatud usk enda kõigutamatusesse, asendamatusesse – viimane on intrigeeriv retooriline käik kaasaaja kontekstiga võrreldes, kus oma asendamatusetunnetamine ja kehtestamine on välja ilmunud üsnagi mitmete poliitikute mõttekäikudes.

retooriline käik kaasaaja kontekstiga võrreldes, kus oma asendamatusetunnetamine ja kehtestamine on välja ilmunud üsnagi mitmete poliitikute mõttekäikudes. Esimehe väitel on Seaduse ees kõik võrdsed, kuid lõpuks juhtub, et tema on seejuures ikkagi asendamatu, võrdsemast võrdsem (nagu ütleb ka tuntud lause), sest muidu võib võim minna „halbadesse kättesse”. Mis tähendab, et tema enda käed on ilmselgelt teistest paremad või õigemad. *Kel õigus, sel võim!* ütleb Kakaduu maskiga Marius. *Papagoi-Esimees (muutub tähelepanelikuks): Tahtsite vist vastupidi öelda? / Kakaduu: „Tahtsin öelda nii, nagu on õige... (lk 58).*

Näidendi tõlgendusvõimalusi on teisigi, kuid käesoleval juhul lõpetaksin olulise märksõnaga nagu „olematus”. Just olematus kui mõiste nihkub „Nimetu saare” tuuma ja asetab selle näidendi suurepäraselt Alliksaare luuleloomingu kõrvale – teadupärast kannab 1968. aastal ilmunud valikogugi pealkirja „Olematus võiks ju ka olemata olla” (koost. Paul-Eerik Rummo). Antud juhul on aga olematus tähendusfoon avatav (vähemalt) kahel tasandil:

1. Olematus kui ontoloogilist laadi kategooria. See hõlmab asju või nähtuseid, mida polegi olnud või mis on olematusesse kadunud ehk lakanud olemast. Näidendis esindavad seda saareriigi varjatud nimi (lausa seadusega keelatud!); esimeses vaatuses esinev ajalehelugeja, kes pärast oma etteastet lihtsalt ära kaob; koopast poole vestluse pealt kaduv tegelane Martin Aurelius (lk 30), kes küll viimases vaatuses ootamatult ja põhjendusetu hetkeks taas välja ilmub; karakteritest ka draakonitaltsutaja Henriette ning erupiraat Ripello, kes sealsamas koopas korra esinevad ning haihtuvad pärast pilti uuesti (lõplikult) olematusesse; isegi laeval ringiseiklev Surnu (eksperiment), kes alatasa ära kaob ja ootamatutes paikades uuesti välja ilmub; tekstitasandil ka poolikud narratiivilõigud või pildid-stseenid, mis kuidagi asjasse seostamatuna tulevad ja lähevad, lõhkudes igasuguse lineaarsuse ja luues hüplikku fragmenteeritust ning aoloogilisust.

Olematust sellises võtmes – kui „mitte-olevat” – võib niisiis korduvalt kohata (lubagem seda keelelise eripära paradoksi, et „kohtame asju, mida pole olemas”). Möiste pidevast esinemisest võib järeldada, et olematus on Alliksaare jaoks oluline. Kuivõrd, ei oska kindlalt öelda, mõistet on keeruline taandada, mida demonstreerib ka filosoofia ajalugu. Siinkohal näiteks olematus puhta potentsiaalsuse kehastajana? Või ka lihtsalt iroonilise võtmena teksti tõlgendamiseks? Kindlama vastuse tarvis tuleks ilmselt rohkem süveneda Alliksaare ülejäänud loomingusse, otsida luulestki olematuse ilminguid.

Olematus ilmneb otsesõnu näidendi kolmandas veerandis pika lõiguna violetse tootega mehe paljutsiteeritud sõnavõttus: *Täna mälestatakse neid, kes mis tahes põhjusel või ka põhjuse puudumisel jäid sündimata. Mis surnutest ikka mälestada! Elased oma elu ära, petsid ennast ja teisi, tundsid natuke rõõmu ja tegid palju muret. Hävitasid teatava hulga toitu ja riiet, sigitasid teatava arvu lapsi, magasid maha, mis vähegi said, ja kui surid, siis tegid lihtsalt ruumi uutele, kes tundsid, et neil on õigus kõike seda järele teha. Mingeid erilisi probleeme selle juures ei esinenud. Keegi ei ajanud segamini näiteks sünni ja surma järjekorda. Aga olematud – need on hoopis midagi muud! Nende tragöödia on suur ja salapärase. Midagi pole olnud. Ei ole söönud ega lasknud ennast süüa, ei ole lõõnud ega lasknud ennast lüüa, ei ole maganud ega magatanud, ei ole siginud ega sigitanud. Siin on, mida mälestada! Siin on, mida leinata ja taga kurta! (lk 50).* Sellisel viisil tõstab Alliksaare tegelane olematuse lausa olemisest kõrgemaks, kuid monoloog jääb siiski kandma teatud kahevaheloleku ja krüptilisuse taaka – eriti arvestades kõnelejat ennast (ikkagi totalitaarsete ilmingutega utoopia esindaja). Toonitan ka sõna „tragöödia” kasutamise märgilisust ülalkirjeldatud teatraalsuse ning esteetilisuse taustsüsteemi sees. Sestap jääbki olematuse mõiste keerulisus ja taandamatus õhku ning Alliksaare enda täpne suhtumine tabamatuks.

2. Olematus kui epistemoloogilist laadi kategooria. See on nii-öelda näivuse tasand, mida kehtestab valesti arvamine või representeerimine. Teisisõnu pole asjad nii, nagu tundub. Antud näidendis esindavad seda pidevad segiajamised, korduvad segadushetked. Esimese pildi ajalehelugejat ajab peategelane Marius kellegagi segi, kuid kellega, jääb üsnagi hämaraks (asendusnimetus „Lugeja” on samas kõigele vaatamata paratamatult tähenduslik); tegelast Martin Aureliust peetakse aga lausa kaheks erinevaks inimeseks (ühtedel puhkudel admiral Miroxiks, teistel aga professor Baileyks (vt lk 3)). Teises vaatuses satuvad peategelased pärast laevahukku kummalisse koopasse, hiljem tuleb aga välja, et tegemist on hoopis draakoni kõhuga; sealt

pääsenuna peetakse riigi pealinna jõudnud tegelasi aga hoopis välismaailma salakuulajateks. Laeva väidetav marsruudilt eksimine on üks järjekindlalt esinev segiajamise nähtus – pole kindel, kas laev on udus üldse valele teele sattunud, või kui on, siis ebamääraseks jääb selle tegelik põhjus (tasub küll märkida, et udu kohalolek on üks utoopiažanri keskseid motiive). Laevaga juhtunud õnnetus, mis narratiivi käima lükkab, paistab olevat erisuguste segiajamiste tagajärg – segadus ilmestab seejuures ka peategelasi, kes pärast esimeses vaatuses kuuluvat plahvatust otsustavad laevalt põgeneda, eeldades selle hukku. Viimases vaatuses aga tuleb välja, et laev tegelikult ei läinudki põhja – kuni teise plahvatuseni. Need on ainult mõned juhuslikud segadusest painatud näited paljude seast.

Lõpuks jõuame selleni, et nimetut saart peetakse selle elanike poolt ülejäänud maailmast paremaks, kehtestatud utoopiat aga heaks, võimsaks edusammuks õige tuleviku suunas – kuid näidendi retooriline, lausa satiiriline toon annab lugejale siiski alatasa vihjeid, et sarnaselt eelmiste segiajamistega on tegemist näivusega, mis tuleneb varest või puudujäävast vaatenurgast, perspektiivinihkest. Selline igakülgne segiajamiste ja möödatõlgenduste ehk ambivalentsuse esilekerkimine sobitub samas üsnagi hästi kokku utoopia mõiste enda ajaloolise tähendusfooni kujunemisega – koosneb ju nimetus kahest võimalikust poolest: *ou+topos* kui ei- või mitte-koht; *eu+topos* kui hea koht. Sedalaadi ebakindluse järjepidev esinemine näidendi narratiivi sees kattub vähemalt utoopia mõiste mitmetähenduslikkusega.

Isegi kui Alliksaare tekst paljudele klassikalise utoopiažanri formaalsetele parameetritele ei vasta, kuna ei üritagi otseselt kirjeldada ja kehtestada paremat maailma, mille suunas inimkond peaks arenema, leidub „Nimetu saare” irooniapinna taga mitmeid selgeid vihjeid kirjandusvoolu kesksetele kujutlusvõtetele. Võib ka märgata, kuidas (kirjanduslooliselt hilisemad) anti-utoopia või düstopia väljendusmallid kehastuvad näidendis teise olematusekategorია mõttelõngana „asjad pole nõnda nagu pealt näha paistavad”, mis on oma kirjutamisajastu ja -konteksti suhtes vägagi kõnekas. Siiski peaks toonitama, et ilukirjanduse taandamine sotsiaalsetele ning poliitilistele tagamaadele on üsnagi (vahest liigagi?) hõlbus. Jah, võib-olla peitub siin taaskord selge allusioon Nõukogude Liidule, kuid kindlasti ei tasuks ainult sellega piirduda. Alliksaare huvi suurtes mõistekategoriates mängida näitab, et näivuse- ja

Selline igakülgne segiajamiste ja möödatõlgenduste ehk ambivalentsuse esilekerkimine sobitub samas üsnagi hästi kokku utoopia mõiste enda ajaloolise tähendusfooni kujunemisega – koosneb ju nimetus kahest võimalikust poolest: *ou+topos* kui ei- või mitte-koht; *eu+topos* kui hea koht.

olematusekesksed mõttekäigud võivad kehtida ka laiemalt, kas või terve inimeksistentsi kui sellise kohta. Utoopia on alati olnud tavaeksistentsist „suurem” nähtus, utoopia kannab paratamatult ka mõlemat olematuse-kategooria tähendust. Võib-olla ikka polegi maal omandatavad mõisted, mälestused ja tõelised(ed) niivõrd teistsugused kui merel – geograafia ei loe, mõistmine sõltub hoopis tõlgenduslikest praktikatest.

AUTORID

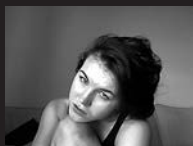
Evelin Arust (25):
„Kirjandusest pilditu.”

Monika Bondarenko (25):
„Loodusest on külge jäänud märjad puulehed ja naiselik rangluu-tunnetus, mis mõnikord on sini-vereliselt tundlik, teinekord määrib kahe käega särgile pori, hoides nii tagasi täielikku panterdumist.”

Kristjan Haljak (23):
„plaatanid plaatanid plaatanid”

Sanna Kartau (20)
on feminist, luuletaja, õpetaja, hostelitöötaja, armuke ja umbes kümne Tallinna baari püsikunde.

Hanna Kangro (27):
„on üks neist päevadest jumal teab mitmes tragikoomiline nagu teismelise tüdruku kohvikukurbus jahtunud tee ja kõrvallauast lunitud sigaret aga ma ei ole enam selles eas kardan uinuda ja mitte enam ärgata kardan haiguseid ja lapsi korrigeeritud maailma aktsiaturgu ja lärmi on üks neist päevadest jumal teab mitmes

05.05.1986
Tallinn”

Mirt Kruusmaa (21):
„Parafraseerides ühe tuntud tegelase lausungit: „Aga mina kui Mirt Kruusmaa olen isik, kes olen olnud terve elu.””

Maria Lee (28)

avaldas viimati Värskes Rõhus 2007. aastal. Vahepeal töötas teatris, teles ja raadios ja andis välja kaks luulekogu. Palju on muutunud.

Guðrún Eva Mínervudóttir (37)

on pärit Reykjavíkist. Ta õppis Islandi Ülikoolis filosoofiat ning debüteeris novellikogumikuga „Siis kui ta sind vaatab, oled Neitsi Maarja” (*Á meðan hann horfir á þig ertu María mey*) 1998. aastal. Ta on kirjutanud romaane, novelle ja luulet ning 2011. aastal pärjati teda Islandi kirjanduspreemiaga romaani „Kõik algab suudlusest” (*Allt með kossi vekur*) eest.

Lauri Leet (33):

„Elus pole muud kui ainult ooda”. Tõugata võid, aga vähe. Ja siis jälle ooda.”
Jakub (Georgica).

Kristjan Mürsepp (20):
„Iga lõpmatus algab mu lauasahtlist... Kummaliselt.”

Kadri Naanu (26)

Kui ta ülikoolis kirjandust ei õpiks, siis vist raamatutest ei kirjutaks. On see nüüd halb või on see nüüd hea – mine sa tea.

Agnes Neier (27):

„Loen palju, kirjutan vähem. Endast kirjutamine meeldib kõige vähem.”

Nirti (25)

naudib kirjutamist, realismi, sürrealismi, naturalismi ja samas kõike muinasjutulist. Mõnikord blogib, mõnikord loeb, vaimustub kõigest ja ei millestki ning unistab kosmonaudiks saamisest.

Daniel Pellizzari (39)

on Brasiilia kirjanik ja tõlkija, kes elab hetkel São Paulos. Tema esimesed lood ilmusid 1990-ndatel erinevates jutukogumikes, debüüt-kogu „Lendavad lambad eksivad taevas ära” (*Ovelhas que Voam se Perdem no Céu*), kust on ka Värskes Rõhus ilmuvad lood pärit, ilmus 2001. Praeguseks on ta avaldanud veel kaks jutukogu ning kaks romaani. Pellizzari on ka viljakas tõlkija, mh on ta tõlkinud William S. Burroughsi, Irvine Welshi, Hunter Thompsoni jt teoseid.

Märten Rattasepp (28):

„M. oli alguses kangekaelne ja väitis, et ta on Muusik ja mitte Logard, ja et kõike, mida suudab teha Beethoven, suudab teha ka Mühlwesel. Nii võib tõesti olla, vastasin ma, aga see pole küll nüüd mingi Põhjus niisugust Plaanil ellu viia. Kuhu me küll välja jõuame, ütlesin ma, kui me tahame teha kõike, mida suudab teha ka keegi teine!”
Wolfgang Hildesheimer

Riina Roasto (27):

„õpetan ja õpin”

Heinrich Sepp (23)

on täpselt nagu kõik teised tüdrukud.

Kadri Sikk (27)

lõpetas Tartu Ülikoolis skandinavistika eriala ning on elanud Taanis ja Islandil. Eelmisel aastal ilmus tema tõlkes Islandi kirjaniku Þórarinn Leifssoni lasteraamat „Vanaema Huldi raamatukogu”, mis on selline veidi kiiksuga ja sobib lugeda ka täiskasvanutel. Praegu elab Kadri Eestis ja vahendab jõudu-mööda Skandinaavia kirjandust kodulugejale.

Ragne Uutsalu (26)

on harilik saherdaja-sabistaja ekslejate perekonnast, pabistajate sugukonnast. Lõigub, et saaks uuesti kokku kleepida.

Andra Teede (25)

on luuletaja ja ajakirjanik. Johnist on ta tahtnud juba ammu kirjutada.

Tõnis Vilu (25):

„The gods of the earth and sea
Sought through nature to find this tree,
But their search was all in vain:
There grows one in the human Brain.”
William Blake

RAAMATU- TUTVUSTUSED

Sveta Grigorjeva
„Kes kardab Sveta Grigorjevat?”
Värske Rõhk, 2013

Sveta Grigorjeva debüüt-kogu on raiuvalt raju, valusalt aus ning rängalt otsekohene, mõjudes säärasena ehk isegi üsna ähvardavalt. Küsib ju autor teose pealkirjaski provokatiivselt: Kes kardab Sveta Grigorjevat? Kusjuures kartus võib tekkida küll. Autori luulesse tulemine ei ole hiiliv, paluv või kohmitsev katse end kehtestada, vaid noorluuletajale kohane jalaga-ukse-maha-löömine. Grigorjeva ei mäska aga mässamise enda pärast. Teda huvitavad eelkõige maailma (ja kitsamalt Eesti) rõhuvad valupunktid. Ta osutab ühiskonna nõrkadele kohtadele otse ja ilma ümberütlemata. Tema otsekohese pilgu all on nii kunst ja seda ümbritsev poos kui ka täiskasvanuks saamisega kaasnevad välimised ning sisemised pained. Jõud, millega luulekogu on kirjutatud, ongi pisut hirmutav, kuid samal ajal mõjub see tänuväärselt värskendavana.

Vahur Afanasjev
„Eesti vaarao”
Jumalikud ilmutused, 2013

Vahur Afanasjevi luulekogu võib kirjeldada kui poeetilist olmerealist, mis on edasi antud rütmistatud ja sageli refräänide vahele põimitud ladesates värssides. Afanasjev kõneleb ironiseeriv-nostalgilises võtmes eestlaseks olemise hallist ning rutiinsest olmelisusest. Eestluse igapäeva tähistavad „Eesti vaarao” pangalaenud, autoliisid, kinnisvarabuum, inkassomehed, väiksed palgad ja lahkumine Soome. Eestlasi saadavad kitsarinnalised kaasmaalased ning ahned poliitikud. Keskkonnaks on Tallinna lõrtsiste tänavate igikestev sügis-talv. See on küll trööstitu luuleilm, kuid ehk mõtlemapanev ühiskonnakriitika.

Hella Wuolijoki
„Dr. Lucius ja Luuletaja”
Tartu Ülikooli kirjastus, 2013

Hella Wuolijoe unustatud draama jõudmine raamatukaante vahele on kindlasti tähelepanuväärne sündmus. Tegemist on eesti kirjanduse ühe varase filosoofilis-sümbolistliku näidendiga, mis peegeldab 20. sajandi alguse Eesti kultuurilis-sotsiaalset maastikku. Näidendi keskmes on Luuletaja ja Dr. Lucius tegelased, kes viivad lugeja vihjelisele rännakule avastamaks elu erinevaid pooluseid (mees-naine, geniaalsus-tavalisus, ühiskond-indiviid, terve-haige, kirjandus-argipäev). Kuid ühtegi taolist vastandust ei saa kunagi selgelt piiritleda ega lõpuni avada. Juba näidendi peategelased on osaliselt saladuslikud. Luuletaja prototüübiks võib küll pidada Juhan Liivi ja Dr. Lucius eeskujuks Juhan Luigat, ent näidendis elavad need tegelased märksa universaalsemat elu, tähistades samal ajal kõiki potentsiaalseid luuletajaid ja vaatlajaid. Niimoodi suudab Wuolijoki korraga näidata midagi väga konkreetset ning täiesti üldist. Avastamisrõõmu kui palju.

Kadri Naanu ja Tõnis Parksepp

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Toimetajad: Maia Tammjärv, Tõnis Parksepp

Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee

Proosa: maia.tammjarv@va.ee

Arvustused, esseed: tonis.parksepp@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid lk 17, 20, 34, 48, 74, 83, 84, 100–101 ja esikaanel Heinrich Sepp

Illustratsioonid lk 4, 28, 52, 70, 92 ja tagakaanel Ragne Uutsalu

Fotod lk 58–67 Erko Ever

VÄLJAANDJA

MTÜ Värske Rõhk

Vanemuise 19

51014 Tartu

Tel: 53 496 146

vr@va.ee

Tellimine: www.va.ee

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 36 (4/2013)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

1	Hanna Kangro
4	Tõnis Vilu
11	Kristjan Haljak
20	Päevik: Maria Lee
28	Kristjan Mürsepp
34	Daniel Pellizzari
40	Monika Bondarenko
48	Guðrún Eva Minervúdóttir
52	Kaisa Kuslapuu
58	Intervjuu Sveta Grigorjevaga
70	Sanna Kartau
75	Nirti
84	Lauri Leet
92	Mirt Kruusmaa
99	Andra Teede
106	Evelin Arust Kaur Riismaast
110	Agnes Neier Sass Hennost
114	Kadri Naanu Urmas Vadist
119	Märten Rattasepp Artur Alliksaarest
128	Autorid
130	Raamatututvustused

Hind 2.60 eurot

9 771736 295367